

ผลของการใช้กิจกรรมศิลปะบูรณาการที่มีต่อความสามารถในการแก้ปัญหา
ของเด็กปฐมวัย

ปริญญานิพนธ์
ของ
จิราภรณ์ ส่องแสง

เสนอต่อบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาการศึกษาปฐมวัย
พฤษภาคม 2550

ผลของการใช้กิจกรรมศิลปะบูรณาการที่มีต่อความสามารถในการแก้ปัญหา
ของเด็กปฐมวัย

ปริญญานิพนธ์
ของ
จิราภรณ์ ส่องแสง

เสนอต่อบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาการศึกษาปฐมวัย

พฤษภาคม 2550

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

ปริญญานิพนธ์

เรื่อง

ผลของการใช้กิจกรรมศิลปะบูรณาการที่มีต่อความสามารถในการแก้ปัญหาของเด็กปฐมวัย

ของ

จิราภรณ์ ส่องแสง

ได้รับอนุมัติจากบัณฑิตวิทยาลัยให้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร

ปริญญามหาบัณฑิต สาขาการศึกษาปฐมวัย

ของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

.....คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เพ็ญศิริ จิระเดชากุล)

วันที่.....เดือน.....พ.ศ. 2550

คณะกรรมการสอบปริญญานิพนธ์

.....ประธาน

(รองศาสตราจารย์ ดร.กุลยา ตันติผลาชีวะ)

.....กรรมการ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ เรือโท ดร.ไพบูลย์ อ่อนมั่ง)

.....กรรมการที่แต่งตั้งเพิ่มเติม

(รองศาสตราจารย์ ดร.สิริมา ภิญโญอนันตพงษ์)

.....กรรมการที่แต่งตั้งเพิ่มเติม

(อาจารย์ ดร.พัฒนา ชัชพงษ์)

ประกาศคุณูปการ

ปริญญานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงได้ด้วยดี เพราะผู้วิจัยได้รับความเมตตากรุณาจากรองศาสตราจารย์ ดร.กฤษยา ตันติผลาชีวะ ประธานกรรมการควบคุมปริญญานิพนธ์ ให้คำปรึกษาและแนะนำอย่างดียิ่ง ผู้ช่วยศาสตราจารย์ เรือโท ดร.ไพบุลย์ อ่อนมั่ง กรรมการที่ปรึกษาปริญญานิพนธ์ ให้คำปรึกษาและแนะนำในด้านสถิติ และการวิเคราะห์ข้อมูลผลการทดลอง รองศาสตราจารย์ ดร.สิริมา ภิญโญอนันตพงษ์ และ อาจารย์ ดร.พัฒนา ชัชพงษ์ กรรมการในสอบที่กรุณาให้ข้อแนะนำเพิ่มเติม ทำให้ปริญญานิพนธ์ฉบับนี้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณเป็นอย่างสูงไว้ ณ โอกาสนี้

ขอกราบขอบพระคุณคณาจารย์สาขาวิชาการศึกษาปฐมวัย รองศาสตราจารย์ ดร.เยาวพา เตชะคุปต์ และ ดร.สุจินดา ขจรรุ่งศิลป์ ที่ได้กรุณาประสิทธิประสาทวิชาความรู้ ทักษะประสบการณ์ที่มีค่าอย่างยิ่งและคำแนะนำต่าง ๆ ที่เป็นมงคลต่อชีวิต ทำให้ผู้วิจัยประสบความสำเร็จในการศึกษาครั้งนี้

ขอขอบพระคุณคณะผู้เชี่ยวชาญที่กรุณาให้คำแนะนำและแก้ไขข้อบกพร่องต่าง ๆ เพื่อพัฒนาเครื่องมือการวิจัยให้มีคุณภาพ คือ แผนการจัดกิจกรรมศิลปะบูรณาการ จาก ดร.ฐิติพร พิษณุกุล อาจารย์ปิยะธิดา เกษสุวรรณ อาจารย์ณัฐสุดา สาครเจริญ อาจารย์อำพรพรรณ เนียมคำ อาจารย์อภิรดี สีนวล และแบบประเมินความสามารถในการแก้ปัญหาของเด็กปฐมวัย จาก อาจารย์อุดมศักดิ์ นาดี ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อัญชลี ไสยวรรณ และอาจารย์ปิยะธิดา เกษสุวรรณ

การเก็บรวบรวมข้อมูลในครั้งนี้ ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณ นางวลัยพร สมุลไพร ผู้อำนวยการโรงเรียนบำรุงรวิวรรดิวิทยา ที่ให้คำแนะนำ ให้เวลาและโอกาสกับผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูลได้อย่างเต็มที่ พร้อมทั้งคุณครูอนุบาลทุกท่าน ผู้ปกครองนักเรียนชั้นอนุบาลปีที่ 2 ที่ได้ให้ความอนุเคราะห์สื่อการสอน และแหล่งการเรียนรู้ที่มีค่าอย่างยิ่ง ทำให้การวิจัยครั้งนี้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี

ขอขอบพระคุณ อาจารย์จิตเกษม ทองนาค ที่ให้คำแนะนำและกำลังใจมิตร พร้อมทั้งเพื่อนนิสิตปริญญาโทสาขาการศึกษาปฐมวัย ภาคพิเศษรุ่นที่ 6 เพื่อร่วมงานทุกท่าน และบุคคลในครอบครัวที่ให้ความช่วยเหลือ และให้กำลังใจด้วยดีตลอดมา ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งที่สนับสนุนสร้างแรงผลักดันให้ปริญญานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงลงได้ด้วยดี

คุณค่าและประโยชน์ของปริญญานิพนธ์ฉบับนี้ ขอมอบเป็นเครื่องบูชาพระคุณ คุณพ่อคำดี และคุณแม่ทองคำ ส่องแสง ผู้ให้โอกาสทางการศึกษา และพระคุณคณาจารย์ทุกท่านทั้งในอดีตและปัจจุบัน ที่ได้ประสิทธิ์ประสาทวิชาความรู้ให้แก่ผู้วิจัย ทำให้ผู้วิจัยได้รับประสบการณ์ที่มีคุณค่า

จิราภรณ์ ส่องแสง

สารบัญ

บทที่	หน้า
	1
บทนำ.....	1
ภูมิหลัง.....	1
ความมุ่งหมายของการวิจัย.....	4
ความสำคัญของการวิจัย.....	4
กลุ่มตัวอย่าง.....	4
ตัวแปรที่ศึกษา.....	4
นิยามศัพท์เฉพาะ.....	4
กรอบแนวคิดในการวิจัย.....	6
สมมติฐานในการศึกษาค้นคว้า.....	6
2 เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	7
เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับความสามารถในการแก้ปัญหา.....	8
ความหมายของการแก้ปัญหา.....	8
กระบวนการแก้ปัญหา.....	8
การแก้ปัญหา.....	10
ความสามารถในการแก้ปัญหของเด็กปฐมวัย.....	11
การส่งเสริมความสามารถในการแก้ปัญหา.....	12
ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการแก้ปัญหา.....	14
การสอนแก้ปัญหา.....	16
งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการแก้ปัญหของเด็กปฐมวัย.....	18
งานวิจัยในประเทศ.....	18
งานวิจัยในต่างประเทศ.....	19
เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับศิลปะสร้างสรรค์เพื่อการเรียนรู้.....	20
ความหมายของศิลปะ.....	20
ความสำคัญของศิลปะและประโยชน์ของกิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์.....	23
พัฒนาการทางศิลปะของเด็กปฐมวัย.....	26
แนวการจัดกิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์สำหรับเด็กปฐมวัย.....	34
รูปแบบกิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์เพื่อการเรียนรู้.....	40

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
2 (ต่อ)	
- ความหมายของกิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์เพื่อการเรียนรู้.....	40
- ประเภทของกิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์เพื่อการเรียนรู้.....	40
- จุดประสงค์การใช้ศิลปะในการเรียนการสอน.....	43
- การกระตุ้นความจำเพื่อการเรียนรู้ด้วยงานศิลปะ.....	43
- การใช้ศิลปะสร้างสรรค์เพื่อการเรียนรู้.....	45
ศิลปะบูรณาการ.....	50
เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์.....	54
งานวิจัยในประเทศ.....	54
งานวิจัยต่างประเทศ.....	54
3 วิธีดำเนินการทดลอง.....	57
ประชากร.....	57
กลุ่มตัวอย่างและการเลือกกลุ่มตัวอย่าง.....	57
เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้า.....	57
การสร้างและหาคุณภาพของเครื่องมือ.....	58
การดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล.....	63
การจัดกระทำและการวิเคราะห์ข้อมูล.....	65
สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล.....	65
4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล.....	69
สัญลักษณ์ที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล.....	69
การวิเคราะห์ข้อมูล.....	69
ผลการวิเคราะห์ข้อมูล.....	69
5 สรุป อภิปราย และข้อเสนอแนะ.....	72
ความมุ่งหมายของการวิจัย.....	72
สมมติฐานในการวิจัย.....	72

ขอบเขตในการวิจัย.....	72
-----------------------	----

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
5 (ต่อ)	
เครื่องมือในการศึกษาค้นคว้า.....	73
วิธีดำเนินการวิจัย.....	73
การวิเคราะห์ข้อมูล.....	73
สรุปผลการวิจัย.....	74
อภิปรายผล.....	74
ข้อสังเกตจากการวิจัย.....	82
ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้.....	82
ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป.....	84
บรรณานุกรม.....	85
ภาคผนวก.....	93
ประวัติย่อผู้วิจัย.....	135

บัญชีตาราง

ตาราง	หน้า
1 การพัฒนาและความสามารถในการเรียนรู้แต่ละวัยในการจัดกิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์เพื่อการเรียนรู้.....	39
2 ลักษณะของการนำศิลปะสร้างสรรค์เพื่อการเรียนรู้ตามอายุของเด็ก.....	45
3 ขั้นตอนการดำเนินการจัดกิจกรรมสร้างสรรค์เพื่อการเรียนรู้.....	49
4 แบบแผนการทดลอง.....	63
5 กำหนดการจัดกิจกรรมและการจัดกิจกรรม.....	64
6 การเปรียบเทียบความสามารถในการแก้ปัญหาของเด็กปฐมวัยก่อนและหลังการจัดกิจกรรมโดยจำแนกรายด้าน.....	70
7 การเปรียบเทียบความสามารถในการแก้ปัญหาของเด็กปฐมวัยก่อนและหลังการจัดศิลปะสร้างสรรค์เพื่อการเรียนรู้รูปแบบศิลปะบูรณาการ.....	71

บัญชีภาพประกอบ

ภาพประกอบ	หน้า
1 กรอบแนวคิดในการศึกษาค้นคว้า.....	6
2 ลักษณะรอยขีดเขียนพื้นฐาน.....	30
3 การจัดวางตำแหน่งของภาพ 17 ภาพ.....	31
4 ขั้นรู้จักออกแบบ.....	32
5 ขั้นการวาดแสดงเป็นภาพ.....	33
6 ศิลปะย่อ.....	43
7 ศิลปะถ่ายโยง.....	44
8 ศิลปะปรับภาพ.....	44
9 ศิลปะเปลี่ยนแบบ.....	45
10 ศิลปะบูรณาการ.....	45

ผลของการใช้กิจกรรมศิลปะบูรณาการที่มีต่อความสามารถ
ในการแก้ปัญหของเด็กปฐมวัย

บทคัดย่อ
ของ
จิราภรณ์ ส่องแสง

เสนอต่อบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตาม
หลักสูตรปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาการศึกษานปฐมวัย
พฤษภาคม 2550

จิราภรณ์ ส่องแสง. (2550). ผลของการใช้กิจกรรมศิลปะบูรณาการที่มีต่อความสามารถในการแก้ปัญหาของเด็กปฐมวัย. ปรินทิเนียนพน์ กศ.ม. (การศึกษาปฐมวัย).
กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. คณะกรรมการควบคุม : รองศาสตราจารย์ ดร.กุลยา ตันติผลาชีวะ, ผู้ช่วยศาสตราจารย์ เรือโท ดร. ไพบุลย์ อ่อนมั่ง.

การศึกษาครั้งนี้ มีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาการพัฒนาความสามารถในการแก้ปัญหาของเด็กปฐมวัย ที่ได้รับการจัดกิจกรรมศิลปะบูรณาการ

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ เป็นนักเรียนชาย-หญิง อายุ 5-6 ปี กำลังศึกษาอยู่ชั้นอนุบาลศึกษาปีที่ 2 ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2549 โรงเรียนบำรุงรวิรรณวิทยา สังกัดสำนักงานการศึกษากรุงเทพมหานคร ด้วยการสุ่มตัวอย่างง่ายมา 1 ชั้นเรียน แล้วทำการประเมินความสามารถในการแก้ปัญหา คัดเลือกเด็กที่มีคะแนนน้อยที่สุด จำนวน 15 คน เป็นกลุ่มตัวอย่าง เพื่อให้เด็กได้รับการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนศิลปะบูรณาการ เป็น ระยะเวลา 8 สัปดาห์ สัปดาห์ละ 3 วัน วันละ 40 นาที

เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ คือ แผนการจัดกิจกรรมศิลปะบูรณาการ และแบบประเมินความสามารถในการแก้ปัญหาของเด็กปฐมวัย ที่มีค่าความเชื่อมั่น .86 ใช้แบบแผนการวิจัยแบบ One-samples Pretest – Posttest Design และทำการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติ t – test Dependent sample

ผลการศึกษา พบว่า เด็กปฐมวัยหลังผ่านกิจกรรมศิลปะบูรณาการแล้ว มีความสามารถในการแก้ปัญหา โดยรวมและจำแนกรายด้านมีค่าคะแนนเฉลี่ยสูงขึ้น และแตกต่างจากก่อนการทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

THE EFFECT OF INTEGRATIVE ART ACTIVITY ON PROBLEM SOLVING
OF YOUNG CHILDREN

AN ABSTRACT
BY
JIRAPORN SOANSANG

Presented in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Master of Education degree in Early Childhood Education
at Srinakharinwirot University.

May 2007

Jirapron Songsang. (2007). *The Effect of Integrative Art Activity on Problem Solving of Young Children*. Master Thesis, M.Ed. (Early Childhood Education). Bangkok : Graduate School , Srinakharinwirot University. Advisor Committee : Assoc. Prof. Dr. Kulaya Tantiphlachiva. Asst. Prof. Lt.JG.Dr. Paiboon Onmung.

The study aimed to investigate the effect of Integrative art activity on problem solving of young children.

The subjects were boys and girls , aged 5-6 years in Kindergarten 1 in 2th semester of 2006 academic year, at Bumrungrawiwann Wittaya school. under Bangkok Metropolitan Office of Education. The random sample by labeling one from four classrooms was 15 children who earned low scores in problem solving abilities. The experiment was carried out for 8 weeks , 3 lessons per weeks and 45 , minutes per lesson.

The research instruments were Lesson Plan of Integrative art activity and Problem Solving Behavior test with reliability of 0.86

The finding revealed that there was significantly difference at .05 between pretest and posttest scores for all aspects abilities of problem solving abilities of young children.

บทที่ 1

บทนำ

ภูมิหลัง

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ได้พระราชทานพระราชดำรัสไว้ เมื่อวันที่ 23 กันยายน 2542 ความว่า “ไม่ว่าทศวรรษหน้าจะเป็นอย่างไร ขอยืนยันหลักการของ ปุ๋ ย่ำ ตา ยาย เก่า ๆ คือ สุ จี ปุ ลิ ได้แก่ ปัญหาที่เกิดจากการฟัง คิด ถาม และเขียน รวมทั้งพุทธิศึกษา จริยศึกษา พลศึกษา และพัฒนศึกษา มาเป็นหลักในการเรียนรู้ นอกจากนี้ต้องปลูกฝังให้เด็กรักการอ่าน เพราะเป็นรากฐานสำคัญ และสร้างทักษะการสังเกตให้มาก รวมทั้งการรู้จักค้นคว้าอยู่เสมอ บางคนเรียนมาก แต่ไม่สามารถสื่อสารได้ บางคนทำแต่ข้อสอบปรนัยได้ แต่คิดไม่เป็น ซึ่งเด็กในทศวรรษหน้าต้องคิดเองตั้งแต่ต้น” (คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. 2544 : ปกใน) จากพระราชดำรัสข้างต้น พระองค์ทรงให้ความสำคัญพระทัยในเรื่องการคิดเป็นอย่างมาก ซึ่งการคิดเป็นสิ่งที่ต้องพัฒนาเพื่อให้เด็กเกิดกระบวนการเรียนรู้ทางความคิดที่หลากหลายให้คิดเป็น เพราะคนที่รู้จักคิด คนที่คิดเป็นจะสามารถแก้ปัญหาและตัดสินใจได้ พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 หมวด 4 มาตรา 24 กล่าวถึง การคิดว่า การจัดกระบวนการเรียนรู้ ให้สถานศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องดำเนินการดังนี้ ฝึกทักษะกระบวนการคิด การจัดการ การเผชิญสถานการณ์ และการประยุกต์ความรู้มาใช้เพื่อป้องกันและแก้ปัญหา

การแก้ปัญหาเป็นทักษะหนึ่งที่ต้องพัฒนา โดยเฉพาะการส่งเสริมพัฒนาการคิดสำหรับเด็กปฐมวัย เนื่องจากเด็กวัย 2-6 ขวบ เป็นช่วงที่มีความเปลี่ยนแปลงมากที่สุดในเรื่องการเจริญเติบโตและพัฒนาการทางความคิดและสติปัญญา เด็กที่อยู่ในสภาพแวดล้อมที่ดีจะมีพัฒนาการทางสติปัญญาดีกว่าเด็กที่อยู่ในสภาพแวดล้อมที่ด้อย ซึ่งถูกสกัดกั้นพัฒนาการทางสติปัญญาโดยปริยาย การจัดสภาพแวดล้อมที่ดีให้แก่เด็กมีองค์ประกอบหลายประการ และที่สำคัญที่สุดประการหนึ่งคือ การจัดกิจกรรมศิลปะให้แก่เด็ก (พิระพงศ์ กุลพิศาล. 2545 : 35) ความสามารถในการแก้ปัญหาของเด็กปฐมวัย จะพัฒนาตามอายุและความแตกต่างกัน ขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายประการที่จะช่วยส่งเสริมให้เด็กสามารถแก้ปัญหาได้ดี เช่น การให้เด็กได้มีโอกาสพบกับปัญหาและแก้ปัญหาลดน้อย ๆ ซึ่งเป็นสิ่งหนึ่งที่จะช่วยให้เด็กฝึกฝนตนเองในการคิดแก้ปัญหา แต่การแก้ปัญหของเด็กจะดีหรือไม่ย่อมต้องอาศัยประสบการณ์เดิม แรงจูงใจในการหาแนวทางในการแก้ปัญหา ถ้าเด็กได้รับแรงจูงใจสูงเด็กจะสามารถแก้ปัญหานั้น ๆ ได้ดีขึ้นประกอบกับสิ่งสำคัญอื่น ๆ ที่มีส่วนช่วยในการแก้ปัญหาของเด็ก คือ สติปัญญาของเด็กเอง ถ้าเด็กมีสติปัญญาสูงก็จะมีความสามารถในการคิด การรู้จักเลือกและตัดสินใจในการแก้ปัญหาและมีความสนใจในการแก้ปัญหาได้เป็นอย่างดี (วาริ ธีระจิตร. 2541:74-75) การส่งเสริมความสามารถในการแก้ปัญหาของเด็กปฐมวัยมีจุดมุ่งหมายเพื่อเน้นถึงการเรียนรู้โดยการกระทำ ประกอบด้วยองค์ประกอบ 3 ประการ ได้แก่ (1) ความรู้ ซึ่งเป็นความเข้าใจ

บริบทของกิจกรรมและแนวคิดที่เกี่ยวข้อง (2) ทักษะเกี่ยวกับการกระทำและผลที่เกิดจากการกระทำ และ (3) เจตคติที่เป็นแรงจูงใจให้ประสบผลสัมฤทธิ์ (Fisher. 1988 : 2)

วิธีการสอนแก้ปัญหาให้กับเด็กปฐมวัยมีหลายวิธี เช่น การวิจัยของ เปลว ปุริสาร (2544 : 49) ได้ศึกษาความสามารถในการแก้ปัญหาของเด็กปฐมวัยที่ได้รับการจัดประสบการณ์แบบโครงการ เป็นการดำเนินการจัดการเรียนการสอนที่เปิดโอกาสให้เด็กได้สร้างเสริมประสบการณ์ด้วยตนเอง ผู้เรียนมีอิสระในการคิด จินตนาการ พุดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเกี่ยวเรื่องที่ผู้เรียนสนใจและนำไปสู่การกำหนดหัวเรื่องที่จะทำการศึกษาอย่างลุ่มลึก เด็กได้ใช้ประสบการณ์เดิมกับประสบการณ์ใหม่ ที่ได้ผ่านกระบวนการเรียนรู้ที่มีความหมาย แล้ววางแผนการทำกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อค้นหาคำตอบที่เด็กต้องการโดยลงมือปฏิบัติจริงด้วยตนเอง ทำให้เด็กได้รับประสบการณ์ตรงจากการทำกิจกรรม และมีความสามารถในการแก้ปัญหาสูงขึ้น การวิจัยของ ชาติชาย ปิลวาสน์ (2544 : 71) ได้ศึกษาความสามารถในการแก้ปัญหาของเด็กปฐมวัย โดยใช้กระบวนการวางแผนปฏิบัติ ทบทวน ซึ่งดำเนินการจัดกิจกรรมที่ปรับใช้ให้เข้ากับกิจกรรมในวงกลม ด้วยการเรียนรู้แบบหน่วยหรือหัวเรื่องเป็นกระบวนการที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ (Child-Centered) โดยเปิดโอกาสให้เด็กได้มีอิสระในการเลือกทำกิจกรรมแบบกลุ่มย่อยตามความต้องการและความสนใจของกลุ่มภายใต้การสนับสนุนด้วยวัสดุอุปกรณ์ และสื่อการเรียนรู้ตามหน่วยที่ครูจัด เตรียมไว้ จากความมีอิสระในการเลือกทำกิจกรรม มีผลทำให้เด็กกล้าคิด กล้าแสดงออก และปฏิบัติด้วยตนเอง ส่งผลต่อความเชื่อมั่นในตนเอง ซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญของการแก้ปัญหา และการวิจัยของ อายพร สาชาติ (2548 : 71) ซึ่งได้ศึกษาพฤติกรรมในการแก้ปัญหาของเด็กปฐมวัยที่ได้รับการจัดกิจกรรมการแสดงบทบาทสมมติ โดยการจัดกิจกรรมการแสดงบทบาทสมมติ เด็กทุกคนได้ลงมือกระทำกิจกรรมด้วยตนเอง เด็กได้สมมติตัวเองเป็นตัวแสดงในการแก้ปัญหาจากสถานการณ์ที่ครูกำหนด ครูมีบทบาทกระตุ้นให้เด็กได้คิด ช่วยจูงใจให้เด็กสนใจที่จะร่วมกิจกรรม เด็กมีอิสระในการตัดสินใจ โดยการใช้รูปแบบและวิธีการที่หลากหลาย หลังจากแสดงจบแล้วมีการสรุปอภิปรายแลกเปลี่ยนความคิดเห็น เป็นการสะท้อนข้อมูลให้เด็กเกิดการเรียนรู้ได้เป็นอย่างดี การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อส่งเสริมให้เด็กแก้ปัญหา ในเด็กปฐมวัยนั้นมีวิธีการแก้ปัญหาที่จำกัด เด็กจะเริ่มแก้ปัญหด้วยการลองผิดลองถูก และใช้การสังเกตเพื่อจดจำวิธีการแก้ปัญหานั้น และเหตุที่เด็กปฐมวัยไม่สามารถแก้ปัญหาได้อย่างเป็นระบบเพราะเด็กมีข้อมูลความรู้น้อยประการหนึ่ง กับอีกประการหนึ่งเด็กยังมีวุฒิภาวะไม่มากพอที่จะแก้ปัญหา ครูมีส่วนช่วยเด็กได้มากในแง่การสนับสนุนและให้แนวทางแก่เด็ก ในการเรียนรู้วิธีแก้ปัญหาด้วยแนวคิดที่ถูกต้อง การสอนให้เด็กคิดแก้ปัญหาเป็นกระบวนการสอนเพื่อฝึกให้เด็กคิดอย่างหนึ่ง แต่เป็นการคิดแบบประเมินสถานการณ์ (กุลยา ตันติผลาชีวะ. 2545 :40)

ครูจึงเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการจัดประสบการณ์ที่กระตุ้นให้เด็กคิดแก้ปัญหา ซึ่งอาจมีกลไกวิธีแก้ปัญหามากกว่านี้ แต่ผู้วิจัยเห็นว่า ศิลปะน่าจะเป็นสื่อกิจกรรมหนึ่งที่สามารถการเรียนรู้การแก้ปัญหาได้ เพราะกระบวนการทำงานศิลปะนั้นจะเริ่มจากการวิเคราะห์ข้อมูลซึ่งเป็นประสบการณ์การบูรณาการความคิดและจินตนาการเข้าด้วยกัน ย่อมเป็นกระบวนการเรียนรู้ด้านหนึ่งที่เหมาะสมกับวัยเด็กอย่างมาก เป็นการช่วยพัฒนาด้านการเรียนหรือพัฒนาด้านสติปัญญาโดยตรงเพราะประสบการณ์

ในการสร้างสรรค์ศิลปะ เด็กจะต้องคิด สืบเสาะตรวจสอบสร้างสรรค์ให้สัมพันธ์กับวัสดุ เป็นการช่วยให้เด็กได้เรียนด้วยการกระทำจริงมีประสบการณ์ตรงให้เด็กเรียนรู้ โดยให้โอกาสเด็กในการเล่น สืบเสาะทดลอง มีโอกาสเลือก ตัดสินใจและแก้ปัญหาต่าง ๆ ด้วยตนเอง (สิริมา ภิญญอนันตพงษ์. 2545 : 36-37,39)

รูปแบบกิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์เพื่อการเรียนรู้ เป็นรูปแบบกิจกรรมที่มุ่งใช้กิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์มาสร้างการเรียนรู้ เป็นรูปแบบหนึ่งที่ผู้วิจัยนำมาใช้ ประกอบด้วยลักษณะของรูปแบบและเป็นการสอน 4 ขั้นตอนอย่างชัดเจน คือ 1) ขั้นกระตุ้นการเรียนรู้ 2) ขั้นกรองส้อมโนทัศน์ 3) ขั้นนำเสนอผลงานศิลปะ และ 4) ขั้นสรุปสาระที่เรียนรู้ ซึ่งทั้ง 4 ขั้นตอนนี้จะใช้กับกิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์ที่จำแนกเป็น 6 ลักษณะ ดังนี้ คือ (กุลยา ตันติผลาชีวะ. 2547 : 31-35) 1) ศิลปะย่ำ คือการย่ำการเรียนรู้ด้วยศิลปะ 2) ศิลปะการถ่ายโยง คือ การถ่ายทอดการเรียนรู้ด้วยศิลปะ 3) ศิลปะปรับภาพ คือ การจัดภาพการเรียนรู้เป็นงานศิลป์ 4) ศิลปะเปลี่ยนแปลง คือ การเปลี่ยนสิ่งเรียนรู้สู่ศิลป์ 5) ศิลปะบูรณาการ คือ การบูรณาการการเรียนรู้ในรูปศิลปะ และ 6) ศิลปะค้นหา คือ การค้นหาความรู้จากศิลปะ

แต่เนื่องด้วยสาระการเรียนรู้เป็นเรื่องของการแก้ปัญหา ผู้วิจัยจึงเลือกใช้เฉพาะศิลปะบูรณาการ ซึ่งหมายถึง การที่เด็กปฐมวัยได้ใช้ประสาทสัมผัสต่าง ๆ ในการเรียนรู้ด้วยการเชื่อมโยงความรู้ใหม่ที่ได้รับกับประสบการณ์เดิม แล้วถ่ายทอดความรู้คิดและจินตนาการพัฒนาผลงานเป็นภาพหรือสิ่งประดิษฐ์ โดยการบูรณาการสาระ และหรือบูรณาการวิธีการ ทำศิลปะสร้างสรรค์ การใช้ศิลปะรูปแบบนี้ทำให้เด็กต้องคิดใน 2 ประเด็น คือ (1) จะรวมสาระเพื่อสร้างผลงานบูรณาการ (2) หรือใช้อุปกรณ์ หรือวิธีการ ซึ่งประเด็นนี้ต้องแก้ปัญหาที่ครูจะให้เด็กทำตามจุดประสงค์และมโนทัศน์แต่ละเรื่องที่เรียน

การใช้รูปแบบศิลปะบูรณาการ น่าจะเป็นอีกรูปแบบหนึ่งที่สามารถพัฒนาทักษะการคิดแก้ปัญหาของเด็กปฐมวัยได้ เพราะในการเรียนศิลปะสร้างสรรค์เพื่อการเรียนรู้เด็กต้องค้นหาความรู้ด้วยตนเองโดยใช้ประสาทสัมผัสทั้ง 5 และมีการพูดคุยกับเพื่อน เพื่อสรุปเป็นองค์ความรู้จากสาระที่เรียน ซึ่งมีลักษณะเช่นเดียวกับการหาความรู้โดยใช้ทักษะการคิดที่จำเป็นสำหรับการพัฒนาทักษะการคิดแก้ปัญหาต่อไป ดังนั้นผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษา นำวิธีการเรียนรู้รูปแบบศิลปะสร้างสรรค์เพื่อการเรียนรู้ แบบบูรณาการ ที่เรียกว่า ศิลปะบูรณาการ มาจัดกิจกรรมโดยจัดในรูปแบบกิจกรรมเสริมประสบการณ์หรือกิจกรรมในวงกลม เพื่อศึกษาการพัฒนาทักษะการแก้ปัญหาของเด็กปฐมวัย ทั้งนี้เพื่อเป็นแนวทางหนึ่งให้ครูได้นำรูปแบบกิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์เพื่อการเรียนรู้มาใช้ในการพัฒนาความสามารถในแก้ปัญหาให้กับเด็กปฐมวัย หรืออาจประยุกต์ใช้กับการพัฒนาทักษะอื่น ๆ สำหรับเด็กต่อไป

ความมุ่งหมายของการศึกษาค้นคว้า

เพื่อศึกษาเปรียบเทียบความสามารถในการแก้ปัญหาของเด็กปฐมวัยก่อนและหลังการใช้กิจกรรมศิลปะบูรณาการ

ความสำคัญของการศึกษาค้นคว้า

การศึกษาค้นคว้านี้เป็นแนวทางของการใช้นวัตกรรมการเรียนการสอนด้วยการนำกระบวนการวิธีของศิลปะสร้างสรรค์เพื่อการเรียนรู้ รูปแบบศิลปะบูรณาการ มาศึกษาการแก้ปัญหาของเด็กปฐมวัย เน้นการใช้ประเด็นปัญหาเป็นตัวพัฒนาความสามารถในการคิด ซึ่งผลการวิจัยที่ได้จะเป็นแนวทางให้ครูและผู้เกี่ยวข้องได้นำนวัตกรรมหรือผลงานวิจัยใหม่ ๆ มาใช้ในการพัฒนารูปแบบการจัดประสบการณ์ใหม่ ๆ ให้กับเด็กปฐมวัย ที่เน้นการใช้สมองซีกซ้ายและขวาและยังเป็นแนวทางให้ครูสามารถที่จะนำไปประยุกต์ในกิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์ปกติของครูให้เป็นการเรียนรู้ได้ด้วย

ขอบเขตการศึกษาค้นคว้า

ประชากร

ประชากรที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ คือ นักเรียนชาย – หญิง ที่มีอายุระหว่าง 5-6 ปี ซึ่งกำลังศึกษาอยู่ชั้นอนุบาลปีที่ 2 ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2549 โรงเรียนบำรุงรวิวรรณวิทยา สำนักงานเขตดอนเมือง สังกัดกรุงเทพมหานคร

กลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ นักเรียนชาย – หญิง ที่มีอายุระหว่าง 5-6 ปี ซึ่งกำลังศึกษาอยู่ชั้นอนุบาลปีที่ 2 ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2549 โรงเรียนบำรุงรวิวรรณวิทยา สำนักงานเขตดอนเมือง สังกัดกรุงเทพมหานคร ซึ่งได้มาโดยการสุ่มแบบกลุ่ม (Cluster random sampling) ด้วยการสุ่มเด็กจาก 4 ห้องเรียนมา 1 ห้องเรียน แล้วสุ่มเด็กมา 15 คน เพื่อทำการทดลอง

ระยะเวลาในการทดลอง

การศึกษาค้นคว้าทำการทดลองในภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2549 ใช้เวลาในการทดลอง 8 สัปดาห์ สัปดาห์ละ 3 วัน วันละ 40 นาที

ตัวแปรที่ศึกษา

1. ตัวแปรอิสระ ได้แก่ ศิลปะบูรณาการ
2. ตัวแปรตาม ได้แก่ ความสามารถในการแก้ปัญหา

นิยามศัพท์เฉพาะ

เด็กปฐมวัย หมายถึง เด็กนักเรียนชาย – หญิง อายุระหว่าง 5-6 ปี ซึ่งกำลังศึกษาอยู่ชั้นอนุบาลปีที่ 2 ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2549 โรงเรียนบำรุงรวิวรรณวิทยา สำนักงานเขตดอนเมือง สังกัดกรุงเทพมหานคร

ความสามารถในการแก้ปัญหา หมายถึง พฤติกรรม หรือการกระทำของเด็กที่แสดงออกถึงความสามารถในการแก้ปัญหา ซึ่งประเมินโดยแบบประเมินที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นมี 5 ด้าน ดังนี้

1. บอกสาเหตุของปัญหาได้ หมายถึง เด็กสามารถบอกสาเหตุของปัญหาจากข้อเท็จจริงตามสถานการณ์ที่กำหนดให้ได้
2. บอกวิธีแก้ปัญหาได้ หมายถึง เด็กความสามารถเสนอวิธีการแก้ปัญหาให้สอดคล้องกับสาเหตุของปัญหาได้ถูกต้อง
3. บอกเหตุผลของการตัดสินใจเลือกวิธีแก้ปัญหาได้ หมายถึง เด็กสามารถอธิบายถึงเหตุผลของการใช้วิธีการแก้ปัญหานั้นว่าทำไมจึงเลือก
4. สามารถหาตัวเลือกใหม่ได้ถ้ามีอุปสรรค หมายถึง เด็กสามารถบอกวิธีการแก้ปัญหาวิธีอื่นได้ถ้ามีอุปสรรคขัดข้อง
5. บอกเหตุผลการแก้ปัญหาทางบวก หมายถึง เด็กสามารถบอกเหตุผลการแก้ปัญหาด้วยการให้ข้อมูลหรือความคิดเห็นในทางที่ดีของสิ่งที่เป็นปัญหาและสร้างสรรค์

ศิลปะบูรณาการ หมายถึง การที่เด็กปฐมวัยได้ใช้ประสาทสัมผัสต่าง ๆ ในการเรียนรู้ด้วยการเชื่อมโยงความรู้ใหม่ที่ได้รับกับประสบการณ์เดิม แล้วถ่ายทอดความรู้คิดและจินตนาการพัฒนาผลงานเป็นภาพหรือสิ่งประดิษฐ์โดยการบูรณาการสาระ และหรือบูรณาการวิธีการทำศิลปะสร้างสรรค์

กิจกรรมศิลปะบูรณาการ หมายถึง การดำเนินขั้นตอนการเรียนการสอนศิลปะบูรณาการตามรูปแบบศิลปะสร้างสรรค์เพื่อการเรียนรู้ ประกอบด้วย 4 ขั้นตอนดังนี้

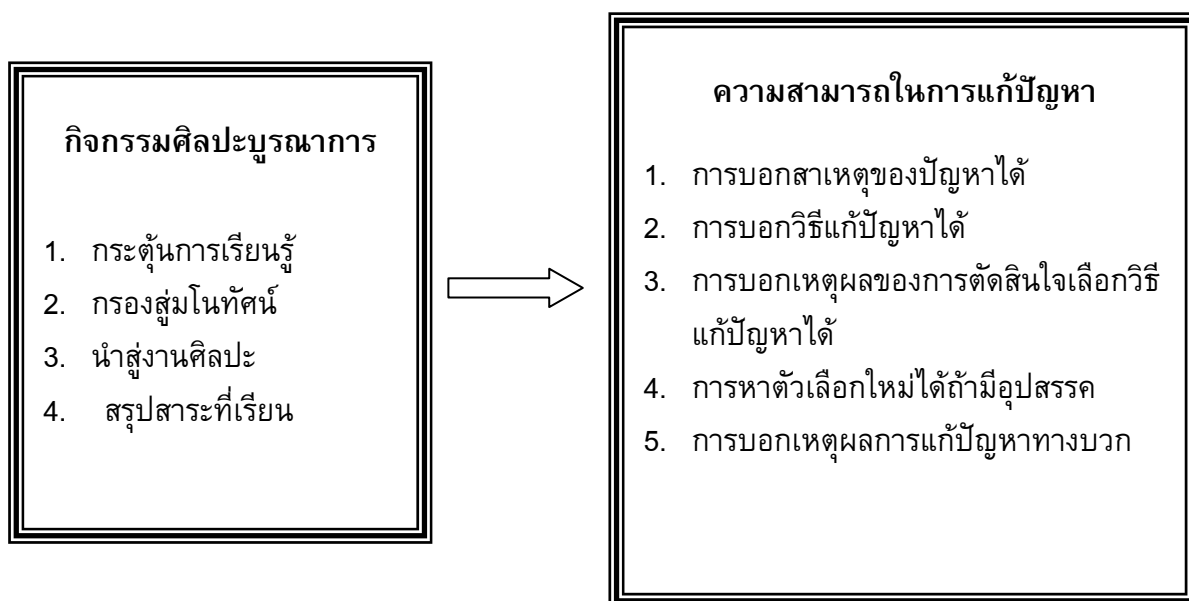
ขั้นที่ 1 กระตุ้นการเรียนรู้ เป็นการปฏิบัติโดยครูให้สิ่งเร้ากระตุ้นการเรียนรู้ และจงใจให้เด็กคิดและติดตามเพื่อนำไปสู่การเรียนรู้ สาระการเรียนรู้ที่ครูวางแผนไว้ ได้แก่ การสนทนา การอภิปราย การสังเกต และการค้นหา

ขั้นที่ 2 กรองสู่มนต์ทัศน์ เป็นขั้นที่ครูกระตุ้นให้เด็กคิดถ่ายทอดความรู้จากการรับรู้และการเรียนของเด็กไปสู่สาระการเรียนรู้ที่เรียน

ขั้นที่ 3 นำสู่งานศิลปะ เป็นขั้นพัฒนาด้วยศิลปะ เสริมความรู้ความเข้าใจสาระการเรียนรู้ด้วยการให้เด็กนำการรับรู้ สาระการเรียนรู้ที่เรียนมาถ่ายทอดด้วยกิจกรรมศิลปะบูรณาการเป็นรูปแบบที่ผู้วิจัยเลือกแล้วเห็นว่าเหมาะสม เพื่อพัฒนาการเรียนรู้ให้กับเด็กปฐมวัย

ขั้นที่ 4 สรุปสาระที่เรียนรู้ เป็นขั้นสุดท้ายของการเรียนรู้ที่เด็กจะสรุปสิ่งที่เรียนรู้ตามจุดประสงค์ของการสอน เป็นการถามให้เด็กทบทวนความรู้ความเข้าใจสาระการเรียนรู้ที่สำคัญจากงานศิลปะที่ได้ลงมือกระทำด้วยการตอบหรืออธิบายหรืออภิปรายผลงานของตน เพื่อพัฒนาความคิดและการเรียนรู้และสร้างเสริมการจำของเด็ก

กรอบแนวคิดในการศึกษาค้นคว้า

สมมติฐานในการศึกษาค้นคว้า

เด็กปฐมวัยที่ได้รับการจัดกิจกรรมรูปแบบการใช้กิจกรรมศิลปะบูรณาการมีความสามารถในการแก้ปัญหา ก่อนและหลังการทดลองแตกต่างกัน

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษาค้นคว้าเรื่องผลการใช้กิจกรรมศิลปะบูรณาการที่มีต่อความสามารถในการแก้ปัญหาของเด็กปฐมวัย ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องจำแนกได้ดังนี้

1. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับความสามารถในการแก้ปัญหา

- 1.1 ความหมายของการแก้ปัญหา
- 1.2 กระบวนการแก้ปัญหา
- 1.3 การแก้ปัญหา
- 1.4 ความสามารถในการแก้ปัญหของเด็กปฐมวัย
- 1.5 การส่งเสริมความสามารถในการแก้ปัญหา
- 1.6 ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการคิดแก้ปัญหา
- 1.7 การสอนแก้ปัญหา
- 1.8 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการแก้ปัญหของเด็กปฐมวัย

2. เอกสารและงานวิจัยเกี่ยวกับกิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์เพื่อการเรียนรู้

- 2.1 ความหมายของกิจกรรมศิลปะ
- 2.2 ความสำคัญและประโยชน์ของการจัดกิจกรรม
- 2.3 คุณค่าของศิลปะต่อเด็กปฐมวัยศิลปะสร้างสรรค์
- 2.4 พัฒนาการทางด้านศิลปะของเด็กปฐมวัย
- 2.5 แนวการจัดกิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์สำหรับเด็กปฐมวัย
- 2.6 กิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์สำหรับเด็กปฐมวัย
- 2.7 รูปแบบกิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์เพื่อการเรียนรู้
 - ความหมาย
 - ประเภท
 - จุดประสงค์การใช้ศิลปะในการเรียนการสอน
 - การใช้ศิลปะเพื่อสร้างการเรียนรู้
- 2.8 ศิลปะบูรณาการ
- 2.9 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์

1. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับความสามารถในการแก้ปัญหา

1.1 ความหมายของการแก้ปัญหา

วีรพล สุวรรณนันต์ (2534 :1) ได้กล่าวว่า “ปัญหา” คือ สภาพเหตุการณ์ที่จะเกิดในอนาคต มีแนวโน้มที่จะไม่ตรงกับความต้องการ

วีรพงษ์ เณิมจิระรัตน์ (2537 : 20) กล่าวว่า “ปัญหา” คือ สภาพการณ์ เหตุการณ์ หรือรูปการหรือกรณีใด ๆ ที่บุคคลหรือกลุ่มของบุคคลในองค์กรได้รับทราบ หยั่งรู้หรือเกิดความรู้สึกขึ้นมาว่าจำเป็นต้องได้รับการแก้ไขหรือทำให้หมดไป และจากนิยามตามแนวคิดแบบคิซซี ได้ให้ความหมายของ “ปัญหา” คือ ช่องว่างระหว่างสภาพการณ์ที่เกิดขึ้นจริง ๆ ในปัจจุบันเทียบกับสภาพการณ์ในอุดมคติหรือที่ตั้งเป้าหมายเอาไว้

ตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ 2542 “ปัญหา” หมายถึง ข้อสงสัย ข้อขัดข้อง ความสงสัย สิ่งเข้าใจยาก สิ่งที่ไม่รู้ หรือคำถาม อันได้แก่ ปัญหาเฉพาะหน้า โจทย์ในแบบฝึกหัด หรือข้อสอบเพื่อประเมินผลปัญหาเกิดได้ทุกโอกาสเมื่อมีอุปสรรค ซึ่ง รศนา อัมชะกิจ (2537:2) ได้ประมวลประเด็นปัญหาว่า ปัญหา หมายถึง

- เหตุการณ์ยุ่งเหยิงที่จะต้องแก้ไข
- สภาพการณ์ที่ไม่พึงประสงค์
- เหตุการณ์ที่เป็นไปไม่ตรงตามคาดหวังโดยไม่ทราบสาเหตุ
- การที่มนุษย์ไม่รู้จักวิธีทำอย่างไรจึงจะบรรลุเป้าหมายตามที่กำหนด
- เหตุการณ์ในอนาคตมีแนวโน้มว่าจะเป็นไปไม่ตรงตามประสงค์
- เหตุการณ์หันเหเบี่ยงเบนจากที่ควรจะเป็น หรืออีกนัยหนึ่ง คือ “ความแตกต่างระหว่าง

สภาวะที่เกิดจริงกับสภาวะที่ตั้งเป้าหมายว่าควรจะเป็น”

สรุปได้ว่า ปัญหา คือ สภาพการณ์ เหตุการณ์ หรือรูปการ หรือกรณีใด ๆ ที่ซับซ้อนยุ่งยาก และเป็นอุปสรรคที่ยังหาคำตอบไม่ได้ หรือเป็นสภาวะที่ไม่พึงประสงค์ของบุคคล กลุ่มบุคคล ได้รับทราบ หยั่งรู้ และเกิดความรู้สึกว่าจำเป็นต้องแก้ไขหรือทำให้หมดไป และการที่จะได้มาซึ่งคำตอบนั้นต้องใช้กระบวนการที่เหมาะสม

1.2 กระบวนการแก้ปัญหา

ฉันทนา ภาคบงกช (2528 : 47-49) ได้กล่าวถึงการแก้ปัญหว่า การแก้ปัญหานั้นเป็นสิ่งที่ไม่ง่าย มักมีการฝึกฝนทางด้านความคิด หรือการอภิปรายโดยใช้ความคิดระดับสูงเป็นอย่างมากมีขั้นตอนในกระบวนการแก้ปัญหาดังนี้

1. ขั้นนำเข้าสู่ปัญหา เป็นการศึกษาถึงสภาพของปัญหาว่าเป็นอย่างไร
2. ขั้นวิเคราะห์ เป็นการศึกษา วิเคราะห์ ให้รู้ถึงเหตุถึงว่าปัญหาที่ต้องการที่แท้จริง

คืออะไรกันแน่

3. ขั้นระบุปัญหา เป็นการนำเอาปัญหาที่เป็นสาเหตุแท้จริงมาเป็นจุดสำคัญในการศึกษา
4. ขั้นกำหนดวัตถุประสงค์ เป็นการกำหนดเป้าหมายเพื่อการแก้ปัญหานั้น ๆ

5. ขั้นตั้งสมมติฐาน เป็นการเสนอแนวทางและวิธีการในการแก้ปัญหาให้ตรงกับสาเหตุ

6. ขั้นทดลองหรือตรวจสอบสมมติฐาน เป็นการนำวิธีการแก้ปัญหาในขั้นตั้งสมมติฐานไปใช้ในการแก้ปัญหา

การแก้ปัญหาอีกแนวทางหนึ่งตามหลักพุทธศาสนา คือ แนวทางอริยสัจ 4 นับเป็นกระบวนการแก้ปัญหาอันดับแรกของโลกที่ทรงคุณค่าเป็นอมตะสมควรนำมาเผยแพร่เชิงเปรียบเทียบ เพื่อแสดงความพิสดาร น่าเลื่อมใส ดังนี้ (รศนา อัมชะกิจ. 2537:15)

1. ทุกข์ แปลว่า ความยากลำบาก ความวิบัติชั่วร้าย ความเดือดร้อน เป็นสภาพที่ทนได้ยาก ก่อให้เกิดความไม่สบายใจ กาย ซึ่งก็คือ ปัญหา

2. สมุทัย แปลว่า ต้นเหตุหรือที่เกิดทุกข์ ซึ่งก็คือ “สาเหตุของปัญหา”

3. นิโรธ แปลว่า การดับทุกข์หรือนิพพาน ซึ่งก็คือ “การแก้ปัญหา”

4. มรรค แปลว่า ทางปฏิบัติเพื่อพ้นทุกข์ ซึ่งก็คือ “แนวทางการแก้ปัญหา”

ทิตินา แคมมณี (2547 : 312-313) ได้กล่าวถึงวิธีแก้ปัญหว่าใช้กระบวนการดังนี้

1) สังเกต ให้นักเรียนได้ศึกษาข้อมูล รับรู้และทำความเข้าใจในปัญหาจนสามารถสรุปและตระหนักในปัญหานั้น

2) วิเคราะห์ ให้ผู้เรียนได้อภิปราย หรือแสดงความคิดเห็นเพื่อแยกแยะประเด็นปัญหา สภาพ สาเหตุ และลำดับความสำคัญของปัญหา

3) สร้างทางเลือก ให้ผู้เรียนแสวงหาแนวทางในการแก้ปัญหาย่างหลากหลาย ซึ่งอาจมีการทดลอง ค้นคว้า ตรวจสอบ เพื่อเป็นข้อมูลประกอบการทำกิจกรรมกลุ่มและควรมีการกำหนดหน้าที่ในการทำงานให้แก่ผู้เรียนด้วย

4) เก็บข้อมูลประเมินทางเลือก ผู้เรียนปฏิบัติตามแผนงานและบันทึกการปฏิบัติงาน เพื่อรายงานและตรวจสอบความถูกต้องของทางเลือก

5) สรุป ผู้เรียนสังเคราะห์ความรู้ด้วยตนเอง ซึ่งอาจจัดทำในรูปของรายงาน

อุษณีย์ โพธิสุข (2544 : 43-45) กล่าวว่า การแก้ปัญหาคือกระบวนการทำงานที่สลับซับซ้อนของสมองที่ต้องอาศัยปัญญา ทักษะ ความรู้ ความเข้าใจ ความคิด การรับรู้ ความชำนาญ รูปแบบพฤติกรรมต่าง ๆ ประสพการณ์เดิมทั้งทางตรงและทางอ้อม มโนคติ กฎเกณฑ์ ข้อสรุป การพิจารณา การสังเกต และการใช้กลยุทธ์ทางปัญญาที่จะวิเคราะห์ สังเคราะห์ ความรู้ความเข้าใจต่าง ๆ อย่างมีวิจารณ์ญาณ มีเหตุผลและจินตนา เพื่อหาแนวปฏิบัติให้ปัญหานั้นหมดไป การคิดแก้ปัญหาที่มีได้มีกฎเกณฑ์ระเบียบแบบแผนแน่นอน

ที่กล่าวมาจะเห็นว่า กระบวนการแก้ปัญหานั้นประกอบด้วยประเด็นปัญหาที่เป็นสาเหตุของปัญหา การวิเคราะห์เพื่อแยกแยะประเด็นสาเหตุของปัญหา การแสวงหาแนวทางแก้ปัญหาย่างหลากหลาย และลงมือปฏิบัติการแก้ปัญหาให้ตรงกับสาเหตุของปัญหานั้น ซึ่งสรุปได้ว่าการแก้ปัญหานั้นเป็นกระบวนการทำงานที่ต้องอาศัยสติปัญญา การฝึกฝนทางด้านความคิด ความรู้ ความเข้าใจ รูปแบบพฤติกรรมต่าง ๆ ประสพการณ์เดิมทั้งทางตรงและทางอ้อม มโนคติ การพิจารณา การสังเกต ข้อสรุป และใช้กลยุทธ์ทางปัญญาที่จะวิเคราะห์หรือแสดงความคิดเห็น แยกแยะประเด็นสภาพสาเหตุของที่

แท้จริงปัญหา นำปัญหาที่เป็นสาเหตุที่แท้จริงเป็นจุดสำคัญ ในการกำหนดวิธีแก้ปัญหา สามารถบอกเหตุผลในการตัดสินใจเลือกวิธีแก้ปัญหานั้น หากตัวเลือกหรือวิธีแก้ปัญหานั้นใหม่ได้ถ้ามีอุปสรรค และสามารถบอกเหตุผลการแก้ปัญหาทางบวกได้อย่างสร้างสรรค์

1.3 การแก้ปัญหา

ในการแก้ปัญหามนุษย์นั้นมีวิธีการแตกต่างกันไป ซึ่งผู้ประสบปัญหาต้องรู้จักสังเกตและพิจารณาให้เข้าใจข้อเท็จจริงและรู้จักคิดอย่างมีเหตุผล ตลอดจนการนำประสบการณ์เดิมมาประกอบการใช้แก้ปัญหา และในการแก้ปัญหานั้นเป็นกระบวนการที่ต้องอาศัยความรู้ ความคิด ประสบการณ์และความสามารถหลาย ๆ ด้านประกอบ ดังนั้นในการศึกษาการแก้ปัญหาจึงควรทำความเข้าใจและศึกษาเกี่ยวกับพัฒนาการทางสติปัญญาที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการคิดจะนำไปสู่การแก้ปัญหาได้ ซึ่งการแก้ปัญหาเป็นทักษะการคิดระดับสูงประเภทหนึ่งที่ต้องอาศัยทักษะการคิด วิเคราะห์ วิจัย และความคิดแบบสร้างสรรค์ ขั้นตอนในการแก้ปัญหาประกอบด้วย (อรพรรณ พรสีมา. 2543 : 3)

1. การระบุปัญหา ปัญหาควรมีลักษณะชัดเจน น่าสนใจ มีความสำคัญและเหมาะสมต่อผู้แก้ปัญหา และควรเป็นคำถามที่ท้าทายความรู้ความสามารถ
 2. การระดมสมอง เป็นการฝึกคิด และการทำงานเป็นกลุ่ม โดยกระตุ้นให้แต่ละคนคิดเกี่ยวกับวิธีหรือแนวทางแก้ปัญหาที่อาจเป็นไปได้ ฝึกการฟังและการเคารพความคิดเห็นของผู้อื่น การจดบันทึกความคิดเห็น
 3. การเลือกแนวทางแก้ปัญหา เป็นการร่วมกันพิจารณาข้อดี-ข้อเสีย ของแนวความคิดในข้อ 2 แล้วเลือกแนวปฏิบัติที่ดีที่สุด
 4. การทดลองนำไปใช้ รวบรวมวัสดุอุปกรณ์ที่จำเป็นสำหรับการปฏิบัติตามแนวทางที่เลือกทดลองปฏิบัติ ทำบันทึกเกี่ยวกับกิจกรรมที่ได้ปฏิบัติ
 5. ประเมินผลการปฏิบัติงาน ร่วมกันสังเกตอภิปรายว่าแนวทางที่ปฏิบัติประสบผลสำเร็จเพียงใดถ้ายังไม่เหมาะสมมีอะไรที่ควรปรับปรุง ถ้าเหมาะสมดีแล้วจะทดลองทางเลือกอื่น ๆ อีกหรือไม่ เพื่อเปรียบเทียบผลของทางเลือกแต่ละแนวทางว่าต่างกันอย่างไร เครื่องมือหรือหลักการแก้ปัญหาจึงค่อนข้างเป็นไปตามธรรมชาติแบบสามัญชน นั่นคือ (รศนา อัมชะกิจ. 2537 : 12-13)
1. อาศัยความรู้ความชำนาญและประสบการณ์
 2. ทำตามสามัญสำนึกและสัญชาตญาณ
 3. ปฏิบัติตามแนวทางเดิม ซึ่งเคยประสบผลมาบ้างพอสมควร
 4. จดจำแบบอย่างที่เคยปฏิบัติ
 5. วิธีการที่เลือกปฏิบัติขึ้นอยู่กับอารมณ์ความรู้สึกในขณะนั้น
 6. ปฏิบัติตามคำแนะนำของหมอดูหรือตามลางสังหรณ์
 7. ปฏิบัติตามคำแนะนำของผู้อื่น
 8. ยอมรับสภาพโดยไม่ดำเนินการอื่นใดทั้งสิ้น

9. หันเหความสนใจไปเรื่องอื่นเพื่อลดความตึงเครียด

สรุปได้ว่า การคิดแก้ปัญหาเป็นกระบวนการทำงานของสมองที่มีความซับซ้อนซึ่งต้องอาศัยสติปัญญา ทักษะความรู้ ความเข้าใจ ความคิด การรับรู้ ความชำนาญ รูปแบบพฤติกรรมต่าง ๆ ประสบการณ์เดิมทั้งจากทางตรงและทางอ้อม(การเรียนรู้ด้วยตนเอง) มโนคติ กฎเกณฑ์ ข้อสรุป การพิจารณา การสังเกต และการใช้กลยุทธ์ทางปัญญาที่จะสามารถวิเคราะห์ สังเคราะห์ ความรู้ ความเข้าใจต่าง ๆ อย่างมีวิจยรณญาณ มีเหตุผลและจินตนาการ เพื่อหาแนวทางปฏิบัติให้สอดคล้องกับสถานการณ์ที่เป็นปัญหานั้นจะเป็นแนวทางปฏิบัติให้ปัญหานั้นหมดไป บรรลุจุดมุ่งหมายที่ต้องการและการได้มาซึ่งความรู้ใหม่ต่อไป

1.4 ความสามารถในการแก้ปัญหาของเด็กปฐมวัย

จากทฤษฎีพัฒนาการทางสติปัญญาของ พียร์เจต์ พบว่า ความสามารถในการแก้ปัญหาของเด็กปฐมวัยมีการพัฒนาขึ้นตามระดับอายุ ซึ่งหลังจาก 2 ขวบ เด็กจะเริ่มใช้ความจำและจินตนาการในการแก้ปัญหา เมื่อเด็กอายุมากขึ้นก็จะเข้าใจสิ่งต่าง ๆ ดีขึ้น เด็กปฐมวัยจะมีความสามารถในการแก้ปัญหาแตกต่างกัน ซึ่งอาจเป็นผลมาจากปัจจัยสำคัญต่าง ๆ เช่น ระดับสติปัญญา ฐานะทางสังคม เศรษฐกิจ ตลอดจนการอบรมเลี้ยงดูและประสบการณ์ที่เด็กแต่ละคนได้รับ และเนื่องจากเด็กในวัยนี้ยังมีประสบการณ์น้อย ความสามารถในการแก้ปัญหาก็มีขีดจำกัดเพราะการที่เด็กจะแก้ปัญหาได้ดีหรือไม่นั้น เด็กจะต้องเข้าใจปัญหาและมองเห็นแนวทางในการแก้ปัญหาที่จำเป็นต้องอาศัยความรู้ ความคิดและความเข้าใจ สิ่งสำคัญอีกประการคือ เด็กมีความสามารถในการคิดเชิงวิเคราะห์วิจารณ์น้อย ทำให้ไม่สามารถสรุปลักษณะและคุณสมบัติที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กับปัญหามาตัดสินใจแก้ปัญหาได้

กมลรัตน์ หล้าสูงษ์ (2528 : 260) ได้กล่าวถึง การแก้ปัญหาของเด็กเล็กว่า เด็กเล็กแก้ปัญหาโดยใช้พฤติกรรมแบบเดียวโดยไม่มีการเปลี่ยนแปลงการแก้ปัญหา เด็กเล็กมักใช้วิธีนี้เนื่องจากเด็กยังไม่เกิดการเรียนรู้ที่ถูกต้องและเป็นเหตุผล เมื่อประสบปัญหาจะไม่มีการไตร่ตรองหาเหตุผล ไม่มีการพิจารณาสิ่งแวดล้อม เป็นการจำและเลียนแบบพฤติกรรมที่เคยแก้ปัญหาได้ เนื่องจากเด็กยังไม่เกิดการเรียนรู้ที่ถูกต้องและเป็นเหตุเป็นผล

วาริ ธีระจิตร (2541 : 74-75) กล่าวว่า ความสามารถในการแก้ปัญหาของเด็กปฐมวัย ย่อมมีองค์ประกอบหลายอย่างที่จะช่วยส่งเสริมให้เด็กสามารถแก้ปัญหาได้ดี เช่น การให้เด็กมีโอกาสพบกับปัญหาและแก้ปัญหาย่อย ๆ ซึ่งเป็นสิ่งหนึ่งที่จะช่วยให้เด็กฝึกฝนตนเองในการแก้ปัญหานั้น แต่การแก้ปัญหาของเด็กจะดีหรือไม่ย่อมต้องอาศัยประสบการณ์เดิม แรงจูงใจในการแสวงหาแนวทางในการแก้ปัญหา ถ้าได้รับแรงจูงใจสูงเด็กจะสามารถแก้ปัญหานั้น ๆ ได้ดี ประกอบกับสิ่งสำคัญอื่น ๆ ที่มีส่วนช่วยในการแก้ปัญหาของเด็กอีกก็คือ สติปัญญาของเด็กเองถ้าเด็กมีสติปัญญาสูงก็จะมีความสามารถในการคิด การรู้จักเลือกและตัดสินใจในการแก้ปัญหา และมีความสนใจในการแก้ปัญหาได้เป็นอย่างดี

เด็กแต่ละคนมีความแตกต่างกันในความสามารถในการแก้ปัญหา ทั้งนี้เนื่องจากเด็กแต่ละคนต่างมีประสบการณ์ต่างคน และการเรียนรู้ต่างกัน เช่นกันกับความสามารถในการแก้ปัญหา เด็กจากชนบทก็มีความสามารถในการแก้ปัญหาในชีวิตประจำวันสูงกว่าเด็กในเมืองหลวงหรือเมืองใหญ่ เหตุเพราะว่าเด็กในชนบทต้องเรียนรู้การแก้ปัญหาประจำวันด้วยการเรียนรู้ด้วยตนเอง ในขณะที่เด็กในเมืองเรียนรู้การแก้ปัญหาต่ำกว่า เพราะความสะดวกในเมืองสูงกว่า เช่น มีน้ำประปาใช้ ไม่ต้องไปตักน้ำอย่างเด็กชนบท เป็นต้น มีปัจจัยที่มีผลต่อความสามารถในการแก้ปัญหา ซึ่งพอประมาณได้ดังนี้ (อภิรติ สีนวล. 2547 : 39)

1. ประสบการณ์ในการแก้ปัญหาของเด็ก
2. ความยากง่ายของปัญหา
3. ระดับสติปัญญาของผู้แก้ปัญหา
4. ความสามารถในการคิดแก้ปัญหา

สรุปได้ว่าความสามารถในการแก้ปัญหของเด็กปฐมวัย จะพัฒนาตามอายุและมีความแตกต่างกันขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายประการ มีรูปแบบการแก้ปัญหาที่แตกต่างจากวัยอื่น ๆ เนื่องจากจำกัดในเรื่องของพัฒนาการทางสติปัญญาและข้อจำกัดอื่น ๆ ดังนั้นการส่งเสริมความสามารถในการแก้ปัญหของเด็กปฐมวัยควรคำนึงถึงความรู้พื้นฐานของเด็กและควรพัฒนาไปตามขั้นตอน เพื่อให้เด็กได้มีโอกาสแสดงออกมีโอกาสคิดแก้ปัญหาโดยอิสระ ทั้งนี้มีวิธีการส่งเสริมที่หลากหลายทั้งการให้ความรัก ให้ความช่วยเหลือเด็กทำกิจกรรมด้วยความรู้ความเข้าใจเปิดโอกาส ให้เด็กเป็นผู้กระทำด้วยตัวเด็กเองฝึกการคิด ฝึกแก้ปัญหาใหม่ ๆ อยู่เสมอ

1.5 การส่งเสริมความสามารถในการแก้ปัญหของเด็กปฐมวัย

การส่งเสริมความสามารถในการแก้ปัญหของเด็กปฐมวัย ควรคำนึงถึงจุดมุ่งหมายดังนี้

(Leonard, Derman; & Miles. 1963 : 45)

1. มีทัศนคติที่ดี
2. มีพฤติกรรมที่เหมาะสม
3. สามารถเข้าใจสิ่งต่าง ๆ รอบตัว และชื่นชมในสิ่งเหล่านั้น
4. มีการแสดงออกด้านการคิดแก้ปัญหา
5. มีอิสระในการคิดแก้ปัญหา
6. มีความเข้าใจในความรู้และทักษะต่าง ๆ

จันทนา ภาคบงกช (2528 : 47-49) ได้เสนอแนวทางในการส่งเสริมความสามารถในการแก้ปัญหาไว้ดังนี้

1. การให้ความรักและความอบอุ่น สนองความต้องการของเด็กอย่างมีเหตุผล ทำให้เด็กรู้สึกปลอดภัย มีความสุข มีความเชื่อมั่นในตนเองและมองโลกในแง่ดี
2. การช่วยเหลือพึ่งพาตนเอง การส่งเสริมให้เด็กช่วยตนเองโดยเหมาะสมแก่วัยจะช่วยให้เด็กพัฒนาความเชื่อมั่น เกิดความเชื่อมั่นในตนเอง ซึ่งเป็นพื้นฐานในการพัฒนาบุคลิกภาพของเด็กต่อไป

3. การซักถามของเด็กและการตอบคำถามของผู้ใหญ่ ควรได้รับความสนใจและตอบคำถามของเด็ก สนทนาทางด้านความจำ การคิดหาเหตุผล เพื่อให้เด็กได้แสดงออกและฝึกการคิด เนื่องจากเด็กปฐมวัยมีความกระตือรือร้น อยากรู้ อยากเห็นและช่างซักถามผู้ใหญ่ ไม่ควรดุหรือแสดงความไม่พอใจ

4. การฝึกให้เป็นคนช่างสังเกต ควรจัดหาอุปกรณ์หรือสิ่งเร้าให้เด็กพัฒนาการสังเกต โดยใช้ประสาทรับรู้ทุกด้าน การตั้งคำถาม หรือชี้แนะโดยผู้ใหญ่จะช่วยให้เด็กเกิดความสนใจและหาความจริงจากการสังเกต

5. การแสดงความคิดเห็น เปิดโอกาสให้เด็กได้เสนอความคิดเห็นและตัดสินใจเรื่องใดเรื่องหนึ่งตามความพอใจ จะช่วยให้เด็กกล้าแสดงออกและมีความเชื่อมั่นในการแสดงความคิดเห็น

6. การให้รางวัล ควรให้รางวัลเมื่อเด็กทำสิ่งที่ดีงามในโอกาสอันเหมาะสม แสดงความชื่นชมและกล่าวย้าให้เกิดความมั่นใจว่าเด็กทำในสิ่งที่ดี น่าสนใจ จะทำให้เด็กมีความรู้สึกที่ดีต่อตนเองและมีกำลังใจที่จะทำในสิ่งที่ดีงาม

7. การจัดสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อการพัฒนาความคิดของเด็กและมีบรรยากาศที่เป็นอิสระไม่เคร่งเครียด ช่วยให้เด็กรู้สึกสบายใจ มีความรู้สึกที่ดี ซึ่งจะเป็นพื้นฐานที่สำคัญของการพัฒนาทักษะการคิดแก้ปัญหา

ซึ่งนอกจากนี้ ฉันทนา ภาคบงกช (2528 : 47-49) ได้กล่าวถึงหลักการจัดกิจกรรมกิจกรรมเพื่อส่งเสริมทักษะการแก้ปัญหา ดังนี้

1. การจัดกิจกรรม ควรมีความง่าย เหมาะสมกับวัย มีลักษณะเป็นรูปธรรม มีสื่อประกอบเพื่อง่ายต่อการเรียนรู้และมีช่วงเวลาสั้นๆ เหมาะสมกับช่วงความสนใจของเด็กปฐมวัย

2. จัดกิจกรรมที่มีความหมายต่อเด็กควรให้เด็กได้เรียนรู้แล้วนำไปปฏิบัติได้กิจกรรมควรอยู่ในความสนใจของเด็ก เด็กจะภูมิใจและเห็นคุณค่าในสิ่งที่ได้เรียนรู้

3. ควรมีการส่งเสริมเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ เช่น การชมเชยการให้รางวัล เป็นต้น

4. จัดสภาพแวดล้อมให้เหมาะสมกับกิจกรรม จัดบรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนรู้ ไม่มีความเคร่งเครียด

5. สร้างทัศนคติที่ดีต่อตัวครู ครูควรปรับปรุงบุคลิกภาพให้เหมาะสมและควรสร้างสัมพันธภาพกับเด็กเป็นอย่างดี เพื่อให้เกิดกับบรรยากาศของการยอมรับ

เจษฎา ศุภางเสน (2530 : 28-29) ได้เสนอแนะวิธีการส่งเสริมทักษะการแก้ปัญหาไว้ ดังนี้

1. ฝึกฝนให้เด็กทำงานตามขั้นตอนของกระบวนการแก้ปัญหา คือ การรวบรวมข้อมูล ตั้งสมมติฐาน รวบรวมวิธีการแก้ปัญหาและทดสอบสมมติฐาน

2. ควรเน้นในเรื่องการรวบรวมข้อมูลให้มาก

3. ฝึกให้รู้จักใช้ทักษะในการแก้ไขปัญหา คือ ฝึกให้คิดเกี่ยวกับปัญหา การแก้ปัญหด้วยวิธีต่างๆ และการทำนายผลของวิธีการแก้ปัญหานั้น

4. ใช้วิธีการชี้แจงอธิบายให้เหตุผล หลีกเลี่ยงวิธีการเข้มงวดกับเด็ก

5. เปิดโอกาสให้เด็กได้มีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งต่างๆ

6. ส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ให้กับเด็ก เพราะมีความสัมพันธ์กับการแก้ปัญหา
7. ให้โอกาสเด็กได้ตัดสินใจด้วยตนเอง
8. กระตุ้นให้เด็กได้คิดในหลายทิศทาง เพื่อนำไปใช้กับปัญหาที่ยุ่ยากซับซ้อน

สมจิต สวธนไพบุลย์ (2541 : 91-92) กล่าวว่า สภาพการเรียนรู้การสอนที่มุ่งให้นักเรียนคิดแก้ปัญหา นั้น อาจจะส่งผลให้นักเรียนมีความสามารถในการแก้ปัญหาแตกต่างกัน ซึ่งอาจจะขึ้นอยู่กับปัจจัยทางสติปัญญา ความรู้พื้นฐาน สภาพสังคม ประสบการณ์ ฉะนั้นครูจึงควรอย่างยิ่งที่ต้องจัดสภาพการณ์ที่ส่งเสริมการแก้ปัญหา

1. จัดสภาพแวดล้อมที่เป็นสถานการณ์ใหม่ ๆ และวิธีการแก้ปัญหาได้หลาย ๆ วิธีมาให้นักเรียนฝึกฝนให้มาก ๆ
2. ปัญหาที่หยิบยกมาให้นักเรียนฝึกฝนนั้น ควรเป็นปัญหาใหม่ที่นักเรียนไม่เคยประสบการณ์ก่อนแต่ยังอยู่ในวิสัยที่เด็กจะแก้ได้
3. การฝึกแก้ปัญหา นั้น ครูควรแนะนำให้นักเรียนได้วิเคราะห์ปัญหาให้ชัดเจนก่อนว่าเป็นปัญหาเกี่ยวกับอะไร และถ้าเป็นปัญหาใหญ่ ก็ให้แตกเป็นปัญหาย่อย แล้วคิดปัญหาย่อยแต่ละปัญหา และเมื่อแก้ปัญหาย่อยได้หมดทุกข้อก็เท่ากับแก้ปัญหายุ่งใหญ่ได้นั่นเอง
4. จัดบรรยากาศของการเรียนการสอนหรือจัดสิ่งแวดล้อมซึ่งเป็นสภาพภายนอกของนักเรียนให้เป็นไปในทางที่เปลี่ยนแปลงได้ไม่ตายตัว นักเรียนก็จะเกิดความรู้สึกว่าเขาสามารถคิดค้นเปลี่ยนแปลงอะไรได้บ้าง ในบทบาทต่าง ๆ
5. ให้โอกาสนักเรียนได้คิดอยู่เสมอ
6. การฝึกฝนการแก้ปัญหาหรือการแก้ปัญหาย่อย ๆ ก็ตาม ครูไม่ควรจะบอกวิธีการแก้ปัญหาให้ตรง ๆ เพราะถ้าบอกให้แล้วนักเรียนอาจไม่ได้ใช้ยุทธศาสตร์ของการคิดของตนเองเท่าที่ควร

จากที่กล่าวมาจะเห็นว่าการส่งเสริมความสามารถในการแก้ปัญหา ควรจัดประสบการณ์หรือกิจกรรมการเรียนรู้ที่ให้เกิดได้กระทำ เพื่อให้เกิดการเรียนรู้และค้นพบด้วยตนเอง การจัดกิจกรรมหรือประสบการณ์ให้กับเด็กต้องมีความเหมาะสมกับวัยและธรรมชาติของเด็กทั้งในด้านพัฒนาการและการเรียนรู้ ความแตกต่างระหว่างบุคคลด้วยการเปิดโอกาสให้เด็กได้ฝึกฝนในบรรยากาศที่สร้างความอบอุ่นและเป็นกันเองตลอดจนการเสริมแรงจากครูด้วยการจัดประสบการณ์ ที่มีความหลากหลายรูปแบบ เพื่อให้เด็กเกิดความสนุกสนานได้ฝึกทักษะการแก้ปัญหาย่อยด้วยตนเองและร่วมกับผู้อื่น

1.6 ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการแก้ปัญหา

การแก้ปัญหาคือกระบวนการที่มีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับการพัฒนาทางสติปัญญาและการเรียนรู้ ดังนั้นเพื่อให้เกิดความเข้าใจในการแก้ปัญหาย่อยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาทางสติปัญญา จึงขอกล่าวทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการคิดแก้ปัญหาย่อยของเด็กปฐมวัย มีดังนี้ (มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช. 2526 : 67-71)

ทฤษฎีของพียาเจท์ (Piaget) มี 2 ขั้นตอนดังนี้

ขั้นที่ 1 ระยะการแก้ปัญหาด้วยการกระทำ (Sensorimotor Stage) อายุตั้งแต่แรกเกิด ถึง 2 ปี เด็กในวัยนี้ชอบทำอะไรบ่อย ๆ ซ้ำ ๆ เป็นการเลียนแบบและพยายามแก้ปัญหาแบบลองผิดลองถูก เมื่อสิ้นสุดระยะนี้เด็กจะมีการแสดงออกของพฤติกรรมอย่างมีจุดมุ่งหมาย และสามารถแก้ปัญหาโดยการเปลี่ยนวิธีการต่าง ๆ เพื่อให้ได้สิ่งที่ต้องการ แต่ความสามารถในการวางแผนของเด็กยังอยู่ในขีดจำกัด

ขั้นที่ 2 ระยะการแก้ปัญหาด้วยการรับรู้ แต่ยังไม่สามารถใช้เหตุผล (Preoperation Stage) อยู่ในช่วงอายุ 2-7 ปี เป็นช่วงที่เด็กเริ่มมีเหตุผลเบื้องต้น สามารถจะโยงความสัมพันธ์ระหว่างเหตุการณ์ 2 เหตุการณ์ หรือมากกว่ามาเป็นเหตุผลเกี่ยวโยงซึ่งกันและกัน แต่เหตุผลของเด็กวัยนี้ยังมีขอบเขตจำกัดอยู่ เพราะเด็กยังยึดตัวเองเป็นศูนย์กลาง คือถือความคิดของตนเองเป็นใหญ่ และมองไม่เห็นเหตุผลของคนอื่น ความคิดและเหตุผลของเขาจึงไม่ค่อยถูกต้องกับหลักความจริงนัก นอกจากนี้ความเข้าใจต่อสิ่งต่าง ๆ ยังอยู่ในระดับเบื้องต้น เช่น เข้าใจว่าเด็กหญิง 2 คน ชื่ออ้อยเหมือนกันจะมีทุกอย่างเหมือนกันหมด แสดงว่าความคิดรวบยอด (Concept) ของเด็กวัยนี้ยังพัฒนาไม่เต็มที่ แต่พัฒนาการทางภาษาของเด็กเจริญรวดเร็วมาก

ทฤษฎีพัฒนาการทางสติปัญญาของบรูเนอร์ (Bruner)

ทฤษฎีพัฒนาการทางสติปัญญาของบรูเนอร์ (Bruner. 1963 : 55-68) มีส่วนคล้ายทฤษฎีของพียาเจท์ และมีส่วนแตกต่าง คือ บรูเนอร์ เน้นความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งแวดล้อมกับพัฒนาการทางสติปัญญา ซึ่ง พียาเจท์ มองข้ามจุดนี้ไป บรูเนอร์ ได้แบ่งพัฒนาการทางสติปัญญาและการคิดของมนุษย์ออกเป็น 3 ขั้น คือ

1. Enactive Stage ขั้นนี้เปรียบได้กับขั้นประสาทสัมผัสและการเคลื่อนไหว ซึ่งตรงกับขั้น (Sensorimotor Stage) เป็นขั้นที่เด็กเรียนรู้จากการกระทำมากที่สุด

2. Iconic Stage ในวัยนี้เด็กเกี่ยวข้องกับความจริงมากขึ้น เด็กจะเกิดความคิดจากการรับรู้เป็นส่วนใหญ่ อาจมีจินตนาการบ้าง แต่ยังไม่สามารถคิดได้ลึกซึ้งเหมือนขั้นปฏิบัติการคิดด้วยรูปธรรมของ พียาเจท์

3. Symbolic Stage เป็นพัฒนาการขั้นสูงสุดของบรูเนอร์ ขั้นนี้เด็กสามารถจะเข้าใจความสัมพันธ์ของสิ่งของ สามารถเกิดความคิดรวบยอดในสิ่งต่าง ๆ ที่ซับซ้อนได้มากขึ้น

ทฤษฎีพัฒนาการทางสติปัญญาของไวทสเลอร์ (Berk ; & Winsler. 1995)

กระบวนการเรียนรู้ พัฒนาการทางสติปัญญาและทัศนคติจะเกิดขึ้นเมื่อมีการเกิดปฏิสัมพันธ์และทำงานร่วมกับคนอื่น ๆ เช่น ผู้ใหญ่ ครู เพื่อน บุคคลเหล่านี้จะให้ข้อมูลสนับสนุนให้เด็กเกิดขึ้นในสภาวะแห่งการเรียนรู้ของเด็ก (Zone of Proximal Development) ซึ่งหมายถึง สภาวะที่เด็กเผชิญกับปัญหาที่ท้าทายแต่ไม่สามารถคิดแก้ปัญหาได้โดยลำพัง ต้องได้รับการช่วยเหลือแนะนำจากผู้ใหญ่หรือจากการทำงานร่วมกับเพื่อนที่มีประสบการณ์มากกว่าเด็กจะสามารถแก้ปัญหานั้นได้และเกิดการเรียนรู้ขึ้น

การให้การช่วยเหลือแนะนำในการแก้ปัญหาและการเรียนรู้ของเด็ก (Assisted Learning) เป็นการให้การช่วยเหลือแก่เด็กเมื่อเด็กแก้ปัญหาโดยลำพังไม่ได้ เป็นการช่วยอย่างเหมาะสมเพื่อให้เด็กแก้ปัญหาได้ด้วยตนเอง วิธีการที่ครูเข้าไปมีปฏิสัมพันธ์กับเด็กเพื่อการช่วยเหลือเด็กเรียกว่า Scaffolding เป็นการแนะนำช่วยเหลือให้เด็กแก้ปัญหาด้วยตนเอง โดยให้การแนะนำ (Clue) การช่วยเตือนความจำ (Reminders) การกระตุ้นให้คิด (Encouragement) การแบ่งปัญหาที่สลับซับซ้อนให้ย่อยลง (Breaking the Problem down into step) การให้ตัวอย่าง (Providing and Example) หรือสิ่งอื่น ๆ ที่ช่วยเด็กแก้ปัญหาและเรียนรู้ด้วยตนเอง การให้การช่วยเหลือ (Scaffolding) ที่มีประสิทธิภาพต้องมีองค์ประกอบและเป้าหมาย 5 ประการ ดังนี้

1. เป็นกิจกรรมการร่วมกันแก้ปัญหา
2. เข้าใจปัญหาและมีวัตถุประสงค์ที่ตรงกัน
3. บรรยากาศที่อบอุ่นและการตอบสนองที่ตรงกับความต้องการ
4. มีการจัดสภาพแวดล้อม กิจกรรม และบทบาทของผู้ใหญ่ให้เหมาะสมกับความสามารถและความต้องการ

5. สนับสนุนให้เด็กควบคุมตนเองในการแก้ปัญหา

ครูมีบทบาทในการจัดเตรียมสภาพแวดล้อมให้เด็กเกิดการเรียนรู้ด้วยตนเองและให้คำแนะนำด้วยการอธิบายและให้เด็กมีโอกาสร่วมงานร่วมกับผู้อื่น แล้วให้โอกาสเด็กแสดงออกตามวิธีการต่าง ๆ ของเด็กเอง เพื่อครูจะได้รู้ว่าเด็กต้องการอะไร

กระบวนการเรียนรู้และพัฒนาการทางสติปัญญาตามทฤษฎีของไวทกอดก็นั้น จะเห็นได้ว่าเด็กจะพัฒนาทางด้านสติปัญญาโดยการที่เด็กเกิดสภาวะที่ได้เผชิญกับปัญหาหรือสถานการณ์ที่กระตุ้นเร้าให้เกิดการคิด ครูมีหน้าที่ในการจัดเตรียมสภาพแวดล้อมหรือสภาวะให้เด็กได้เผชิญกับปัญหาหรือสถานการณ์และให้เด็กฝึกประสบการณ์การแก้ปัญหาโดยเด็กมีปฏิสัมพันธ์และการทำงานร่วมกับผู้อื่น

จากการศึกษาทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการแก้ปัญหา มาประยุกต์ใช้ในการสอน เพื่อส่งเสริมความสามารถในการแก้ปัญหา ครูหรือผู้เกี่ยวข้องกับเด็กปฐมวัยควรจัดประสบการณ์ สถานการณ์ หรือกิจกรรมการเรียนรู้ที่กระตุ้นให้เด็กคิดแก้ปัญหา ด้วยความหลากหลายและสอดคล้องกับธรรมชาติการเรียนรู้ของเด็ก โดยเด็กได้ลงมือกระทำ ได้ใช้ประสาทสัมผัส ได้คิดเพื่อให้เกิดการเรียนรู้อย่างสนุกสนาน เกิดทัศนคติที่ดีต่อการเรียนรู้และค้นพบด้วยตนเอง

1.7 การสอนแก้ปัญหา

แก้ปัญหาจำเป็นต้องมีการสอน ซึ่งสามารถสอนได้ กุญชรী คำชาย (2540 : 145-147) ได้เสนอว่า การสอนแก้ปัญหามองถึงขั้นตอนการสอนที่ทำให้เด็กได้คิด มีวิธีปฏิบัติดังนี้

1. ขั้นตอนการสอน

การสอนการแก้ปัญหามองจะต้องเริ่มต้นจากการตระหนักว่ามีปัญหาเนื่องจากมีระยะห่างระหว่างสภาพที่เป็นอยู่กับสภาพที่อยากเป็นที่เด็กจะต้องคิด เพื่อให้กระบวนการที่คิดมานั้นใช้ได้ผลตามที่ ออสบอร์น (Osborn. 1963) ได้นำแนวคิดนี้มาแยกแยะเป็นขั้นตอนการสอนแก้ปัญหา โดยแบ่งออกเป็น 10 ขั้นตอน

1. กระตุ้นให้ผู้เรียนคิดถึงสภาพที่เป็นปัญหาทุกแง่ทุกมุม
2. เลือกปัญหาย่อย ๆ มาตรวจสอบ
3. คิดหาแหล่งข้อมูลที่สอดคล้องกับสภาพปัญหา
4. เลือกแหล่งข้อมูลที่เชื่อถือได้มากที่สุด
5. กำหนดขอบข่ายการแก้ปัญหาที่เป็นไปได้ไว้มากมาย ๆ วิธี
6. เลือกแนวคิดที่คิดว่าจะนำไปสู่การแก้ปัญหาได้มากที่สุดซึ่งไม่จำเป็นต้องเป็น

แนวคิดเดียว

7. คิดถึงทุกวิธีที่เป็นไปได้ในการแก้ปัญหา
8. เลือกวิธีที่เชื่อว่าจะแก้ปัญหาได้มาทดสอบ
9. จินตนาการถึงสิ่งที่จะเป็นไปได้ทั้งหมด
10. ตัดสินใจเลือกคำตอบสุดท้าย

ในการสอนแก้ปัญหานั้นต้องให้ออกาสนักเรียนได้เผชิญกับสภาพการณ์ที่เป็นปัญหา โดยที่สภาพปัญหานั้นต้องสัมพันธ์กับกฎเกณฑ์และหลักการที่ได้เรียนไปในชั้นเรียน

2. กลวิธีกระตุ้นความคิดเพื่อแก้ปัญหา ในการสอนแก้ปัญห ผู้สอนอาจพัฒนากลวิธีหลาย ๆ แบบขึ้นมา โดยจุดประสงค์เพื่อให้นักเรียนฝึกคิดกลวิธีอาจอยู่ในรูปเกมหรือกิจกรรมที่ทำให้ผู้เรียนสนุกและได้ฝึกคิดไปพร้อม ๆ กัน กลวิธีที่เสนอแนะในที่นี้ได้แก่ กลวิธีที่เกี่ยวกับการค้นหาโดยอาศัยข้อมูลจากปัญหาเพื่อหาคำตอบที่ถูกต้อง (heuristic search) ซึ่งประกอบด้วยการค้นหาโดยอาศัยระยะทางและการวิเคราะห์หาวิธีปลายทาง กลวิธีวางแผน (planning method) ซึ่งประกอบด้วยการเลียนแบบและการขยายขนาด และสุดท้าย ได้แก่ การระดมพลังสมอง (brainstorming)

3. เงื่อนไขของการเรียนรู้การแก้ปัญหา เงื่อนไขของการเรียนรู้การแก้ปัญหานักเรียนอาจแบ่งออกได้เป็นสองประการ คือ ภูมิหลังของผู้เรียนและสิ่งที่ผู้เรียนเคยเรียนมา

การให้การช่วยเหลือแนะนำในการแก้ปัญหาและการเรียนรู้ของเด็ก เป็นการให้การช่วยเหลือแก่เด็กเมื่อเด็กมีปัญหาโดยลำพังไม่ได้ เป็นการช่วยอย่างพอเหมาะเพื่อให้เด็กแก้ปัญหาได้ด้วยตัวเอง วิธีการที่เข้าไปมีปฏิสัมพันธ์กับเด็ก เพื่อให้การช่วยเหลือเด็ก เรียกว่า Scaffolding เป็นการแนะนำช่วยเหลือให้เด็กแก้ปัญหาด้วยตนเอง โดยวิธีการดังนี้ (Berk ; & Winsler. 1995)

1. การแนะนำ (Clue)
2. การช่วยเตือนความจำ (Reminders)
3. การกระตุ้นให้คิด (Encouragement)
4. การแก้ปัญหที่สลับซับซ้อนให้ง่ายลง (Breaking the problem down into step)
5. การให้ตัวอย่าง (Providing and example) หรือสิ่งอื่น ๆ ที่ช่วยเด็กแก้ปัญหา
6. การเรียนรู้ด้วยตนเอง

ซึ่งการให้การช่วยเหลือนี้จะมีประสิทธิภาพต้องมีองค์ประกอบและเป้าหมาย 5 ประการ ดังนี้

1. เป็นกิจกรรมการร่วมกันแก้ปัญหา
2. เข้าใจปัญหาและมีวัตถุประสงค์ที่ตรงกัน
3. บรรยากาศที่อบอุ่น การตอบสนองที่ตรงกับความต้องการ
4. รักษาภาวะแห่งการเรียนรู้ของเด็ก (Zone of Proximal Development)
5. สนับสนุนให้เด็กควบคุมตนเองในการแก้ปัญหา การจัดสภาพแวดล้อม

กิจกรรมและบทบาทของผู้ใหญ่ให้เหมาะสมกับความสามารถและความต้องการ สนับสนุนให้เด็กควบคุมตนเองในการแก้ปัญหา

สรุปได้ว่าการสอนแก้ปัญหานั้นจำเป็นต้องสอนให้เด็กรู้จักกลวิธีของการแก้ปัญหา เริ่มจากขั้นการสอน ขั้นกระตุ้น และประเมินทักษะในการแก้ปัญหา ซึ่งในการแก้ปัญหานั้นเป็นการฝึกให้เด็กรู้จักใช้กระบวนการคิดหาเหตุผลในการแก้ปัญหของตนเอง โดยสภาพปัญหานั้นต้องให้โอกาสเด็กได้เผชิญกับสถานการณ์ที่เป็นปัญหา ซึ่งต้องสัมพันธ์กับกฎเกณฑ์และหลักการที่ได้เรียนไปในชั้นเรียน โดยอาศัยข้อมูลปัญหาเพื่อหาคำตอบที่ถูก การวิเคราะห์หาวิธีปลายทาง การวางแผน ซึ่งประกอบด้วย การเลียนแบบและการขยายขนาดและสุดท้ายคือการระดมสมอง โดยครูต้องกระตุ้นให้เด็กเกิดความต้องการที่จะหาความรู้ เพื่อแก้ปัญหา นอกจากนี้ครูต้องคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคลและการเกิดอคติในการรับรู้ปัญหา ซึ่งอาจขัดขวางการเรียนรู้เพื่อแก้ปัญหาได้

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการแก้ปัญหา

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการแก้ปัญหของเด็กปฐมวัย ได้มีผู้ศึกษาไว้มากมายทั้งงานวิจัยภายในและงานวิจัยภายนอกประเทศ ดังนี้

งานวิจัยภายในประเทศ

สรวงพร กุศลส่ง (2538) ได้ศึกษาทักษะการแก้ปัญหของเด็กปฐมวัยที่ได้รับการจัดกิจกรรมในวงกลมแบบปฏิบัติการทดลองกับการเล่นเกมการศึกษาแบบประสาทสัมผัสกับเด็กปฐมวัยที่ได้รับการจัดกิจกรรมในวงกลมแบบปกติ กับการเล่นเกมการศึกษาแบบปกติ ผลการศึกษาพบว่า เด็กปฐมวัยที่ได้รับการจัดกิจกรรมในวงกลมแบบปฏิบัติการทดลองกับการเล่นเกมการศึกษาแบบประสาทสัมผัส มีทักษะการแก้ปัญหาสูงกว่าเด็กปฐมวัยที่ได้รับการจัดกิจกรรมในวงกลมแบบปกติกับการเล่นเกมการศึกษาแบบปกติ

จิตติพร พิษณุกุล (2538) ศึกษาความสามารถในการแก้ปัญหของเด็กปฐมวัยที่ได้รับการจัดประสบการณ์ศิลปะประดิษฐ์แบบกลุ่มกับแบบรายบุคคล ผลการศึกษาพบว่า เด็กที่ได้รับการจัดประสบการณ์ศิลปะประดิษฐ์แบบกลุ่มมีความสามารถในการแก้ปัญหาสูงกว่าเด็กที่ได้รับการจัดประสบการณ์ศิลปะประดิษฐ์แบบรายบุคคล

สุดาวรรณ ระวิสะญา (2543) ศึกษาทักษะในการแก้ปัญหาของเด็กปฐมวัยที่ได้รับการจัดกิจกรรมเน้นเครื่องกลอย่างง่าย ผลการศึกษาพบว่า

1. เด็กปฐมวัยที่ได้รับการจัดกิจกรรมเน้นเครื่องกลอย่างง่าย ก่อนและหลังการทดลองมีทักษะการแก้ปัญหาแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01
2. เด็กปฐมวัยที่ได้รับการจัดกิจกรรมเน้นเครื่องกลอย่างง่ายและเด็กปฐมวัยที่ได้รับการจัดกิจกรรมแบบปกติ มีทักษะในการแก้ปัญหาแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

พรใจ สารยศ (2544) ได้ศึกษา กระบวนการส่งเสริมการแก้ปัญหาของเด็กปฐมวัยโดยใช้กิจกรรมวิทยาศาสตร์ตามแนวคิดคอนสตรัคติวิสต์ เพื่อทำความเข้าใจและอธิบายกระบวนการส่งเสริมการแก้ปัญหาของเด็กปฐมวัยและระยะการเปลี่ยนแปลงการแก้ปัญหาของเด็กปฐมวัย ผลการศึกษาการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น พบว่า

1. การปรับบทบาทตนเองของผู้วิจัยขณะจัดกิจกรรมวิทยาศาสตร์ ตามแนวคิดคอนสตรัคติวิสต์ คือ ผู้วิจัยเป็นผู้นำเสนอกิจกรรมในสัปดาห์ที่ 1-2 ส่วนบทบาทในการตั้งคำถาม สังเกต และรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยให้ความสำคัญทุกสัปดาห์

2. เด็กมีการพัฒนาพฤติกรรมการแก้ปัญหาตามระยะเวลา ดังนี้

สัปดาห์ที่ 1-2 เด็กมีพฤติกรรมนิ่งเฉย หลีกเลียง และไม่เข้าร่วมแก้ปัญหาเมื่อเกิดสถานการณ์ปัญหา

ในสัปดาห์ที่ 3-4 เด็กมีพฤติกรรมการแก้ปัญหาที่ตกลงภายในกลุ่มหรือรายบุคคลได้ แต่ด้วยวิธีการที่ไม่เหมาะสม

ในสัปดาห์ที่ 5-8 เด็กมีพฤติกรรมการแก้ปัญหาที่ตกลงภายในกลุ่มหรือรายบุคคลได้เหมาะสมกับสถานการณ์ปัญหา

วรารัตน์ นิยมไทย (2547) ศึกษา ผลของการให้ความรู้ผู้ปกครองผ่านระบบอินเทอร์เน็ตต่อความสามารถในการแก้ปัญหาของเด็กปฐมวัย ผลการศึกษาพบว่า เด็กปฐมวัยของผู้ปกครองที่เป็นกลุ่มตัวอย่างในการวิจัย มีความสามารถในการแก้ปัญหาสูงขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จากเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง แสดงให้เห็นว่า ความสามารถในการแก้ปัญหาของเด็กปฐมวัย สามารถพัฒนาได้จากกิจกรรมหลากหลายรูป ซึ่งต้องคำนึงถึงหลายองค์ประกอบที่มีผลต่อการแก้ปัญหาด้วยได้แก่ ระดับสติปัญญา อายุ ประสบการณ์เดิม การจัดกิจกรรมที่เปิดโอกาสให้เด็กได้มีอิสระในการเรียนรู้ด้วยตนเอง บรรยากาศและสิ่งแวดล้อมที่เอื้อให้เด็กได้สังเกต ได้คิด ได้ตัดสินใจซึ่งจะเป็นการส่งเสริมให้เด็กได้มีโอกาสพัฒนาความสามารถในการแก้ปัญหาได้เป็นอย่างดี

งานวิจัยในต่างประเทศ

ลิตเติล (สุดาวรรณ ระวิสะญา. 2544 : 15 ; อ้างอิงจาก Little. 1993. *Transfer of Learning from Stories to Problem Solving by Children in Kindergarten.*) ได้ศึกษาหาความสัมพันธ์ของการถ่ายทอดการเรียนรู้จากเรื่องราวที่มีต่อความสามารถในการแก้ปัญหาของเด็ก

วัยอนุบาล กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนอนุบาล 70 คน แบ่งเป็น 5 กลุ่ม วิธีทดลองคือให้เด็กทั้ง 5 กลุ่ม ได้ดูเทปเรื่องราวเกี่ยวกับปัญหากลุ่มละ 2 เรื่อง และจะซักถามเกี่ยวกับเรื่องราวซ้ำในช่วงเวลาที่แตกต่างกัน ผลการวิจัยพบว่า เด็กวัยอนุบาลจะมีการถ่ายโยงการเรียนรู้เป็นพฤติกรรมภายในในระยะเวลาที่เป็นเงื่อนไขการเชื่อมโยงความรู้ของเด็กในทันทีทันใด จะทำให้เด็กมีความสามารถในการแก้ปัญหาได้ดี แต่ถ้ากระทำในระยะ 1 สัปดาห์ เด็กก็สามารถแก้ปัญหาได้ดีเช่นเดียวกัน

สรุปได้ว่า การส่งเสริมให้เด็กมีทักษะการคิดแก้ปัญหา นั้นควรส่งเสริมเด็กตั้งแต่วัยปฐมวัย ในการส่งเสริมนั้นต้องคำนึงถึงองค์ประกอบที่มีผลต่อการคิดแก้ปัญหาด้วย อันได้แก่ ระดับสติปัญญา อายุ ประสบการณ์เดิม การจัดกิจกรรมที่เปิดโอกาสให้เด็กได้มีอิสระในการเรียนรู้ด้วยตนเอง บรรยากาศและสิ่งแวดล้อมที่เอื้อให้เด็กได้สังเกต ได้คิด ได้ตัดสินใจ ซึ่งเป็นการส่งเสริมให้เด็กได้มีโอกาสพัฒนาการด้านการคิด แก้ปัญหา ได้เป็นอย่างดี ส่งผลให้เด็กได้มีทักษะในการคิดแก้ปัญหาต่อไป

2. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์เพื่อการเรียนรู้

2.1. ความหมายของศิลปะ

ศิลปะเป็นคำที่มีนิยามความหมายอย่างกว้างขวาง แต่ยังหาข้อสรุปเป็นคำจำกัดความแน่นอนตายตัวไม่ได้ เนื่องจากศิลปะเป็นผลงานสร้างสรรค์ที่ศิลปินพยายามใช้แนวคิดและรูปแบบที่แปลกแตกต่างไปจากเดิมตลอดเวลา นับแต่สมัยคลาสสิกของกรีก ซึ่งอยู่ระหว่าง 300-450 ปี ก่อนคริสตกาล ได้มีนักคิดนักปรัชญาเริ่มให้ความสนใจต่องานศิลปะและสาระเกี่ยวกับความงามโดยมีผู้ให้นิยามศิลปะทั้งความหมายกว้างและเฉพาะเจาะจง ซึ่งมีทั้งความเห็นสอดคล้องและแตกต่างกันมากมาย ดังนี้ (ชาญณรงค์ พรุ่งโรจน์, 2542 : 62-63)

เพลโต (Plato) นักปราชญ์ชาวกรีก ได้ให้นิยาม ศิลปะ หมายถึง การจำลองแบบ (Art as Imitation) จากธรรมชาติ โดยมีความเห็นว่าสิ่งต่าง ๆ ในโลกนี้ล้วนเป็นการเลียนแบบและการรับรู้สิ่งต่าง ๆ จากธรรมชาติ เป็นเพียงความเชื่อ ซึ่งเปลี่ยนแปลงได้ สำหรับความจริงนั้นมีอยู่เพียงในอุดมคติเท่านั้นและในทัศนะของ อริสโตเติล (Aristotle) ซึ่งเป็นศิษย์ของเพลโต ได้อธิบายเพิ่มเติมว่า ศิลปะไม่เพียงเป็นการลอกเลียนแบบของคุณลักษณะรูปร่างภายนอก แต่ต้องสามารถแสดงออกถึงลักษณะภายในของสิ่งนั้น ๆ ด้วย เมื่อวาดรูปคน สิ่งสำคัญไม่ใช่เพียงวาดให้เหมือนที่สุด แต่จะต้องสามารถถ่ายทอดแสดงออกถึงบุคลิกภาพหรืออารมณ์ความรู้สึก (Art as Representation) ของคน ๆ นั้นด้วย

จอห์น ดิวอี้ (John Dewey) นักปรัชญาชาวอเมริกัน มีความเห็นว่า ศิลปะ คือ ประสบการณ์ของศิลปิน (Art as Experience) เพราะศิลปินเป็นบุคคลที่สามารถสัมผัสชีวิตและเหตุการณ์ต่าง ๆ ด้วยความรู้สึกลึกซึ้งเข้มข้นกว่าคนธรรมดาทั่วไป เรียกว่า เป็นประสบการณ์แท้ คือประสบการณ์ที่ฝังใจมีความหมาย มีความแจ่มชัดของอารมณ์ ศิลปินจึงสามารถนำประสบการณ์เหล่านั้นมาถ่ายทอดหรือสื่อไปยังผู้อื่นผ่านงานศิลปะ ดังนั้นศิลปินที่มีประสบการณ์แท้ในชีวิตมากก็จะสามารถรับสารที่ศิลปินสื่อในผลงานได้ลึกซึ้งกว่าผู้มีประสบการณ์ในชีวิตน้อย

ลีโอ ตอลสตอย (Leo Tolstoy) ให้ทัศนะว่า ศิลปะเป็นการแสดงออก (Art as Expression) ด้านอารมณ์และความรู้สึก เพื่อสื่อสารไปยังผู้อื่นให้เกิดการรับรู้ร่วมกับศิลปิน นั่นคือ ศิลปะเป็นวิธีการสื่อสารระหว่างมนุษย์ ในขณะที่ภาษาสื่อสารความคิด ศิลปะที่จะทำหน้าที่สื่อสารความรู้สึก

เบเนดโต โครเซ (Benedetto Croce) เน้นว่า ศิลปะเป็นทัศนวิสัยหรือการหยั่งรู้ (Art is vision or intuition) และศิลปินเป็นการแสดงของการสังเคราะห์อย่างสุนทรีย์ในจิตใจ (Art is the expression of spiritual synthesis) การแจ้งเห็น หมายถึง มนุษย์จะมองเห็นความจริงใหม่ที่ไม่เคยเห็นใจสิ่งนั้นมาก่อน ศิลปะคือการเห็นแจ้ง และการเห็นแจ้งก็คือการแสดงออก

รีด (Read) สรุปว่า ศิลปะไม่ใช่การเลียนแบบธรรมชาติ (Art is not Imitation of Nature) หากศิลปะเป็นเพียงการเลียนแบบธรรมชาติ ผู้สามารถเขียนภาพได้เหมือนหรือใกล้เคียงธรรมชาติมากที่สุด ก็คงได้รับการยกย่องว่ามีคุณค่ามากที่สุด แต่ที่จริงแล้วเมื่อศิลปินวาดรูปทิวทัศน์ จุดมุ่งหมายของศิลปินไม่ได้ต้องการแสดงภาพท้องฟ้าที่เหมือนท้องฟ้าที่สุด ภาพทะเลที่เหมือนทะเลมากที่สุดแต่ต้องการสื่อความหมายหรืออารมณ์บางสิ่งบางอย่างที่ศิลปินได้สัมผัสเกี่ยวกับท้องฟ้าหรือท้องทะเลนั้น ท้องฟ้าอาจหมายถึงความปลอดโปร่ง ความมีเสรี และคลื่นทะเลแสดงถึงความปั่นป่วนบ้าคลั่งของอารมณ์ที่สับสน เป็นต้น

นอกจากนี้ ความหมายตามพจนานุกรมศัพท์ศิลปะ ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2541 ได้ระบุไว้ว่า ศิลปะ หมายถึง ผลแห่งพลังความคิดสร้างสรรค์ของมนุษย์ที่แสดงออกในรูปลักษณะต่าง ๆ ให้ปรากฏซึ่งสุนทรีย์ภาพ ความประทับใจ หรือความสะเทือนอารมณ์ ตามอัจฉริยภาพ พุทธิปัญญา รสนิยม และทักษะของแต่ละคนเพื่อความพอใจ ความรื่นรมย์ หรือเพื่อสนองตอบขนบธรรมเนียมจารีตประเพณี หรือความเชื่อในลัทธิศาสนา (ราชบัณฑิตยสถาน. 2541 :26)

กมล เวียสุวรรณ; และ นิตยา เวียสุวรรณ (2541:5) กล่าวว่า ศิลปะเป็นกิจกรรมที่มนุษย์เป็นผู้สร้างสรรค์ แสดงออกจากความรู้สึกนึกคิด และอารมณ์จากมโนภาพที่ได้รับจากความจริง หรือจินตนาการที่คิดฝันขึ้น โดยใช้ศิลปะเป็นสื่อกลางให้ผู้อื่นสามารถเข้าใจในอุดมการณ์นั้น

สิริพรรณ ตันติรัตน์ไพศาล (2545 : 8) กล่าวว่า คำว่า Art ในภาษาอังกฤษ มีรากฐานมาจากภาษาละติน ว่า Ars ซึ่งมีความหมายถึง ทักษะหรือความชำนาญ หรือความสามารถพิเศษ ศิลปะ ทางภาษาจีนใช้คำว่า ยี – ชู มีความหมายถึง การฝึกฝนทางทักษะเช่นกัน ส่วนคำว่า ศิลปะ ในภาษาไทย มาจากภาษาสันสกฤตว่า ศิลปะ ภาษาบาลีว่า สิปป มีความหมายว่า ฝีมือยอดเยี่ยม หรือศิลปะเกี่ยวข้องกับทักษะหรืองานฝีมือ (พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน. 2530 : 771) โดยความหมายรวมถึง ความพยายามอันเกิดจากจิตสำนึกในอันที่จะสร้างสรรค์ สีสัน รูปทรง เส้น เสียง ลีลาการเคลื่อนไหวและปรากฏการณ์ด้านอื่น ๆ ที่แสดงออกซึ่งความรู้สึกนึกคิดหรืออารมณ์ (วิรุณ ตั้งเจริญ. 2526 :39)

มานพ ถนอมศรี (2546:14) กล่าวว่า ศิลปะเป็นผลงานสร้างสรรค์จากภูมิปัญญาของมนุษย์ ที่ถ่ายทอดออกมาโดยผ่านสื่อ เทคนิคต่าง ๆ มีหลากหลายรูปแบบและผลงานที่จะได้รับการยกย่องว่าเป็นศิลปะนั้น ต้องมีคุณค่าต่อจิตใจ หรือก่อให้เกิดการสะเทือนอารมณ์

วิทธี พินคันเงิน (2547 : 2-9) กล่าวว่า ศิลปะ เป็นคำที่มีความหมายกว้างขวางเกินกว่าที่จะเข้าใจอย่างง่าย ๆ ได้ ซึ่งสามารถแยกออกเป็นความหมายอื่น ๆ ดังนี้

1. ความหมายบนพื้นฐานธรรมชาติ (Natural imitation) นับเป็นความหมายเริ่มแรกในการสร้างสรรค์ศิลปะของมนุษย์ ประกอบด้วย

- ศิลปะเป็นการเลียนแบบธรรมชาติ (Natural imitation)
- ศิลปะเป็นสิ่งที่แสดงรูปแบบธรรมชาติสู่การมองเห็น (Natural visual)
- ศิลปะเป็นการสร้างสรรค์ความงามตามธรรมชาติ (Natural beauty)

2. ความหมายบนพื้นฐานตัวบุคคล (Personality basic) ศิลปะนั้น ๆ สร้างสรรค์ขึ้นด้วยมนุษย์คนใดคนหนึ่ง ลักษณะของบุคคลนั้นจะแสดงออกมาทางสร้างสรรค์ ประกอบด้วย

- ศิลปะเป็นการแสดงออกตามลักษณะของบุคลิกภาพแต่ละคน (Personality expression)
- ศิลปะเป็นสิ่งที่แสดงรูปแบบธรรมชาติสู่การมองเห็น (From expression)
- ศิลปะเป็นสิ่งที่แสดงออกอย่างเสรี (Freedom expression)

3. ความหมายบนพื้นฐานของสังคม (Social basic) ศิลปะจะเป็นตัวแสดงในสังคมประกอบด้วย

- ศิลปะเป็นสื่อ (Communication social) การสร้างสรรค์ศิลปะให้สามารถสื่อความหมาย

กันในสังคม

- ศิลปะเป็นสัญลักษณ์ (Symoblic social) การสร้างสรรค์ศิลปะนั้นอาจต้องใช้สิ่งที่มี

ความเข้าใจตรงกันในรูปแบบใดรูปแบบหนึ่ง

- ศิลปะเป็นภาษา (Language social) การอ่านศิลปะเช่นเดียวกับการอ่านหนังสือ

ความหมายของศิลปะโดยการประมวลข้อกำหนดทางหลักการศิลปะ ผลงานศิลปะและผู้สร้างสรรค์ศิลปะ ได้ดังนี้

1. หลักการทางศิลปะ คือ สิ่งที่อยู่ว่าเป็นศิลปะได้นั้น จะต้องประกอบด้วยวัสดุอุปกรณ์วิธีการความคิดอันสามารถตอบสนองเจตนาที่จะแสดงออกของผู้สร้างสรรค์ได้ “สัดส่วนที่ดี สีที่ชวนฝันเพียง รูปพรรณที่สะดุดตาหรือภาษาที่มีสัจธรรมประกอบกันเข้า นั่นคือ ศิลปะ

2. ผลงานศิลปะ คือ การแสดงออกทางความคิด และฝีมือให้ปรากฏออกมาเป็นผลงาน “สิ่งที่มนุษย์สร้างสรรค์ขึ้น เพื่อทดแทนสิ่งที่ไม่มีในธรรมชาติ”

3. ผู้สร้างสรรค์ศิลปะ คือ กระบวนการทางจินตนาการที่ออบวลด้วยรสนิยมและสุนทรีย์ภาพของศิลปิน “ศิลปะเป็นการแสดงออกซึ่งพลังงานพิเศษ และศิลปินก็ค่อนข้างจะมีอยู่มากกว่าสามัญชนทั่วไป (วิทธี พินคันเงิน. 2547 : 23-24)

จากความหมายดังกล่าว สรุปได้ว่า ศิลปะเป็นสิ่งที่กลั่นกรองมาจากอารมณ์และความรู้สึกอันลึกซึ้งในจิตใจของมนุษย์ หรือสิ่งที่อยู่ภายในของชีวิตและธรรมชาติ ถึงความเข้าใจ ความคิด และความรู้สึกต่าง ๆ โดยการสร้างสรรค์ศิลปะนั้นจะต้องใช้ความคิดกลั่นกรองอย่างซับซ้อนโดยใช้ฝีมือเป็นสิ่งสนองความคิดเห็นนั้น ผ่านสื่อผลงานจากการที่ได้พบเห็น ได้รับรู้โดยใช้ประสาทสัมผัสและจินตนาการ จนเข้าใจและแสดงออกอย่างอิสระมีสุนทรีย์ภาพและเห็นคุณค่าความงามของศิลปะจึงทำให้ผลงานศิลปะมีคุณค่าขึ้น และศิลปะเป็นผลงานจากความ پاکเพียร ความเข้าใจถ่ายทอดจาก

ธรรมชาติ ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์สิ่งใหม่ ๆ และแสดงออกในทุก ๆ ด้านของมนุษย์ คือ ทั้งการกระทำ การพูด แนวความคิดที่ส่งผลให้เกิดความดีงามและเหมาะสม

2.2 ความสำคัญและประโยชน์ของการจัดกิจกรรมศิลปะ

ชัยณรงค์ เจริญพานิชย์กุล (2533 : 1-5) กล่าวว่า งานศิลปะของเด็กจะเน้นกระบวนการมากกว่าผลงานที่เสร็จแล้ว ศิลปะเด็กส่วนใหญ่เกี่ยวข้องโดยตรงกับศิลปะศึกษา จำเป็นต้องมีการฝึกฝนทักษะทางศิลปะควบคู่กับเรื่องจิตวิทยาการศึกษา

เลิศ อานันตะ (2535 : 44) ให้ความหมายของศิลปะเด็กไว้ว่า แท้ที่จริงศิลปะเด็กนั้น คือ “ภาษาสากล” เช่นเดียวกับภาษาพูด ภาษาเขียน ภาษาท่าทางที่สามารถสื่อความหมายให้เกิดความเข้าใจได้ง่าย เนื่องจากศิลปะมีกิจกรรมหลายรูปแบบและสามารถเปลี่ยนแปลงให้เหมาะสมกับระดับความสามารถของเด็กทุกเพศทุกวัยได้เป็นอย่างดี

วิรุณ ตั้งเจริญ (2539 : 51,54) กล่าวว่า ศิลปะเด็ก คือ ศิลปะที่เด็กแสดงออกตามสภาพความสนใจ การรับรู้ และความพร้อมของเด็กแต่ละคน โดยที่การแสดงออกนั้นจะแสดงออกด้วยวิธีการใดวิธีการหนึ่ง ผ่านวัตถุที่เหมาะสมและปรากฏเป็นผลงานศิลปะที่รับรู้ด้วยประสาทหรือที่เรียกว่า ทักษะศิลป์ คือ ศิลปะสองและสามมิติ ศิลปะสองมิติ คือ งานศิลปะบนพื้นราบที่สามารถวัดความกว้างความยาวได้ เช่น ภาพวาด ภาพเขียน ภาพพิมพ์ ภาพกระดาดษะติด ฯลฯ ส่วนศิลปะสามมิติ คือ ศิลปะที่ปรากฏรูปทรงให้สามารถลูกรคลำหรือวัดได้ทั้งความกว้าง ยาว หนา เช่น รูปปั้น รูปแกะสลัก รูปโครงสร้าง ฯลฯ ศิลปะเด็กเป็นเสมือนการสื่อสารที่มองเห็นได้ เพราะศิลปะเด็กเป็นตัวแทนของความรู้สึกนึกคิดของเด็กโดยตรงและ สิริพรรณ ตันติรัตน์ไพศาล (2545 : 9) อ้างอิงจากโลเวนฟีลด์; และ บริเตน (Lowenfeld ; & Brittain. 1975 : 7) ได้ให้ความหมายไว้ว่า ศิลปะสำหรับเด็กคือ สิ่งที่เด็กแสดงออกซึ่งความเจริญเติบโต ความนึกคิด ความเข้าใจและการแปลความหมายของสิ่งแวดล้อมแต่เมื่อเขาเติบโตขึ้น วิธีการและสิ่งที่เขาแสดงออกก็จะเปลี่ยนไป

ศิลปะสำหรับเด็กนั้นไม่ใช่เพียงการวาดภาพระบายสี หรือการประดิษฐ์สิ่งต่าง ๆ เท่านั้น แต่ศิลปะสำหรับเด็ก หมายถึง การแสดงออกการสื่อสาร การถ่ายทอดของจินตนาการความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ของเด็กแต่ละคนที่บอกเรื่องราวเกี่ยวกับตนเองและสิ่งแวดล้อม แสดงออกโดยถ่ายทอดออกมาผ่านสื่อผลงาน ซึ่งเป็นการสื่อสารความคิด ความรู้สึกต่าง ที่เด็กเห็นและรับรู้โดยการจินตนาการ การสังเกต การใช้ประสาทสัมผัสในการรับรู้ จนเกิดความเข้าใจในธรรมชาติ เด็กยังมีโอกาสพัฒนาความคิด ได้รับความรู้เพิ่มพูน ได้แสดงออกอย่างอิสระ มีสุนทรียภาพและเห็นคุณค่าความงามของศิลปะ

กิจกรรมศิลปะเป็นกิจกรรมที่มีความสำคัญยิ่ง เพราะเป็นเครื่องมือที่นำเด็กไปสู่การพัฒนาตนเองทั้งทางด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญา ดังที่มีการระบุถึงความสำคัญไว้ดังนี้

ลลิตพรรณ ทองงาม (2539 : 10-23) กล่าวว่า ศิลปะ เป็นสิ่งจำเป็นในการปูพื้นฐานและเป็นสิ่งสำคัญทางการศึกษาศิลปะศึกษาไม่ใช่กิจกรรมการใช้เวลาพักผ่อนของการศึกษา ศิลปะศึกษาเป็นการเพิ่มเติมมิติที่แตกต่างออกไปสู่การเสริมสร้างความคิดสร้างสรรค์ ศิลปะศึกษาไม่ใช่

ส่วนประกอบของการศึกษา แต่ศิลปะศึกษาเป็นองค์ประกอบสำคัญของกระบวนการทางการศึกษามาสโลว์ (Maslow) ศาสตราจารย์ทางจิตวิทยาของมหาวิทยาลัยแบรนดิส ได้ให้ทัศนะว่า ศิลปะมีความสัมพันธ์ค่อนข้างแนบแน่นกับจิตวิทยาและชีววิทยาของเอกัตบุคคล นั่นคือ ศิลปะเป็นปัจจัยสร้างประสบการณ์พื้นฐานของการศึกษา ดังนั้น ครูจึงใช้ประโยชน์และความสำคัญจากศิลปะช่วยเสริมสร้างบุคลิกภาพที่เหมาะสมและพึงปรารถนาให้แก่เด็ก เพราะศิลปะสามารถช่วยพัฒนาเด็กได้หลายด้าน

1. ศิลปะช่วยพัฒนาการทางด้านอารมณ์

การวาดเขียนช่วยให้เด็กมีพัฒนาการทางอารมณ์ดีขึ้น ระดับของพัฒนาการขึ้นอยู่กับ การแสดงออกมาจากรูปภาพซึ่งเป็นผลงานของเด็กเอง ระดับของการแสดงตัวตนจะมีตั้งแต่การพัฒนาการขั้นต่ำ ซึ่งเด็กวาดรูปซ้ำ ๆ ออกมาเป็นพิมพ์เดียวกันหมด จนกระทั่งถึงพัฒนาการขั้นสูง ซึ่งเด็กวาดภาพอย่างมีความหมายและมีความสำคัญต่อตัวเอง โดยเฉพาะเด็กเล็กเริ่มวาดรูปตัวเองได้สำเร็จ จุดนี้เองที่เด็กปล่อยอารมณ์ได้ดีที่สุด เขาแสดงออกจากสิ่งที่เขาอยากทำ

2. ศิลปะช่วยพัฒนาการทางสติปัญญา

พัฒนาการทางสติปัญญาของเด็กเราสามารถสังเกตเห็นได้จากพัฒนาการของการรู้จักตนเองและสภาพแวดล้อม ความรู้ต่าง ๆ ที่เด็กนำมาใช้ในขณะที่วาดรูป จะชี้ให้เห็นระดับของสติปัญญาของเด็ก ดังนั้นวาดภาพของเด็กจึงเป็นเครื่องชี้ระดับของความสามารถทางสมองหรือสติปัญญาของเด็ก

3. ศิลปะช่วยพัฒนาการทางร่างกาย

พัฒนาการทางกายในงานของนักเรียนจะสังเกตได้จากความสัมพันธ์ของการมองเห็นและการใช้กล้ามเนื้อ การควบคุมการเคลื่อนไหวของร่างกาย เช่น การควบคุมกล้ามเนื้อ ตัด ปะ ตัด ความเปลี่ยนแปลงทางกายสามารถเห็นได้ง่ายในวัยเด็กเริ่มขีดเขียน

4. ศิลปะช่วยพัฒนาการทางการรับรู้

ความเจริญเติบโตและการเรียนรู้ทางประสาทสัมผัสเป็นส่วนสำคัญของประสบการณ์วิชาศิลปะ โดยครูเป็นผู้ส่งเสริมการรับรู้ สร้างประสบการณ์ทางการเห็น ฝึกการสังเกต ฝึกความละเอียดอ่อน มีความประณีตในการจัด ควรจัดกิจกรรมเชิงสร้างสรรค์ เพื่อพัฒนาการทางการเรียนรู้ที่เพิ่มขึ้นสามารถสังเกตได้ในการที่เด็กได้รับประสบการณ์ที่เกี่ยวเนื่องกับการเรียนรู้เพิ่มขึ้นอย่างหลากหลาย

5. ศิลปะช่วยพัฒนาการทางด้านสังคม

พัฒนาการทางสังคมของเด็ก จะเห็นได้จากความพยายามในการสร้างสรรค์ของเด็ก ภาพเขียนและภาพวาดต่าง ๆ จะเป็นตัวสะท้อนให้เห็นถึงความรู้สึกนึกคิดของเด็กที่มีต่อประสบการณ์ของตนเองและของผู้อื่น เด็กเล็ก ๆ จะเริ่มวาดรูปคนไว้ในภาพทันทีที่พินระยะขีดเขียนแบบสะเปะสะปะ และสิ่งแรกที่เด็กวาดแล้วมีผู้ดูออกว่าเด็กวาดอะไรนั้นก็คือรูปคน เมื่อเด็กเติบโตขึ้นงานศิลปะจะสะท้อนให้เห็นถึงความเข้าใจความรู้สึกที่เด็กมีต่อสิ่งแวดล้อมทางสังคมของเขา เมื่อเด็กมีพัฒนาการทางด้านความเข้าใจผู้คนรอบข้างมากขึ้น และเข้าใจถึงอิทธิพลของคนที่มีต่อชีวิตของเขา เรื่องราวที่เด็กจะวาดไว้ในงานศิลปะก็คือสิ่งเหล่านี้นั่นเอง

6. ศิลปะช่วยพัฒนาการทางด้านการคิดสร้างสรรค์

พัฒนาการทางความคิดสร้างสรรค์นั้นเริ่มมีมาตั้งแต่เด็ก ๆ เริ่มขีดเขียน เด็กจะขีดรูปต่าง ๆ จากความคิดของตนเอง และมีลักษณะเป็นหนึ่งเดียว ซึ่งไม่มีใครเหมือน จากการขีดเขียนแบบง่าย ๆ ไปสู่ผลงานที่ซับซ้อนสร้างสรรค์จะมีขั้นตอนต่าง ๆ คั่นอยู่มากมายในภาพวาด ภาพเขียนของเด็ก เราจะเห็นพัฒนาการทางความคิดสร้างสรรค์จากจินตนาการและความเป็นตัวของตัวเองในงานของเด็ก เด็กไม่จำเป็นต้องคล่องแคล่วเชี่ยวชาญหรือชำนาญในการทำผลงาน แต่ในรูปแบบของการสร้างสรรค์เด็กต้องมีอิสระทางอารมณ์ มีอิสระที่จะสำรวจและทดลอง มีอิสระที่จะมีส่วนเกี่ยวข้องรับรู้ซึ่งกันและกัน ทั้งในการใช้วัสดุและเรื่องราวในการวาดภาพ งานศิลปะทุกชิ้นที่เป็นผลงานของเด็กถือว่าเป็นประสบการณ์การทำงานเชิงสร้างสรรค์ในตัวเองทั้งสิ้น

เยาวพา เดชะคุปต์ (2542 : 107) กล่าวว่า ศิลปะเป็นแนวทางช่วยให้เด็กได้แสดงความสามารถและความรู้สึกนึกคิดของตนเองออกมาในรูปของภาพ หรือสิ่งของ เด็กใช้ศิลปะเป็นสื่ออธิบายสิ่งที่เขาทำ เห็นรู้สึก และคิดออกมาเป็นผลงาน การจัดประสบการณ์ศิลปะเด็กมีโอกาสดำเนินการ ทดลอง และสื่อสารความคิด ความรู้สึกของตนเองให้ผู้อื่น และโลกที่อยู่รอบตัวเขาเข้าใจได้ และมีโอกาสพัฒนาความคิด จินตนาการ

ชาญณรงค์ พรุ่งโรจน์ (2543 :37-39) กล่าวว่า ความสำคัญของศิลปะมีผลต่อการดำรงชีวิต ชีวิตของมนุษย์ได้อย่างน่าอัศจรรย์ ดังนี้

1. ศิลปะเพื่อการผ่อนคลาย โดยการระบายความรู้สึกนึกคิด หรือความคับข้องใจออกมา เพราะความรู้สึกของมนุษย์นั้นมีทั้งความสุข ความทุกข์ ความเจ็บปวด ความฝัน และความหวัง ความรู้สึกเหล่านี้สามารถระบายออกได้โดยผ่านสื่อทางศิลปะอย่างอิสระ

2. ศิลปะเพื่อการพัฒนาจิตใจ ความสำคัญของศิลปะในแง่การพัฒนาจิตใจนั้น เบอร์นาร์ด (Bernard) นักจิตวิทยา ได้กล่าวว่า คนที่มีสุขภาพจิตดี คือคนที่ทำงานในหน้าที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ มีความชื่นชมยินดีในงานที่ทำมีความเอื้อเฟื้อเห็นอกเห็นใจผู้อื่น และไม่มีอารมณ์เครียดจนเกินไปนัก ดังนั้น ถ้าจิตใจปกติ ทำงานต่าง ๆ ก็จะสำเร็จลุล่วงไปด้วยดี

3. ศิลปะเพื่อพัฒนาสังคม ศิลปะเป็นสื่อสำคัญที่ช่วยให้สัมพันธ์ภาพของคนในสังคมดำเนินไปอย่างสงบสุข เพราะสามารถใช้ศิลปะเป็นตัวกลางในการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ร่วมกัน ดังเห็นได้จากเอเซีย ที่ได้รวมเอาประเทศทั้ง 10 ประเทศมารวมกลุ่มกัน โดยใช้ศิลปะ และวัฒนธรรมเป็นสื่อเชื่อมสัมพันธ์ไมตรีของแต่ละประเทศ

4. ศิลปะเพื่อการบำบัด ความสำคัญของศิลปะในเรื่องของการบำบัดสารนุกรมศึกษาศาสตร์ ปี 2539 ได้ให้คำจำกัดความของคำว่า การบำบัดด้วยศิลปะ (Art Therapy) หมายถึง การใช้กิจกรรมศิลปะ หรือผลงานศิลปะ เพื่อวิจัยหาข้อบกพร่องของบุคคลที่กลไกการทำงานของร่างกายหย่อนสมรรถภาพซึ่งมีสาเหตุเนื่องมาจากความผิดปกติบางประการของกระบวนการทางจิต และเพื่อใช้กิจกรรมศิลปะที่เหมาะสมช่วยในการรักษาให้มีสุขภาพดีขึ้น

ศิลปะมีคุณค่าต่อเด็กปฐมวัยทั้งในด้านส่งเสริมพัฒนาการ ช่วยบำบัดปัญหาต่าง ๆ แก่เด็ก และช่วยในการสร้างเสริมลักษณะนิสัยที่ดีงามให้แก่เด็กด้วย ดังนี้

เลิศ อานันท์ (2535 : 44-45) กล่าวว่า สำหรับเด็กเล็ก ๆ กิจกรรมทางศิลปะว่ามีคุณค่ามหาศาลต่อการพัฒนาเด็กในขอบเขตที่กว้างขวาง ครอบคลุมพัฒนาการด้านต่าง ๆ ตลอดจนเป็นเครื่องมือทางด้านจิตเวชบำบัดสำหรับเด็กในรายที่มีปัญหาเก็บกกดต่าง ๆ

เบญจา แสงมลิ (2545 : 62) ได้กล่าวถึงคุณค่าของกิจกรรมศิลปะว่า ศิลปะเป็นสื่อการแสดงออกของเด็กที่เด็กทำ เห็น รู้สึก และคิด กิจกรรมศิลปะให้โอกาสเด็กสำรวจ ทดลอง แสดงความคิด ความรู้สึกเกี่ยวกับตัวเด็ก สิ่งแวดล้อมรอบ ๆ ตัว ความสามารถในการจินตนาการ สังเกต และความรู้สึกที่มีต่อตนเอง และผู้อื่นมีมากขึ้น เพราะขณะที่เด็กทำงานกับวัสดุต่าง ๆ เด็กมีความรับผิดชอบในการเลือก และการกำหนดรูปร่าง ใช้การตัดสินใจ การควบคุมประสบการณ์ที่เป็นผลสำเร็จ จะสร้างความเชื่อมั่นในตนเอง และรู้คุณค่าของความเป็นมนุษย์

นอกจากนี้ คุณค่าของศิลปะ ยังมีความเป็นกลางหรือเป็นสากล เป็นสมบัติอันน่าภาคภูมิใจของมวลชนทั่วโลก ศิลปะจึงเป็นที่รวมของจิตใจให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน และให้ก้าวไปสู่ความดีงามด้วยกันดังนี้

1. มีส่วนช่วยเสริมสร้างจิตใจของมนุษย์ให้สูงขึ้น ทำให้เกิดความรัก ความสามัคคีต่อกัน ทั้งนี้เพราะศิลปะมีขึ้นเพื่อสนองความต้องการทางอารมณ์และจิตใจ ในขณะที่เดียวกันก็เสริมสร้างสติปัญญาด้วย
2. ศิลปะมีความสำคัญต่อการแสดงออกถึงความเจริญทางวัฒนธรรมของสังคมในแต่ละยุค
3. ศิลปะช่วยให้ชีวิตมีความสุขราบรื่น เพราะความเข้าใจในศิลปะช่วยสร้างให้เกิดความเข้าใจกัน
4. ช่วยเสริมสร้างความงดงามของสิ่งแวดล้อมในสังคมและความเป็นระเบียบของบ้านเมือง
5. เด็กที่คุ้นเคยต่อการพบเห็นสิ่งประณีตสวยงามตั้งแต่เยาว์ จะช่วยให้เด็กมีความคิดอ่านประณีต สุขุม เป็นคนดีของสังคม และประพฤติปฏิบัติไปตามกฎแห่งศีลธรรม

สรุปได้ว่าประสบการณ์ด้านศิลปะ ให้คุณค่าแก่เด็ก เด็กอาจแสดงความรู้สึกที่ไม่เป็นที่ยอมรับออกมาทางศิลปะ เด็กสามารถเรียนรู้ที่จะควบคุมอารมณ์ ความรู้สึก และกิริยามารยาทได้ถ้าเด็กมีปัญหาด้านการพูด ความรู้สึกรุนแรงสามารถระบายออกได้ในกิจกรรมศิลปะ การปฏิบัติกิจกรรมศิลปะมีผลทางด้านจิตใจ

2.3 พัฒนาการทางศิลปะของเด็กปฐมวัย

เยาวพา เดชะคุปต์ (2542 : 107-108) กล่าวว่า เราสามารถจัดประสบการณ์ทางศิลปะให้เด็กแบ่งขั้นตอนของพัฒนาการทางศิลปะไว้ 2 ระยะ คือ

ขั้นที่ 1 ระยะเส้นยุ่ง (Seribbling stage) อายุ 2-4 ขวบ ในระยะนี้เด็กจะแสดงออกโดยลากเส้นยุ่ง ๆ ลงในกระดาษผาผนัง หรือบนพื้นดิน ฯลฯ ซึ่งเรียกว่า งานขีดเขียน หรือเส้นยุ่ง

ขั้นที่ 2 ระยะก่อนสัญลักษณ์ (Pre Symbolic) อายุระหว่าง 4-7 ขวบ ในช่วงนี้เด็กจะเริ่มวาดภาพโดยใช้วิธีต่าง ๆ และรู้สึกกับการสร้างรูปแบบ หรือสัญลักษณ์ต่าง ๆ ขึ้น ในขั้นนี้เรียกว่า ขั้นก่อนสัญลักษณ์ เพราะเด็กจะเปลี่ยนสัญลักษณ์ต่าง ๆ ที่ใช้อยู่เสมอ ระยะนี้จะเริ่มต้นขึ้นเมื่อเด็กสร้างความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งที่เขาวาดกับความเป็นจริง

สิริพรรณ ตันติรัตน์ไพศาล (2545 : 17-29) ได้กล่าวถึงพัฒนาทักษะการเขียนของ เคลล็อก; และโอเดล (Kellogg ; & O'Dell. 1967) ไว้ว่า งานขีด ๆ เขียน ๆ ของเด็ก ๆ ทั่วโลกมีขอบข่ายในการพัฒนางานศิลปะเป็นขั้นตอนที่เหมือน ๆ กัน วงจรของการพัฒนาจะเริ่มจากอายุ 2 ขวบ หรือก่อน 2 ขวบ เล็กน้อย จึงถึงอายุ 4-5 ขวบ และได้จำแนกออกเป็น 4 ขั้นตอน ทำให้เราเข้าใจถึงความสำคัญของการขีด ๆ เขียน ๆ ทางศิลปะที่มีต่อการพัฒนาการในชีวิตของเด็กดังนี้

ขั้นที่ 1 ขั้นขีดเขียน (placement stage) ซึ่งเป็นการทดลองให้เด็กอายุ 2 ขวบ หรือ 3 ขวบ ขีด ๆ เขียน ๆ ตามธรรมชาติของเด็ก ซึ่งมักจะขีดเขียนเป็นเส้นตรงบ้าง โค้งบ้างลงบนกระดาษที่พื้นผิวของวัสดุอื่น ๆ โดยปราศจากการควบคุม

ขั้นที่ 2 ขั้นขีดเขียนเป็นรูปร่าง (shape stage) การทดลองนี้ทำกับเด็กอายุ 3 หรือ 4 ขวบ ซึ่งจะพบว่า การขีด ๆ เขียน ๆ ของเขาเริ่มจะมีรูปร่างขึ้น

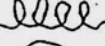
ขั้นที่ 3 ขั้นรู้จักออกแบบ (design stage) ขั้นนี้เด็กเริ่มมีความสามารถรวมการขีด ๆ เขียน ๆ ที่เป็นรูปร่างเข้าด้วยกัน ทำให้เกิดเป็นรูปโครงสร้างหรือเค้าโครง

ขั้นที่ 4 ขั้นการวาดแสดงเป็นภาพ (pictorial stage) ขั้นนี้เป็นขั้นขีด ๆ เขียน ๆ ของเด็กอายุ 4 หรือ 5 ขวบ ซึ่งจะเริ่มแยกแยะวัตถุที่เหมือนกันตามมาตรฐานของผู้ใหญ่ได้ดังจะได้อธิบายรายละเอียดในแต่ละขั้นตอนดังต่อไปนี้

ขั้นขีดเขียน

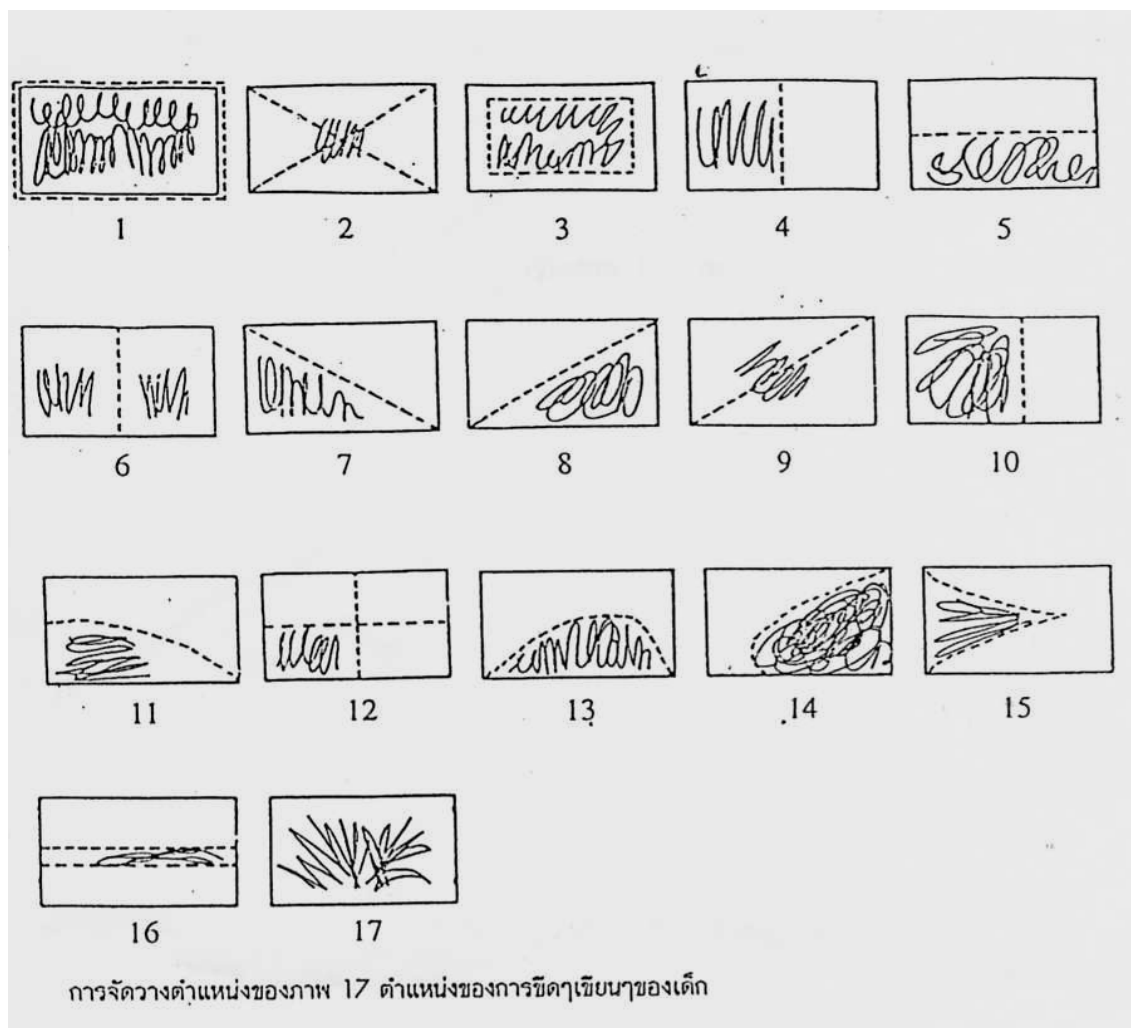
เด็กอายุ 2 ขวบ เริ่มการขีด ๆ เขียน ๆ จากเส้นที่ไม่ตั้งใจนัก หลังจากนั้นจะค่อย ๆ สามารถควบคุมการขีด ๆ เขียน ๆ ตามความต้องการมากขึ้น เด็ก ๆ จะแสดงความรู้สึกนึกคิดของตน โลกของเขานั้นมีการขีด ๆ เขียน ๆ นับเป็นพื้นฐานของการพัฒนาตนของเด็ก งานศิลปะของเด็กเป็นการแสดงความคิด ความรู้สึกอันเป็นเอกลักษณ์ในแต่ละขั้นตอนของการพัฒนาของชีวิต ในความหมายนี้คืองานศิลปะโดยการขีด ๆ เขียน ๆ จะเป็นการแสดงออกของเด็กแต่ละอันเป็นเอกลักษณ์ของเขาเอง

การขีด ๆ เขียน ๆ เป็นเสมือนการพูดที่ไม่ค่อยได้เรื่องราวของเด็กเล็ก ๆ เป็นกิจกรรมของเด็ก ซึ่งถือว่าเป็นสัญลักษณ์ของเด็ก การ์ดเนอร์ (Gardner) เคลล็อก (Kellogg) และ (O'dell) (Olive R. Francks. 1979 : 16) ได้อธิบายว่า การขีดเขียนของเด็กเป็นเสมือนพื้นฐานหรือโครงสร้างทางศิลปะของเด็ก ร่องรอยการขีด ๆ เขียน ๆ ของเด็กอย่างน้อย 20 ร้อยรอย ตั้งแต่เส้นตั้ง เส้นนอน เส้นขวาง เส้นทแยงมุม เส้นโค้ง เส้นคลื่น วงกลม และเส้นประต่าง ๆ

ร่องรอยที่ 1		จุด (Dot)
ร่องรอยที่ 2		เส้นตั้งเดียว (Singel vertical line)
ร่องรอยที่ 3		เส้นนอนเดียว (Singel horizontal line)
ร่องรอยที่ 4		เส้นเอียงเดียว (Singel diagonal line)
ร่องรอยที่ 5		เส้นโค้งเดียว (Singel cueved line)
ร่องรอยที่ 6		เส้นตั้งหลายเส้น (Multiple)
ร่องรอยที่ 7		เส้นนอนหลายเส้น (Multiple)
ร่องรอยที่ 8		เส้นเอียงหลายเส้น (Multiple)
ร่องรอยที่ 9		เส้นโค้งหลายเส้น (Multiple curve line)
ร่องรอยที่ 10		เส้นเคลื่อนสายเดี่ยว (Roving open line)
ร่องรอยที่ 11		เส้นเคลื่อนสายทับซ้อนกัน (Roving enclosing line)
ร่องรอยที่ 12		เส้นหักหรือเส้นคลื่น (Roving enclosing line)
ร่องรอยที่ 13		เส้นห่วงเดียว (Single loop line)
ร่องรอยที่ 14		เส้นห่วงหลายเส้น (Multiple-line overlaid circle)
ร่องรอยที่ 15		เส้นขมวดกันหอย (Spiral line)
ร่องรอยที่ 16		วงกลมทับซ้อนกัน (Multiple-line overlaid circle)
ร่องรอยที่ 17		เส้นรอบวงทับซ้อนกัน (Multiple-line circumference circle)
ร่องรอยที่ 18		เส้นวงกลมต่อเนื่องกันหลายวง (Circular line spread out)
ร่องรอยที่ 19		เส้นวงกลมเดี่ยวปลายเส้นจรดซ้อนกัน (Single crossed circle)
ร่องรอยที่ 20		วงกลมเส้นปลายจรดที่เดิมแต่ยังไม่ปิดเบี้ยว (Imperfect circle)

ตาราง ลักษณะร่องรอยขีดเขียนพื้นฐาน

การศึกษาถึงรูปแบบต่าง ๆ ของการวางตำแหน่งของภาพของเด็ก ยกตัวอย่าง เช่น เด็ก อาจจะขีดเขียนลงกระดาษด้านซ้าย ด้านขวา หรือตรงกลางของกระดาษ เคลล็อก (Kellogg. n.d. ; อ้างอิงจาก R. Francks. 1979 : 16) ได้จำแนกตำแหน่งของการขีด ๆ เขียน ๆ ของเด็กออกเป็น 17 ตำแหน่งและยังได้รับการยืนยันจากนักค้นคว้าอื่น ๆ ว่า เด็กจะใช้รูปแบบของการวางตำแหน่งเหล่านี้ในการฝึกฝนในขั้นแรก ในแต่ละรูปแบบก็จะพบในแต่ละขั้นตอนของการพัฒนาของเด็ก เมื่อเด็กพบวิธีการขีด ๆ เขียน เด็กก็จะพัฒนาตำแหน่งของภาพด้วย ซึ่งก็กลายเป็นส่วนหนึ่งที่สะสมอยู่ ตัวเด็กตลอดเวลาของการพัฒนาด้านศิลปะ จนกระทั่งโตเป็นผู้ใหญ่

ขั้นเขียนเป็นรูปร่าง

หลังจาก Placement stage ไม่นาน เด็กอายุ 3 หรือ 4 ขวบ เริ่มจะขีดๆ เขียนๆ เป็นรูปร่างขึ้นถ้าสังเกตอย่างใกล้ชิดจะพบว่า เด็กจะค่อยๆ เปลี่ยนจากการขีดเขียนเป็นเส้นๆ ไปเป็นแบบที่เป็นรูปเป็นร่าง โดยขั้นแรกเด็กจะขีดๆ เขียนๆ โดยลากเส้นไปมาหลายครั้งด้วยสีเทียน ดินสอ หรือฟูกัน รูปร่างของภาพจะมีความหมาย และค่อยๆ ชัดเจนขึ้น แต่ไม่มีเส้นขอบเขตที่ชัดเจน หลังจากนั้นเด็กจะค่อยๆ ค้นพบรูปร่างต่าง ๆ ในขณะเดียวกันเส้นที่แสดงขอบเขตของรูปร่างก็ชัดเจนขึ้น เด็กจะวาดรูปที่คุ้นเคยได้ เช่น วงกลม วงรี สีเหลี่ยมจัตุรัส สีเหลี่ยมผืนผ้า สามเหลี่ยมและรูปกากบาท ฯลฯ รูปแต่ละรูปเป็นการเรียนรู้ด้วยตนเอง ด้วยการฝึกฝน การขีดๆ เขียนๆ ตลอดเวลา

ขั้นรู้จักออกแบบ

ในช่วงนี้เด็กเริ่มจำแนกรูปร่างต่าง ๆ มารวมกันเป็นโครงสร้างที่คุ้นเคย เช่น การนำเอากากบาทใส่ลงในสี่เหลี่ยมผืนผ้า (รูปที่ 1) หรือรูปวงกลมเล็กใส่ลงในวงกลมใหญ่ (รูปที่ 2)

รูปที่ 1

รูปที่ 2

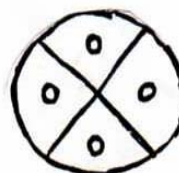

เมื่อเด็กนำเอารูปร่างต่าง ๆ มารวมกันเช่นนี้ก็แสดงว่าเด็กเริ่มเข้าสู่ขั้นตอนที่เรียกว่า ขั้นรู้จักออกแบบ เด็กเรียนรู้ว่ารูปร่างต่าง ๆ เหล่านั้นสามารถขยับตำแหน่งได้ เช่น วางติดกันวางใกล้ ๆ กัน หรือวางห่าง ๆ กัน หรือนำรูป 2 หรือ 3 หรือมากกว่ามารวมกันเป็นแบบ เช่น รูปที่ 3 หรือ 4

รูปที่ 3

รูปที่ 4

นอกจากนี้เด็กยังสามารถรวมวัตถุรูปทรงต่าง ๆ เข้าด้วยกัน มีความสามารถและรู้ว่าวัตถุต่าง ๆ มีสี รูปร่าง น้ำหนัก คุณภาพ และมีชื่อเรียก การที่เด็กเอากากบาทใส่ลงในสี่เหลี่ยมผืนผ้าหรือเอาวงกลมเล็กใส่ลงในวงกลมใหญ่นั้น เด็กจะได้เพิ่มประสบการณ์ในการเห็น และเพิ่มความมีไหวพริบขึ้น

ขั้นการวาดแสดงเป็นภาพ

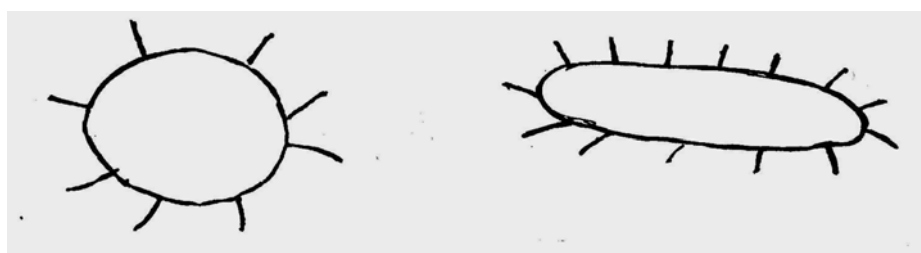
ขั้นนี้เป็นขั้นต่อจากขั้นรู้จักออกแบบ (design stage) เด็กอายุ 4 และ 5 ขวบ จะเริ่มเขียนรูปแบบที่ให้ภาพชัดเจนพอที่ผู้ใหญ่จะรู้ได้ ขั้นตอนนี้แสดงถึงความเป็นเด็กที่โตขึ้น และมีจินตนาการ เด็กจะสามารถรวมขั้นตอนต่าง ๆ ที่ผ่านมาข้างต้นทั้งหมดเข้าด้วยกัน เพื่อมุ่งไปสู่งานที่เป็นจริง และเป็นการแสดงถึงงานศิลปะด้วย

ในขั้นนี้เด็กจะวาดภาพตามจินตนาการ วาดภาพตามความต้องการและสิ่งที่เด็กเห็นที่ทำให้เขาเกิดความพอใจและความเพลิดเพลินมากกว่าการวาดภาพตามผู้ใหญ่มุ่งหวัง เพราะเด็กยังไม่ถึงขั้นของการพัฒนางานศิลปะ และยังไม่เข้าใจในสิ่งที่ป็นจริงอย่างที่ผู้ใหญ่เข้าใจ โลกของเด็กเต็มไปด้วยวัตถุที่สามารถเปลี่ยนรูปและแบบได้ทุกขณะ ค่อย ๆ แต่งเติมไปเรื่อย ๆ ค่อย ๆ เปลี่ยนแปลงจนกว่าจะเป็นไปในสิ่งที่ต้องการ งานเขียนรูปของเด็ก ๆ จะเป็นการพัฒนาอย่างต่อเนื่องตามลำดับ ซึ่งเกิดจากการฝึกฝนการขีด ๆ เขียน ๆ หรือการร่างรูปทรงอยู่เสมอ จนถึงจุดที่เด็กสามารถประกอบสิ่งต่าง ๆ เข้าด้วยกัน เรียกกิจกรรมประกอบเข้าด้วยกันเหล่านี้ว่าความสัมพันธ์ของภาพและเส้นพื้นฐานหรือความกลมกลืนระหว่างรูปร่าง ต่าง ๆ และสภาพแวดล้อม เหมือนกับการรู้จักใช้ที่ถูกต้องอธิบายความหมายของเรื่องที่เขียน

จากการเริ่มต้นวาดรูปวงกลม อาจจะกลายเป็นจุดเริ่มต้นของการค้นพบความสัมพันธ์ของศิลปะ ตัวอย่างเช่น การลากเส้นรัศมีออกจากจุดศูนย์กลาง หรือออกจากวงกลม ก็ดูเหมือนเป็นแสงอาทิตย์ที่ออกจากดวงอาทิตย์ (รูปที่ 5) หรือบางทีอาจจะดัดแปลงเป็นรูปตะขาบได้ (รูปที่ 6)

รูปที่ 5

รูปที่ 6

งานศิลป์โดยเฉพาะรูปนี้เป็นขบวนการของความคิดสร้างสรรค์อันมีเอกลักษณ์ของตัวเอง พระอาทิตย์ หรือตะขาบ เกิดจากการรวมของเส้น และวงกลมทำให้เห็นรูปดังกล่าวมากกว่าจะเห็นเป็นวงกลม และเส้น เป็นความจริงที่งานศิลป์ในแต่ละส่วนจะมีความสัมพันธ์กับภาพทั้งภาพ เช่นเดียวกับมีความสัมพันธ์กับส่วนอื่น ๆ

โลเวนฟีลด์; และบริเตน (Lowenfeld; & Brittanin. n.d. อ้างอิงจาก Robert Schirmacher. 1993 : 98-99) สรุปขั้นตอนพัฒนาทางศิลปะเด็กไว้ดังนี้

การขีดเขียนเป็นการพัฒนาทางศิลปะที่สำคัญเกี่ยวกับการเคลื่อนไหว การจับต้อง และการแสดงออกทางพฤติกรรม

- กล้ามเนื้อใหญ่ การเคลื่อนไหวทั้งแขน
- การเคลื่อนไหวด้วยความพอใจ
- ใช้มือหยิบอุปกรณ์ทางศิลปะ

- ไม่มองกระดาษขณะขีดเขียน
- การเคลื่อนไหวโดยไม่ตั้งใจในการขีดเขียน
- ลายเส้นที่ไม่ตั้งใจ
- การเหวี่ยงแขนไปมาบนกระดาษทำให้เกิดร่องรอยขีดเขียน
- ใช้ไหล่ในการเคลื่อนไหว
- ขีดเขียนในขอบเขตที่จำกัดบนกระดาษ
- สามารถเคลื่อนไหวอุปกรณ์บนกระดาษได้อย่างไร
- ทำลายเส้นจากการเคลื่อนไหวง่าย ๆ
- หยิบจับได้แน่นในตำแหน่งเอว
- ใช้นิ้วเคลื่อนไหวน้อย ๆ ในการทำร่องรอยขีดเขียน

อายุ 2 , 2 / 2-3 ปี : การขีดเขียนที่ควบคุมได้

- ร่องรอยขีดเขียนเล็ก ๆ ที่การควบคุมและจัดระบบดีขึ้น
- การเคลื่อนไหวเพื่อทำร่องรอยซ้ำ
- เคลื่อนไหวเอว และบังคับได้ดีขึ้น
- วาดรูปอยู่ในขอบเขตของกระดาษ
- เส้นหลากหลายและทิศทางเริ่มปรากฏ
- การมองเห็นดีขึ้น การบังคับการเคลื่อนไหวดีขึ้น ทำให้เกิดลวดลาย
- การจ้องมองขณะขีดเขียน
- การหมุนวนเริ่มปรากฏเส้นรอบวงยุ่ง ๆ
- ร่องรอยขีดเขียนมีระยะกว้างขึ้น

อายุ 3 , 3 ½ , 2-4 ปี : บอกชื่อร่องรอยขีดเขียน

- ใช้เวลานานขึ้นในการทำร่องรอยต่าง ๆ
- บอกชื่อร่องรอยขีดเขียน
- เชื่อมโยงร่องรอยขีดเขียนกับสิ่งแวดล้อม
- ชื่อของร่องรอยอาจเปลี่ยนกระบวนการ
- ใช้นิ้วมือจับอุปกรณ์ ควบคุมกล้ามเนื้อเล็กได้ดีขึ้น
- ร่องรอยลายเส้นมีหลากหลาย
- มีสมาธิเพิ่มขึ้น
- มีความสนใจในการทำร่องรอยต่าง ๆ
- รู้และเข้าใจใช้ช่องว่าง
- ร่องรอยขีดเขียนไม่ตรงกับชื่อที่บอก
- เปลี่ยนการแสดงออกทางกายในแนวตั้ง มาเป็นการทำร่องรอยแทนบางสิ่งที่บอก

ชื่อไว้แล้ว

อายุ 4-7 ปี ขั้นก่อนการมีแบบแผน

การมีแบบแผนเริ่มมีขึ้นในช่วงวัยนี้ เป็นการแสดงถึงจุดมุ่งหมายเฉพาะ เช่น เด็กวาดรูปร่างที่ใช้แสดงถึงคน

- ร่องรอยที่กระทำของเด็กแสดงถึงความพยายาม
- สัญลักษณ์แสดงถึงการสร้างเสริมไปสู่การขีดเขียนที่มีรูปแบบขึ้น
- รูปทรงเรขาคณิตปรากฏขึ้น
- การจัดสัดส่วน
- การจัดแบ่งช่องว่างระยะถี่ห่าง
- หมุนกระดาษขณะวาดรูป
- ทำลาย หรือยกเลิกบางส่วนในการวาดภาพคน
- ส่วนศีรษะ เท้า แสดงถึงรูปร่างคน
- แขน ลำตัว นิ้วมือ เสื้อผ้า ผม และอื่น ๆ มีรายละเอียดเพิ่มขึ้น
- สิ่งที่วาดไม่ครบถ้วน ไม่สัมพันธ์กัน
- เป็นศิลปะที่แสดงถึงตัวเองมากกว่าสื่อสารสาระ
- สัญลักษณ์และความคิดเป็นส่วนตัว
- สามารถลอกรูปสี่เหลี่ยมตอนอายุ 4 ปี สามเหลี่ยมตอนอายุ 5 ปี
- ความสัมพันธ์ของขนาดเป็นเครื่องแสดงถึงตอนปลายของขั้นนี้
- เด็กเรียนรู้ว่าสิ่งที่เขารู้จัก หรือมีประสบการณ์สามารถนำมาแสดงออกในการวาด
- เด็กวาดตามความรู้สึก และความคิดวัตถุ เรียนรู้ การละเว้นบางสิ่ง วาดเกินความจริง

และผิดสัดส่วน

- เลือกใช้สีไม่ตรงกับความเป็นจริง
- แบบแผน และสัญลักษณ์เริ่มมีคนจำได้
- ชอบพูดถึงงานศิลปะของตนเอง
- วาดรูปสิ่งที่มีความสำคัญ มีความสัมพันธ์ หรือคนที่มีความหมายต่อตนเอง เช่น ความจริง สัตว์เลี้ยง หรือเพื่อน
- วังที่วาดนั้นด้านหน้า

สรุปจากข้อมูลข้างต้นเกี่ยวกับพัฒนาการทางศิลปะ ตามทฤษฎีของโลเวลเฟรด์ ซึ่งได้กล่าวถึงพัฒนาการทางศิลปะในช่วงอายุ 2-7 ปี เป็นขั้นเริ่มต้นจากการขีด ๆ เขียน ๆ จากเส้นที่ได้ตั้งใจ หลังจากนั้นจะค่อย ๆ ควบคุมการขีด ๆ เขียน ๆ ตามความต้องการ เป็นเสมือนพื้นฐานหรือโครงสร้างทางศิลปะของเด็ก เมื่อเด็กพบวิธีการขีด ๆ เขียน ๆ เด็กจะพัฒนาเป็นตำแหน่งของภาพ และพัฒนาเป็นรูปร่างของภาพที่มีความหมายและค่อย ๆ ชัดเจนขึ้น ในขณะเดียวกันเส้นที่แสดงขอบเขตของรูปร่างที่ชัดเจนขึ้นเด็กจะวาดรูปที่คุ้นเคยได้ เช่น วงกลม วงรี สี่เหลี่ยมจตุรัส สี่เหลี่ยมผืนผ้า สามเหลี่ยมและรูปกากบาท ฯลฯ ซึ่งแต่ละรูปเป็นการเรียนรู้ของเด็กเอง นอกจากนี้เด็กจะพัฒนารูปทรงต่าง ๆ เข้าด้วยกันเป็นภาพที่บอกชื่อได้ ซึ่งแสดงถึงความเป็นเด็กที่โตขึ้นและมีจินตนาการ เพื่อมุ่งไปสู่งานที่เป็นจริง และเป็นการแสดงออกถึงงานศิลปะที่เด็กต้องการและสิ่งที่เด็กเห็นที่ก่อให้เกิดความพอใจและเพลิดเพลิน

2.4 แนวการจัดกิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์สำหรับเด็กปฐมวัย

ในการเรียนการสอนศิลปะสำหรับเด็กปฐมวัย งานที่เด็กทำหรือสร้างสรรค์ขึ้น ช่วยให้เกิดการเรียนรู้ด้วยความสนุกเพลิดเพลิน เนื่องจากสามารถสนองความต้องการพื้นฐานของเด็กให้เกิดจินตนาการ กิจกรรมศิลปะมุ่งให้เกิดเกิดความพึงพอใจ เกิดความเชื่อมั่นในตนเองและประสบความสำเร็จในงานนั้น ๆ ทั้งยังปลูกฝังให้เกิดการเรียนรู้

ประมวญ ดิคินสัน (2536 :116-117) ได้กล่าวถึงจุดมุ่งหมายในการสอนศิลปหัตถกรรมสำหรับเด็กปฐมวัย มีดังต่อไปนี้

1. มิใช่มุ่งสอนให้เด็กเป็นศิลปินหรือช่างฝีมือเป็นสำคัญ หากมุ่งที่จะใช้ศิลปหัตถกรรมเป็นทางไปสู่การศึกษา งานศิลปะของเด็ก คือ ยานพาหนะอันนำไปสู่ความเจริญเติบโตทางการศึกษา

2. งานศิลปะเป็นทางหนึ่งซึ่งเด็กใช้แสดงออกใช้ในการสื่อความหมายและในการจารึกประสบการณ์ของตน โดยเฉพาะอย่างยิ่งเด็กที่เขียนอะไร ๆ ไม่ค่อยออก อาจจะใช้การวาดรูป การปั้น หรือการระบายสี การแสดงออกได้ดีกว่าการเขียน

3. งานศิลปะช่วยให้เด็กพัฒนาความตระหนักรู้ในสิ่งแวดล้อมได้ลึกซึ้งขึ้น และเข้าใจสัมพันธ์ภาพแห่งตนเองกับสิ่งแวดล้อมได้แจ่มชัดขึ้น

4. ศิลปะทำให้เรารู้คุณค่าของสุนทรียภาพ

5. ศิลปหัตถกรรมช่วยให้มีทักษะในการใช้มือ

6. ศิลปะหัตถกรรมเป็นวัฒนธรรมของมนุษย์มาแต่ดึกดำบรรพ์

การสอนศิลปะในระดับปฐมวัยเป็นการอบรมเบื้องต้น เพื่อปลูกฝังให้เด็กมีนิสัยอันดีงาม และมีความพร้อมในการศึกษาในระดับต่อไป มีจุดมุ่งหมายดังนี้ (สิริพรรณ ตันติรัตน์ไพศาล. 2545 : 32)

1. เพื่อฝึกและเตรียมความพร้อมด้านต่าง ๆ ให้เด็กรู้จักใช้ประสาทสัมผัสให้สัมพันธ์กันได้อย่างเหมาะสม

2. เพื่อส่งเสริมความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ การรู้จักสังเกต การมีไหวพริบสามารถแสดงออกตามความถนัด ความสามารถของแต่ละคนและชื่นชมต่อสิ่งที่สวยงามต่าง ๆ

3. เพื่อการพัฒนาทางกาย อารมณ์ สังคม สติปัญญา และบุคลิกภาพ

4. เพื่อปลูกฝังค่านิยม เจตคติ และคุณสมบัติที่ดีของศิลปะและวัฒนธรรมไทย

5. เพื่อให้เด็กเริ่มต้นรู้จักการใช้เครื่องมือ เครื่องใช้ต่าง ๆ ในการทำงานศิลปะ รู้จักการเก็บรักษาและการทำความสะอาดอย่างถูกต้อง

6. เพื่อฝึกให้รู้จักการทำงานเป็นกลุ่ม เป็นคนมีระเบียบ ประณีต

7. เพื่อให้เด็กมีโอกาสแสดงออกทางศิลปะอย่างอิสระ สนุกสนานเพลิดเพลินและใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์

8. เพื่อนำไปใช้ให้สัมพันธ์กับการจัดประสบการณ์ด้านอื่น ๆ

การสอนศิลปะต้องพิจารณาถึงกิจกรรมศิลปะ สื่อการสอน กระบวนการสอนในการปฏิบัติ กิจกรรมศิลปะที่เปิดโอกาสให้เด็กทำงานร่วมกัน ปรึกษาหารือ ช่วยเหลือกัน เป็นการส่งเสริมการอยู่ร่วมกันในการจัดกิจกรรมศิลปะต้องมีบริเวณปฏิบัติงานที่สะดวกสำหรับการทำงานกันและบรรยากาศ ที่มีเสรีภาพ(วิรุณ ตั้งเจริญ. 2536 : 244-245)

ลักษณะของการจัดกิจกรรมศิลปะต้องมีความหลากหลาย สำนักงานคณะกรรมการประถมศึกษาแห่งชาติ (2539 : 13-14) กล่าวถึง กิจกรรมสร้างสรรค์ (ศิลปะศึกษา) มีดังนี้

1. การวาดภาพระบายสี
 - 1.1 การวาดภาพด้วยสีเทียนหรือสีไม้
 - 1.2 การวาดภาพด้วยสีน้ำ เช่น ฟูกัน ฟองน้ำ
 - 1.3 การเลอะสีด้วยนิ้วมือ
2. การเล่นกับสีน้ำ
 - 2.1 การเป่าสี
 - 2.2 การหยดสี
 - 2.3 การเทสี
3. การพิมพ์ภาพ
 - 3.1 การพิมพ์ภาพด้วยส่วนต่าง ๆ ของร่างกาย
 - 3.2 การพิมพ์ภาพด้วยวัสดุ พืช ผักต่าง ๆ
4. การปั้น เช่น ดินเหนียว ดินน้ำมัน แป้งโด ฯลฯ
5. การพับ ฉีก ตัด ปะ
 - 5.1 การพับอย่างง่าย
 - 5.2 การฉีกปะ
 - 5.3 การเทสี
6. การประดิษฐ์
 - 6.1 ประดิษฐ์เศษวัสดุต่าง ๆ
 - 6.2 การร้อย เช่น ลูกปัด หลอดกาแฟ หลอดด้าย ฯลฯ

การจัดกิจกรรมศิลปะต้องเหมาะสมกับพัฒนาการและความต้องการทางสังคมของเด็กปฐมวัย เด็กอายุ 5 ปี จะมีการเล่นแบบร่วมมืออย่างมีแบบแผนการเล่น มีการวางแผนร่วมกันในวัสดุอุปกรณ์ มีลักษณะเป็นผู้นำผู้ตาม มีการแสดงการยอมรับความคิดเห็นเพื่อนและแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกันประนีประนอมกัน ลักษณะพฤติกรรมเหล่านี้ควรที่จะส่งเสริมด้วย การจัดกิจกรรมศิลปะเป็นกลุ่มซึ่งสามารถจัดได้หลายทาง เช่น เกมศิลปะเป็นกลุ่ม การเล่นละคร เป็นต้น และศิลปะเป็นกลุ่มเป็นกิจกรรมที่เด็กปฐมวัยชอบ เป็นกิจกรรมที่มีวัสดุอุปกรณ์สร้างความสนใจมีผลงานปรากฏให้เด็ก ๆ ได้ชื่นชมกับความสามารถของพวกเขา เป็นกิจกรรมที่ให้ได้มีโอกาสทำงานร่วมกันอย่างมีจุดหมายเดียวกันในการทำงานอย่างชัดเจนมากกว่าการเล่น เด็กจะเรียนรู้ซึ่งกันและกันเพื่อให้การทำงานบรรลุจุดหมายของกลุ่ม แต่ในบางวัยอาจเปิดโอกาสให้เด็กได้เล่นได้

ทำคนเดียวตามความเหมาะสม อย่างไรก็ตามการจัดกิจกรรมศิลปะที่ดี วัสดุที่ใช้กับกิจกรรมศิลปะสำหรับเด็กจะต้องเพียงพอกับความต้องการและสามารถที่จะสนับสนุนการแสดงออกอย่างมีอิสระ ปราศจากเทคนิคหรือวิธีการหลากหลายมาใช้ในการจัดทำงานศิลปะ

สิริพรรณ ตันติรัตน์ไพศาล (2545 : 17-29) กล่าวว่า ศิลปะของเด็กปฐมวัยนั้น ได้มีนักวิจัย ครู ผู้ปกครอง นักการศึกษาศิลปะและคนอื่น ๆ ที่สนใจ (Kellogge, Lowenfeld ; and Brittain อ้างใน Robert Schirrmacher.1993 : 88-91) ในการพัฒนาการ เน้นความสนใจและมีความกังวลในเรื่องนี้

หัวข้อเรื่อง (Content) หมายถึง เนื้อหาวิชา หรือจุดประสงค์ที่จะนำเสนอ ซึ่งอาจจะรวมถึงสัตว์เลื้อย คน ความรู้สึก อารมณ์ ความต้องการ ความฝัน หรือสิ่งกระตุ้นอื่น ๆ

กระบวนการ (Process) หมายถึง ทักษะ การกระทำ รวมไปถึงการสร้างสรรคผลงานศิลปะ การตัดกระดาษ การคลึง การระบายสี หรือการใช้สีเทียนทำเครื่องหมาย

แรงกระตุ้น (Motive) หมายถึง เหตุผลที่เน้นถึงศิลปะ ตัวอย่างเช่น ผู้ใหญ่อาจจะสำรวจว่าทำไมเด็กถึงได้ทำร่องรอยขีดสีดำ เด็กที่ใช้เฉดเฉพาะสีดำนั้นจะเป็นเด็กที่มีปัญหาทางอารมณ์หรือไม่ ร่องรอยที่เขาทำจะทำให้เขามีนิสัยแบบเด็ก ๆ ไม่ยอมโต หรือทำให้เขามีนิสัยสันโดษ ชอบอยู่คนเดียวไม่ชอบสังคม หรือเด็กนำเสนอเพียงแต่ความคิดหนึ่งเท่านั้น

ผลผลิต (Product) หมายถึง ผลผลิตขั้นสุดท้าย ตัวอย่างนั้นรวมถึงสีด้าที่ลากขีดไปมาบนกระดาษ รูปปั้นดินเป็นไดโนเสาร์ หุ่นตุ๊กกระดาษ การวาดลวดลายรูปทรงเรขาคณิตจนถึงภาพสีน้ำ ผลผลิตที่เสร็จแล้วอาจจะไม่เกี่ยวข้องกับคล้อยคลึงกับหัวข้อเรื่อง หรือเนื้อหา

ทฤษฎีหลายข้อได้อธิบายถึงพัฒนาการทางศิลปะของเด็ก ซึ่งแบ่งออกเป็น 5 ข้อ ดังนี้

1. ด้านกายภาพ ในการพัฒนาการทางศิลปะรวมถึงหัวข้อเรื่อง กระบวนการ ผลผลิต และรูปแบบของศิลปะเด็ก เป็นเครื่องบ่งชี้ถึงข้อจำกัดในการพัฒนาทางกาย เด็กเล็ก ๆ มีข้อจำกัดในเรื่องของความสัมพันธ์ตากับมือ การบังคับกล้ามเนื้อเล็ก ความคล่องแคล่วในการใช้มือ ความไวในการมองเห็น

2. ด้านอารมณ์ การแสดงความหมายของพัฒนาการทางด้านอารมณ์ทางศิลปะของเด็ก รวมถึงหัวข้อเรื่อง รูปแบบของศิลปะเด็ก เป็นเครื่องแสดงถึงอารมณ์ บุคลิกภาพ อารมณ์เปลี่ยนแปลงง่าย และสภาวะทางอารมณ์ ข้อบ่งชี้ที่เน้นมากในการวาดรูปและระบายสีของเด็กมาจากวิถีทางอารมณ์ คนและเหตุการณ์ต่าง ๆ ตลอดถึงสิ่งที่เกินความจริง การแสดงถึงการใช้สี ขนาด รูปทรง เส้นพื้นที่ และการปฏิบัติทางศิลปะของเขา

3. ด้านการรับรู้ การอธิบายถึงการรับรู้ทางศิลปะของเด็กสะท้อนถึงพัฒนาการทางการรับรู้ที่แตกต่างกันด้านร่างกายและการเห็น การรับรู้ได้รับอิทธิพลโดยโครงสร้างของระบบประสาท บุคลิกภาพและระยะเวลาของการเรียนรู้ เด็กมักวาดรูปตามที่เขารู้มากกว่าวาดตามที่เขามองเห็น งานศิลปะเป็นการสร้างสรรค์งานที่มีโครงสร้างเหมือนกับการรับรู้สิ่งของที่เป็นสามมิติบนภาพสองมิติซึ่งเป็นกระบวนการทำงานของระบบประสาททางศิลปะ โดยไม่คำนึงถึงอายุ การพัฒนาทางศิลปะของเด็กช่วยสนับสนุนการรับรู้ที่อธิบายได้

4. การคิด การอธิบายถึงการคิดทางศิลปะเด็กนั้นแสดงถึงความฉลาด มีไหวพริบ และการปฏิบัติตามความคิด เด็กสามารถวาดรูปหรือระบายสีเท่าที่เขารู้เท่านั้น เขาจะวาดรูประบายสีจากประสบการณ์ ความจดจำ จินตนาการ รายละเอียดของภาพวาดจะเป็นผลตอบสนองจุดมุ่งหมายเมื่อเด็กมีประสบการณ์เต็มที่

5. การพัฒนาการโดยทั่วไปทางศิลปะเด็ก อธิบายได้ถึงความร่วมมือทางสังคม วัฒนธรรม บุคลิกภาพของสิ่งแวดล้อมในเด็กเล็ก ๆ มักจะชอบขีด ๆ เขียน ๆ ตามฝาผนังหรือแม้แต่ขณะที่เขาถูกอุ้มอยู่เขาก็จะใช้นิ้วมือขีดเขียนลงบนเสื้อผ้าหรือบนตัวผู้อื่น เส้นต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นนี้กลายมาเป็นงานขีด ๆ เขียน ๆ ซึ่งบางที่เรียกว่า ขีดเขียน ในโลกของเด็กนั้น ความพยายามเหล่านี้ แสดงถึงการมองเห็นและการรับรู้ของเด็ก

ในการจัดกิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์ที่มีประสิทธิภาพ ครูจะต้องเตรียมกิจกรรมดังนี้

- วางแผนเตรียมกิจกรรมต่าง ๆ สำหรับเด็กให้พร้อม
- ฝึกฝนให้เด็กได้ทดลองกระทำด้วยตนเอง
- สร้างเสริมทัศนคติที่ดีต่อศิลปะ
- สร้างเสริมการเรียนรู้ด้านศิลปะและบูรณาการความรู้ที่เกี่ยวข้อง

การปฏิบัติสำหรับการจัดกิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์ด้านการศึกษาปฐมวัย จำแนกศิลปะสร้างสรรค์ได้ 5 ประเภท ดังนี้

1. การวาดและการใช้สี เด็กปฐมวัยชอบการวาดภาพการใช้สี เพราะเป็นการแสดงสมรรถนะทางกายของเด็ก เด็ก 3 ขวบ สามารถจับดินสอได้ โดยเฉพาะจะกำไปทางปลายดินสอ โดยใช้มือ 2 มือ เริ่มทบทวนใช้ได้ สามารถใช้สี 2-3 สี มาประสานกัน รู้ชื่อสี สนุกกับการใช้พู่กันระบายสีอย่างเพลิดเพลิน (Sheridan, 1982 : 52) เมื่ออายุมากขึ้นเป็น 5 ขวบ เด็กจะชอบวาดบ้านมีประตูหน้าต่าง หลังคา ระบายสีได้เรียบร้อยสวยงามมากขึ้น

2. การพิมพ์ เป็นการสร้างการเรียนรู้ให้กับเด็กโดยใช้อุปกรณ์ ซึ่งอาจเป็นเศษวัสดุที่ลาย หนู สามารถทาสีแล้วประทับลงบนกระดาษเกิดเป็นภาพพิมพ์ที่มีลวดลายหรือรูปแบบที่เด็กสนใจได้ แม่พิมพ์ครูอาจทำขึ้นเองเป็นภาพหนู หรือนำมาจากวัสดุธรรมชาติ เช่น ใบไม้

3. การประดิษฐ์ เป็นงานศิลปะที่นอกจากการฝึกการใช้กล้ามเนื้อแล้วยังเป็นการพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ด้วยกิจกรรมการประดิษฐ์ ได้แก่

- การพับกระดาษเป็นรูปต่าง ๆ
- การทำสิ่งประดิษฐ์ เช่น การสาน ประดิษฐ์เศษวัสดุ
- การต่อเติม ได้แก่ ฉีก ตัด แปะด้วยกระดาษหรือวัสดุหรือวัสดุอื่น ๆ

4. การประดับตกแต่ง ได้แก่ กิจกรรมดังนี้

- จัดดอกไม้
- จัดห้อง
- แต่งสวน
- จัดโต๊ะอาหาร

5. การปั้น การปั้นเป็นกิจกรรมส่งเสริมพัฒนาการกล้ามเนื้อเล็ก การคิดจินตนาการการเรียนรู้เกี่ยวกับรูปทรง พัฒนาการรับรู้ ลักษณะการปั้นของเด็กมี 2 แบบ คือ การปั้นแบบวิเคราะห์ หมายถึง การปั้นจากดินทั้งก้อน แล้วดึงส่วนต่าง ๆ ออกเป็นส่วนประกอบกัน แบบที่ 2 การปั้นแบบสังเคราะห์ หมายถึง การปั้นรายละเอียดส่วนย่อยแล้วนำมาปะติดปะต่อเป็นภาพรวม (Mayesky ; et.al. 1995 : 156-157) ไม่ว่าเด็กจะปั้นลักษณะใดเด็กต่างได้ความคิดจินตนาการและการเรียนรู้จากงานนั้น

สื่อที่นำมาใช้กับงานปั้น ได้แก่

- ดินเหนียว
- ดินน้ำมัน
- แป้ง ใต้แก่ แป้งข้างจ้าว แป้งข้าวเหนียว แป้งสาลี
- ขี้เลื่อย ฯลฯ

พัฒนาการปั้นของเด็ก (Schirmacher. 1998 : 236-237) จำแนกตามอายุจำแนกได้ 4 ขั้น ดังนี้

ขั้นที่ 1 การสัมผัส เป็นการพัฒนาการการปั้นเด็กอายุ 2 ขวบ ลักษณะเป็นการเล่น จับ สัมผัส ทูบไปมา ไม่แสดงผลงาน

ขั้นที่ 2 การค้นหา เด็กจะเริ่มทำงานปั้นเป็นระบบมากขึ้นด้วยการปั้นเป็นก้อนกลม ปั้นเป็นแท่ง มีการเจาะรู ชอบทำกลับไปกลับมา เป็นพัฒนาการปั้นของเด็กอายุ 3 ขวบ

ขั้นที่ 3 การประดิษฐ์ เป็นขั้นของการผลิตผลงานจากความคิดสร้างสรรค์ พัฒนางานเป็นรูปร่าง ชิ้นงานสมบูรณ์มากขึ้น เป็นพัฒนาการของเด็กอายุ 4 ขวบ

ขั้นที่ 4 งานสร้างสรรค์ เด็กอายุ 5 ขวบ เริ่มมีความรู้ความเข้าใจที่สร้างสรรค์ด้วยการนำวัสดุอื่นมาแต่งผลงาน

การปั้นสามารถนำไปใช้ในการเตรียมความพร้อมภาษาได้ ถ้าครูวางแผนและจัดกิจกรรมโดยเน้นภาษาอย่างมีความหมาย จากการทดลองวิจัยของ วิจิตรา วิเศษสมบัติ (2536) ซึ่งทดลองกิจกรรมการปั้นประกอบการสนทนา ทำให้เด็กปฐมวัยมีความพร้อมทางภาษามากกว่าการปล่อยให้ปั้นอิสระโดยไม่มีการสนทนาเลย

กุลยา ตันติผลาชีวะ (2547 : 189-191) กล่าวว่า กิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์เป็นกิจกรรมที่เปิดโอกาสให้เด็กได้สำรวจ ค้นพบและได้ทดลองกับสื่ออุปกรณ์ทางศิลปะสร้างสรรค์ ซึ่งช่วยให้เกิดการพัฒนาการคิดรวบยอดทางพื้นฐานวิทยาศาสตร์ คณิตศาสตร์ จากการสังเกตและประเมินภาพการจัดกิจกรรมศิลปะด้วยตนเอง โดยให้เด็กได้ค้นคว้าอย่างกว้างขวางจากอุปกรณ์ที่หลากหลาย ให้โอกาสแก่เด็กในการทำงานตามความพอใจและเป็นอิสระ ครูต้องเป็นผู้กระตุ้นจินตนาการของเด็ก พร้อมกับการสนับสนุนให้เด็กแสดงออกด้านความคิดสร้างสรรค์ โดยหลีกเลี่ยงให้เด็กลอกเลียนแบบหรือวาดระบายสีจากสมุด เพราะเท่ากับเป็นการกักความคิดของเด็ก

การจัดกิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์เหมือนกับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้อื่น ๆ ที่ต้องศึกษาถึงพัฒนาการเด็กและความสามารถในการเรียนรู้แต่ละวัยแตกต่างกัน

ตาราง 1 พัฒนาการเด็กและความสามารถในการเรียนรู้แต่ละวัยในการจัดกิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์

กิจกรรม	อายุ			
	2-3 ปี	4 ปี	5 ปี	6 ปี
วาด	- เขียนวงกลม - เขียนแบบขีดเส้น	- เขียนแบบเส้นตรง พื้นปลา กากบาท - ระบายสีออกนอก รูป	- เขียน □ □ ตามแบบได้ - เขียนตามรอยประ ได้ - วาดรูปที่คุ้นได้ - วาดลายเส้นเหมือน บ้านเป็นรูปร่างได้ - วาดบ้าน วาดคนได้	- วาดรูปครบถ้วน เขียน □ ได้เอง - ลอกพญานาค ตามรอยประ
ปั้น	- ตัดดินนุ่ม ๆ ได้ - ปั้นเป็นแท่ง - ทูบให้แบน	- ปั้นเป็นเส้นยาว - ปั้นเป็นแผ่นกลม - ปั้นเป็นลูกกลม	- ปั้นเป็นรูปร่างได้ หยาบ ๆ โดยตนเองรู้ ว่าบ้านเป็นอะไร แต่ ผู้อื่นไม่เข้าใจ	- ปั้นเป็นรูปร่างให้ รายละเอียด ประดิษฐ์ประดับดู ผลงานออก
แปะ	- แปะภาพได้แต่ ไม่เป็นรูปร่าง ชอบฉีกมากกว่า	- แปะติดได้ตาม รูปร่างที่กำหนด	- แปะตกแต่งด้วย อุปกรณ์อื่น ๆ เป็น	- สามารถพัฒนา งานอิสระได้
พับ	- พับยังไม่ได้	- พับง่าย ๆ ที่ไม่ ซับซ้อน	- พับกระดาษตามรอย พับได้ สามารถทำ เป็นรูปร่างได้	- พับเป็นรูปร่างได้ เรียบร้อย
ตัด	- ฉีกกระดาษ จับ กรรไกรได้บ้าง	- ใช้กรรไกรตัดได้	- จับกรรไกรได้คล่อง ตัดถูก	- ตัดตามภาพได้

ที่มา : สิริพรรณ ตันติรัตน์ไพศาล. (2545 : 192).

สรุปได้ว่า แนวการจัดกิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์สำหรับเด็กปฐมวัย ควรคำนึงถึงความเหมาะสมกับพัฒนาการและความต้องการทางสังคมของเด็กปฐมวัย มีกิจกรรมที่หลากหลาย มีสื่อวัสดุอุปกรณ์ให้เด็กได้มีทางเลือกหลากหลายและไม่จำกัดความคิดจินตนาการของเด็ก มีทั้งจัดกิจกรรมแบบ 2 มิติ และ 3 มิติผสมผสานเข้าด้วยกัน จัดกิจกรรมที่เปิดโอกาสให้เด็กได้สำรวจค้นพบ และได้ทดลองกับสื่ออุปกรณ์ทางศิลปะสร้างสรรค์ ซึ่งจะช่วยให้เกิดพัฒนาการคิดรวบยอดได้อย่างมีประสิทธิภาพ

2.5 รูปแบบกิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์เพื่อการเรียนรู้

ความหมายกิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์เพื่อการเรียนรู้

หมายถึง กิจกรรมศิลปะที่เด็กนำเสนอหรือสิ่งที่เรียนรู้มาแสดงออกด้วยการใช้ศิลปะเป็นสื่อเพื่อสร้างให้เกิดความจำและเข้าใจดียิ่งขึ้น กุลยา ตันติผลาชีวะ (2547 : 31 – 38) กล่าวว่า ศิลปะเป็นกิจกรรมของการแสดงออกความรู้ ความคิด และจินตนาการ ซึ่งสามารถนำลักษณะของความงามและการได้ระบายทางอารมณ์มาเป็นสื่อการเรียนรู้ที่สร้างให้เกิดความจำ และความเข้าใจดียิ่งขึ้น

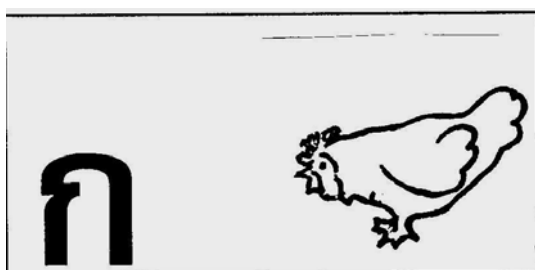
ประเภทของกิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์เพื่อการเรียนรู้

กุลยา ตันติผลาชีวะ (2547 : 35) ได้จำแนกประเภทของศิลปะที่ใช้ในการสร้างการเรียนรู้จำแนกได้เป็น 6 ลักษณะ ดังนี้

1. ย้ำการเรียนรู้ด้วยศิลปะ เรียกว่า ศิลปะย้ำ
2. ถ่ายทอดการเรียนรู้เป็นศิลปะ เรียกว่า ศิลปะถ่ายโยง
3. ปรับภาพการเรียนรู้เป็นงานศิลป์ เรียกว่า ศิลปะปรับภาพ
4. เปลี่ยนสิ่งเรียนรู้สู่งานศิลป์ เรียกว่า ศิลปะเปลี่ยนแบบ
5. บูรณาการเรียนรู้สู่ศิลปะ เรียกว่า ศิลปะบูรณาการ
6. ค้นหาความรู้จากศิลปะ เรียกว่า ศิลปะค้นหา

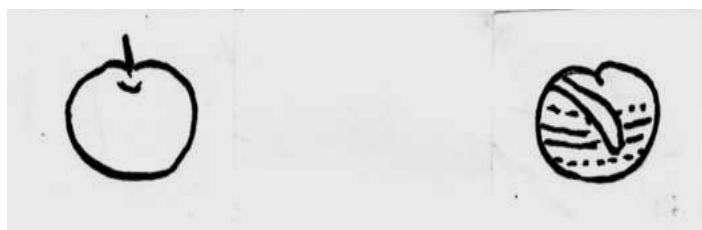
ศิลปะย้ำ

การเรียนรู้ไม่ใช้การท่องจำ แต่การจำเป็นฐานของการเรียนรู้ การจำทำให้คนเกิดวิธีการสร้างความจำ มีหลายวิธีโดยเฉพาะที่ใช้กันมากคือ ท่องจำ เขียนซ้ำหลาย ๆ จบ สิ่งเหล่านี้ทำให้เกิดความจำระยะสั้น การเข้าใจจะทำให้เกิดความจำระยะยาวส่วนหนึ่ง ซึ่งถ้าเสริมซ้ำจะทำให้การจำระยะยาวมีเพิ่มมากขึ้น การใช้ศิลปะอย่างหนึ่ง คือ การนำศิลปะย้ำมาเรียนรู้เป็นวิธีที่ง่ายที่สุด ครูสามารถจัดเป็นกิจกรรมขณะเรียนหรือให้เป็นการบ้านด้วยการให้ระบายสีลงในรูปภาพที่เรียนตัวอย่างเช่น เด็กเรียน ก. ไก่ แล้ว เพื่อให้จำได้ ครูมอบหมายให้เด็กระบายสีอักษร ก. และระบายสีภาพไก่ในใบงานต่อไปนี้ ศิลปะย้ำนี้ใช้เพื่อสร้างเสริมการจำจากความประทับใจขณะทำกิจกรรมศิลปะ

ศิลปะการถ่ายโยง

การเรียนรู้ด้วยการกระทำเป็นหลักการทางทฤษฎีที่เชื่อว่าจะทำให้เด็กรับรู้เข้าใจ จำได้ และสนุกกับสิ่งที่เรียน ศิลปะถ่ายโยงเป็นงานศิลปะแบบหนึ่งที่ใช้เพื่อให้เด็ก “ถ่ายทอดการเรียนรู้เป็นศิลปะ” เป็นวิธีเรียนที่让孩子นำข้อความรู้ที่เป็นสิ่งที่ตนเรียนมาทำความเข้าใจแล้วถ่ายโยงเป็นงานศิลปะ โดยการวาดหรือผลิตเป็นภาพเหมือน ตัวอย่างเช่น ครูต้องการสอนเรื่องจักรยานก็นำจักรยานมาตั้งให้เด็กดู แล้วให้เด็กวาดภาพตามในรายละเอียดเท่าที่เด็กจะทำได้ เมื่อเสร็จแล้วก็นำภาพมาวิเคราะห์ศึกษาเปรียบเทียบ สนทนาแลกเปลี่ยนความรู้เพื่อให้เกิดความรู้จักรยาน อีกวิธีหนึ่งอาจทำตรงกันข้ามคือ เรียนก่อนแล้วจึงวาดสิ่งที่เรียนก็ได้ วิธีการใช้ศิลปะถ่ายโยงมีหลายแบบ เช่น วาดภาพพระบายสี ปั้น ฉีกตามรอย เช่น ภาพผลไม้มีรอยปรุ แล้วให้ฉีกตามรอย เช่น การปอกแอปเปิ้ล ตามรอยฉีก

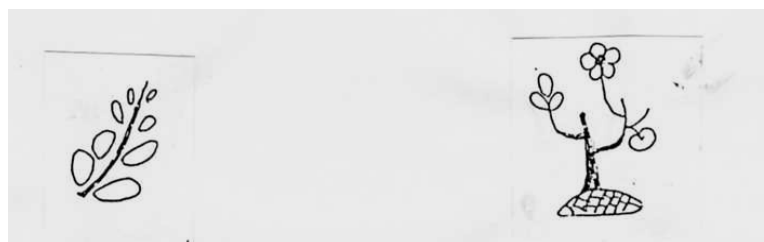

ผลแอปเปิ้ลทั้งเปลือก

ฉีกตามรอยประ

ศิลปะปรับภาพ

ศิลปะปรับภาพ หมายถึง การทำงานศิลปะมาใช้ในการย้ายการเรียนรู้จากการเรียนด้วยการนำสิ่งที่เรียนมาสร้างงานศิลปะประดิษฐ์ ด้วยการตกแต่งประดิษฐ์เป็นศิลปะสร้างสรรค์ที่เด็กชอบ การนำศิลปะปรับภาพมาใช้ เป็นการนำสิ่งที่เรียนมาเป็นวัสดุตกแต่งให้สวยงามตามจินตนาการ เด็กสามารถแต่งเติมเสริมใส่ได้ตามใจชอบ การตกแต่งนี้อาจเป็นแต่งภาพหรือตกแต่งเพิ่มเติม หรือตกแต่งโครงภาพปั้นเองแล้วตกแต่ง หรือมีต้นแบบให้ตกแต่ง หลักการของศิลปะจัดภาพ คือ การจัดภาพด้วยงานศิลปะ เนื้อหาที่ครูนำมาใช้มีหลายประการ เช่น การเรียงลำดับดอกไม้จากใหญ่ไปเล็ก บนเส้นภาพ (1) หรือแต่ส่วนประกอบของต้นไม้ (2)

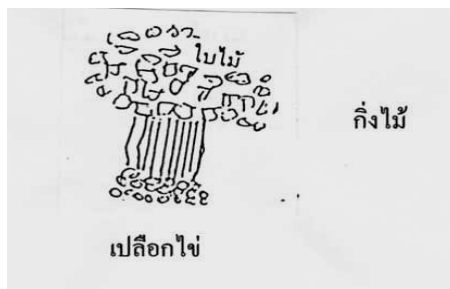

(1) เส้นภาพให้ตกแต่งใบไม้จากใหญ่ไปเล็ก

(2) แต่งต้นไม้ ใบ-ดอก-ผล

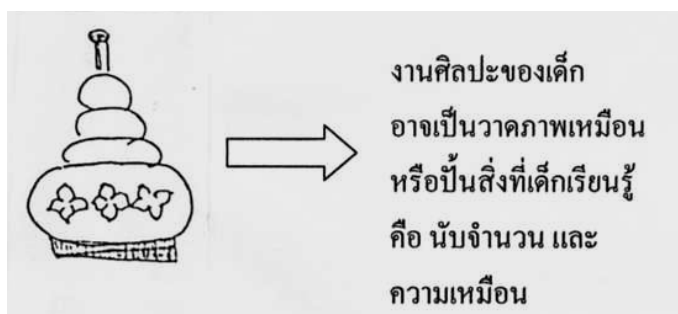
ศิลปะเปลี่ยนแปลง

ศิลปะเปลี่ยนแปลงเป็นการเปลี่ยนสิ่งที่เรารู้มาสร้างเป็นงานศิลปะ ตัวอย่างเช่น การปั้นใบไม้แห้งมาปั้นทำงานศิลปะแบบต่าง ๆ บีเปลือกไข่เป็นชิ้นเล็ก ๆ ทำขนนก ขนไก่มาประดิษฐ์ประดับ นำกิ่งไม้มาประกอบเป็นภาพตามจินตนาการ ตัวอย่างเช่น การตกแต่งในภาพต่อไปนี้

ศิลปะบูรณาการ

ศิลปะเป็นงานที่ใช้ความสามารถเน้นเด็กด้านการเขียนและการถ่ายทอดความคิด ศิลปะที่นำมาใช้ต้องประสานความรู้ไปสู่งานศิลปะ ศิลปะบูรณาการเป็นการนำความรู้ที่เกี่ยวข้องมาบูรณาการเป็นศิลปะโดยให้มีการเปรียบเทียบเหมือนวาดภาพเหมือนจริง เช่น ให้เด็กวาดภาพน้ำพุจากแบบโดยเป็นการสังเกต และการนับจำนวน เพื่อให้เกิดภาพเหมือน จากนั้นให้เพิ่มเติมตกแต่งได้ตามความต้องการ

ศิลปะค้นหา

บางครั้งงานศิลปะไม่จำเป็นต้องเกิดจากผลงานของเด็ก ครูอาจใช้ภาพศิลปะมาให้เด็กศึกษา ค้นหาความงาม และข้อความรู้จากงานศิลปะ ตัวอย่างเช่น ครูให้ภาพเด็ก 1 ภาพ แล้วให้ค้นหาสิ่งที่เด็กต้องเรียนรู้จากภาพที่ครูนำมาหรืองานศิลปะที่ครูนำมา ซึ่งการนำงานศิลปะมาให้เด็กค้นหาต้องมีจุดประสงค์การเรียนรู้ที่ชัดเจน เช่น ครูต้องการสอนคำว่า ตลาดน้ำ ครูต้องนำภาพตลาดน้ำมาให้เด็กดู เพื่อคิดวิเคราะห์ว่าทำไมจึงเรียกว่า ตลาดน้ำ เป็นต้น

จุดประสงค์ของการใช้ศิลปะในการเรียนการสอน

ตามหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช 2546 ให้ความสำคัญกับกิจกรรมศิลปะมาก โดยกำหนดอยู่ในชั่วโมงกิจกรรมสร้างสรรค์ และในทุกโรงเรียนต่างให้จัดกิจกรรมศิลปะให้กับเด็กทุกวัน ไม่ว่าจะเป็นการวาดภาพ ระบายสี ปั้นประดิษฐ์ เล่นดนตรี หรือบางแห่งมีการแสดงด้วย ประโยชน์ที่ได้รับจากศิลปะ คือ

1. การสร้างงานศิลปะเป็นการสนับสนุนให้เกิดการเรียนรู้จากภายในแล้วถ่ายทอดสู่ภายนอก เป็นการเรียนรู้จากประสบการณ์จริงซึ่งนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมและการสะท้อนผล
2. การแสดงออกทางศิลปะส่งเสริมความสามารถของเด็กในการแปลสัญลักษณ์
3. การแสดงออกทางศิลปะสร้างเสริมการเจริญเติบโตของพัฒนาการในทุกด้าน รวมทั้งความเป็นวิชาการ
4. การแสดงออกทางศิลปะทำให้เด็กเป็นผู้ทำอย่างมีความหมายและเป็นผู้สร้าง ค้นพบ และทำความรู้ให้เป็นรูปร่างขึ้นมากกว่าเป็นผู้รับรู้ในสิ่งที่รู้แล้ว

การให้เด็กปฐมวัยมีกิจกรรมศิลปะนั้น จุดหมายสำคัญอยู่ที่การส่งเสริมพัฒนากล้ามเนื้อเล็ก การส่งเสริมพัฒนาการ ซึ่งในแง่การศึกษา การนำศิลปะศึกษามาใช้ประโยชน์ทางการศึกษาเพื่อพัฒนาการด้านต่าง ๆ ไม่ได้มีจุดมุ่งหมายในการเตรียมเด็กให้โตขึ้นเป็นศิลปิน หรือจิตรกร (เลิศ อานันตะ. 2535 : 44)

การแสดงออกที่เด็กสามารถวาดภาพได้นั้น ขึ้นอยู่กับทักษะการใช้มือตามระดับสติปัญญาทางศิลปะ ความคล่องแคล่วในการเรียนรู้จินตนาการ การสร้างสรรค์และความสามารถในการตัดสินใจ ด้านสุนทรียภาพ การเลียงดู ดังนั้น การที่เด็กแสดงความสามารถทางศิลปะได้เด่นชัดไม่จำเป็นต้องเป็นศิลปินเสมอไป (ศรียา นิยมธรรม. 2545 : 53)

จากแนวคิดปรัชญาเน้นเด็กเป็นศูนย์กลาง เด็กต้องเรียนรู้ค้นหาสนุกและค้นพบด้วยตนเอง มากกว่าการได้รับจากผู้ใหญ่ ศิลปะเป็นการเล่นของเด็กที่มีค่า เพราะเด็กสามารถสร้างจินตนาการ อปัญญาและแสดงความคิดในการทำงานอย่างมีความหมาย (กุลยา ตันติผลาชีวะ. 2548 : 74 ; อ้างอิงจาก Boulton-Lewis; & Caltherwood. 1994 :203-204) เด็กมีความเป็นตนเอง สามารถที่จะบอกให้รู้และถ้อยการรับรู้สู่งานศิลปะที่กระทำ จึงมีความเป็นไปได้ที่รูปแบบกิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์เพื่อการเรียนรู้จะมีผลโดยตรงต่อเด็ก ทั้งด้านการเรียนรู้และความรู้สึกในทางบวกต่อการเรียนการสอน

การกระตุ้นความจำเพื่อการเรียนรู้ด้วยงานศิลปะ

การจัดการเรียนการสอนพบว่า มีการกระตุ้นการเรียนรู้ด้วยความเพลิดเพลิน และความสนใจของเด็ก ต่อมาระยะหลังได้มีผู้นำศิลปะมาใช้เป็นสื่อในการเรียนรู้ ซึ่งมีใช้เพื่อให้มีการแสดงออกในตนเอง และจินตนาการเท่านั้นยังเป็นการสร้างความเพลิดเพลินให้กับครูและเด็ก

ศิลปะช่วยให้เด็กเชื่อมสาน และบูรณาการประสบการณ์ที่มี เด็กสามารถผสมผสานความรู้ วิทยาศาสตร์ สังคม คณิตศาสตร์ ภาษาอังกฤษในศิลปะที่เด็กแสดงออก การจัดการเรียนการสอนแบบ

เรกจิโอ เอมีเลีย ได้เน้นการใช้ศิลปะเป็นแกนประสบการณ์การเรียนรู้โดยใช้โครงการเป็นฐานของการเรียน ซึ่งปกติแล้วการเรียนแบบโครงการ (project approach) จะเน้นให้เด็กเล่น และเรียนรู้จากสิ่งแวดล้อม และแสดงออกอย่างอิสระ สื่อศิลปะเป็นรูปแบบโดยธรรมชาติที่ทำให้มีการแสดงออก และการค้นคว้าที่นำไปสู่การเรียนรู้ของเด็ก และเข้าใจโลก ซึ่งทำให้เด็กได้คิดพัฒนาสร้างสรรค์ จากการถ่ายโยงภาพที่เห็นเป็นศิลปะของการเรียนรู้ที่สำคัญ เด็กได้ทั้งสุนทรียภาพในงานศิลปะควบคู่ไปกับการเรียนสาระวิชาด้วยลักษณะของศิลปะ นักการศึกษาจึงได้นำศิลปะมาเป็นวิธีการจัดการเรียนการสอนที่บูรณาการความรู้สึกที่ดีของเด็กกับหน่วยประสบการณ์ของเด็กไปสู่สาระหลักฐานที่จะเรียนรู้เพื่อเป็นการจูงใจสร้างการมีส่วนร่วม ซึ่งการนำศิลปะมาใช้ในการจัดการเรียนการสอนอนุบาลอย่างน้อยมี 3 ลักษณะ ดังนี้

1. ใช้เป็นกิจกรรมเพื่อการส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์จินตนาการ ผ่อนคลายความเครียด เพลิดเพลิน สนุกสนาน และการพัฒนากล้ามเนื้อมือ ความสัมพันธ์ของประสาทระหว่างตากับมือ
2. ใช้เพื่อสร้างเสริมพัฒนาการแบบบูรณาการ การจัดกิจกรรมศิลปะจะเน้นการมีส่วนร่วม การแก้ปัญหา การทำงานเป็นกลุ่ม การปรับตัวในการทำงาน การสร้างนิสัยทางสังคมที่ดี
3. ใช้เพื่อสร้างการเรียนรู้ทางวิชาการซึ่งศิลปะสามารถสื่อ และนำมาใช้ได้ เพราะจะทำให้เด็กได้เข้าใจ จำ และถ่ายทอดสิ่งที่เรียนรู้ออกมา โดยเฉพาะศิลปะสร้างสรรค์จะช่วยให้เด็กเรียนรู้สาระวิทยาศาสตร์ สังคมศึกษา และเนื้อหาวิชาอื่น ๆ ได้ (กุลยา ตันติผลาชีวะ. 2547 : 33-34)

สรุปได้ว่า กิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์เพื่อการเรียนรู้ เป็นกระบวนการสร้างความรู้ ความจำ ด้วยการกระทำจากประสบการณ์ตรงและกระตุ้นให้เด็กเรียนรู้อย่างเพลิดเพลิน รู้จักการทำงานเป็นกลุ่ม รู้จักการแก้ปัญหา จากการทำงานศิลปะ นอกจากนี้ครูยังสามารถทราบว่าเด็กได้รับรู้อะไร ได้ รู้สึกอย่างไร จากการเรียนรู้ในเรื่องต่าง ๆ ในหน่วยการเรียนรู้ นั้น ๆ

หลักการใช้ศิลปะเพื่อสร้างการเรียนรู้

เด็ก 4-5 ขวบ เป็นวัยที่พยายามเสนอสิ่งที่เด็กคุ้นเคย เด็กจะชอบวาดคนหัวโต แขนขา ในขณะที่เดียวกันสีอาจจะไม่ตรงจริง ภาพกระจายเต็มกระดาษที่ให้ ซึ่งการแสดงออกเหล่านี้เป็นไปตามพัฒนาการของเด็ก การใช้ศิลปะเป็นสื่อของการเรียนที่ดีสำหรับเด็ก ครูต้องเตรียมการดังนี้ (กุลยา ตันติผลาชีวะ. 2547 : 7-12)

1. มีอุปกรณ์พร้อมดังนี้

- 1.1 มีกระดาษเปล่าสำหรับเด็กครบทุกคน สำหรับให้เด็กใช้เพื่อการวาดภาพระบายสี
- 1.2 สีน้ำต่าง ๆ ให้ครูเติมสารฟอกขาวลงไป เพราะเมื่อสีเปียกจะชักง่าย
- 1.3 มีโต๊ะสำหรับทำงาน ถ้าต้องทำงานบนพื้นห้องให้เตรียมกระดาษหนังสือพิมพ์

หรือผ้าพลาสติกไว้สำหรับรอง

1.4 อุปกรณ์พร้อมใช้ เช่น ดินสอสี สี กรรไกรที่พร้อมใช้ อุปกรณ์ที่จัดเตรียมให้เป็นไปตามจุดประสงค์และรูปแบบศิลปะ ว่าจะเป็นการวาด การปั้น หรือการประดิษฐ์

2. มีแผนการเรียนรู้ ครูต้องวางแผนการเรียนรู้ว่ามีจุดประสงค์ใด สารใด และจะใช้ศิลปะแบบใดใน 6 แบบ พร้อมจัดอุปกรณ์ให้เหมาะสมสำหรับการทำกิจกรรม

3. สร้างปฏิสัมพันธ์กับเด็กในระหว่างทำกิจกรรม เด็กจะเรียนรู้ได้ดีด้านปฏิสัมพันธ์ที่สร้างความสนใจให้แก่เด็ก

การใช้งานศิลปะเพื่อสร้างการเรียนรู้ เป็นวิธีการที่มีผู้นำมาใช้ และเห็นประโยชน์หลากหลายซึ่งคล้ายกับการปฏิบัติเพียงแต่เป็นการปฏิบัติผ่านงานศิลปะเท่านั้นเอง

การใช้ศิลปะสร้างสรรค์เพื่อการเรียนรู้

จากรูปแบบศิลปะสร้างสรรค์เพื่อการเรียนรู้ทั้ง 6 รูปแบบ มีลักษณะของการนำไปใช้ตามอายุของเด็กดังตารางต่อไปนี้

ตาราง 2 ลักษณะของการนำศิลปะสร้างสรรค์เพื่อการเรียนรู้ไปใช้ตามอายุของเด็ก

รูปแบบศิลปะและความหมาย	การนำไปใช้	อายุของเด็กที่เหมาะสม
1. ศิลปะย่ำ การย่ำการเรียนรู้ในสิ่งที่เรียนด้วยงานศิลปะ	❖ ระบายสีพยัญชนะ ตัวอักษรที่เรียน ❖ ระบายสีภาพในเรื่องที่เรียน ❖ ฝนภาพหรือตัวอักษรที่เรียนด้วยดินสอดำหรือดินสอสี โดยใช้กระดาษทาบไปบนสิ่งที่เรียนแล้วฝนด้วยดินสอสี ❖ ปั้นภาพสิ่งที่เรียน ❖ พิมพ์ภาพที่เรียน	3-4 ขวบ
2. ศิลปะปรับภาพ นำสิ่งที่เรียนมาจัดภาพหรือตกแต่งเป็นงานศิลปะสร้างสรรค์	❖ นำสิ่งที่เรียนมาตกแต่งเป็นงานศิลปะโดยอิงสาระความรู้ที่เรียนโดยใช้การปะติด ❖ นำสิ่งที่เรียนมาตกแต่งแบบเพิ่มเติมตามฐานความรู้ที่เรียน	4-6 ขวบ
3. ศิลปะถ่ายโยง การลอกแบบหรือเลียนแบบสิ่งที่เรียนด้วยการวาดภาพหรือทำงานปั้นตามแบบด้วยความคิดของเด็กเอง	❖ วาดภาพหรือปั้นสิ่งที่ครูให้เรียนเพื่อเรียนรู้จากการสังเกตก่อนเรียน ❖ วาดภาพหรือปั้นสิ่งที่ครูให้เรียนตามความคิดของเด็กเองว่าเหมือนหรือถูกหลังเรียนเพื่อตอบคำถาม	5-6 ขวบ

ตาราง 2 (ต่อ)

รูปแบบศิลปะ และความหมาย	การนำไปใช้	อายุของเด็ก ที่เหมาะสม
4. ศิลปะเปลี่ยนแปลง เปลี่ยนลักษณะของสิ่งที่ เรียนมาเป็นส่วนประกอบ ของงานศิลปะสร้างสรรค์	❖ นำสิ่งที่เรียนมาประดิษฐ์งานศิลปะแบบปะติด โดยไม่ใช้รูปร่างเดิมหรือสาระความรู้ที่เรียนเพื่อทำสิ่งหวัง ❖ นำสิ่งที่เรียนมากกว่า 1 อย่างมาเป็นวัสดุประดิษฐ์งานศิลปะ ❖ สร้างผลงานศิลปะรูปแบบต่าง ๆ จากสิ่งที่เรียน	4-6 ขวบ
5. ศิลปะบูรณาการ นำสิ่งที่เรียนรู้เป็นฐานของ การทำผลงานศิลปะ	❖ สร้างผลงานศิลปะด้วยการทำภาพเหมือน หรือปั้น หรือเศษวัสดุ เหมือนในด้านจำนวนและรูปร่าง เช่น วาดภาพน้ำพุ 5 สาย ❖ สร้างภาพบูรณาการจากสิ่งที่เรียน	4-6 ขวบ
6. ศิลปะค้นหา การหาความรู้ด้วยการ เรียนรู้จากภาพศิลปะหรือ ผลงานศิลปะ หรือภาพถ่าย	❖ สังเกตและบอกลักษณะหรือปัญหาจากภาพ ❖ สังเกตและบอกความสวยงามจากภาพ ❖ สังเกตและบอกสาระความรู้จากสิ่งที่เห็นในภาพ	5-6 ขวบ

การจัดการเรียนการสอน

การสอนศิลปะถ้าจะสอนให้ดี และประสบผลสำเร็จนั้น จะต้องสอนด้วยความรัก ความเอาใจใส่ ความเข้าใจในตัวเด็ก ดังที่ เลิศ อานันทะ (2535 : 15) ได้กล่าวไว้ว่า การสอนด้วย “ ความรัก ” เป็นสิ่งที่สำคัญยิ่งกว่า “ ความรัก ” หรือ “ ความสามารถ ” ใด ๆ ทั้งสิ้น เพราะถ้าครูสามารถทำให้นักเรียนเกิดความรักในศิลปะได้แล้ว ความอยากรู้อยากเห็น และอยากรู้อยากแสดงออกก็จะเกิดขึ้นกิจกรรมการเรียนการสอนที่เคยคิดว่าเป็นเรื่องยุ่งยากที่จะกลายเป็นเรื่องง่ายอย่างไม่คาดฝัน แต่ความรักเพียงอย่างเดียวเท่านั้นไม่พอ การสอนที่ดีจะต้องประกอบด้วยวิธีการสอนที่มีความยืดหยุ่น และเปลี่ยนแปลงได้ โดยครูไม่ยึดมั่นกับวิธีการสอนใดวิธีหนึ่งอย่างชนิดตายตัว ในการจัดกิจกรรมศิลปะที่ดี ควรเปิดโอกาสให้นักเรียนได้แสดงออกอย่างอิสระ ไม่ยึดติดอยู่กับผลงานสำเร็จรูปเท่านั้น

วิธีสอนแบบเรียนปนเล่น เป็นวิธีที่เหมาะสมกับการส่งเสริม และพัฒนาคุณสมบัติด้านต่าง ๆ ของเด็ก กิจกรรมเรียนปนเล่นนี้มีหลายรูปแบบ และวิธีการแสดงออกมากมาย ที่ผู้ใหญ่จะเลือกพิจารณาให้เหมาะสมกับโอกาส และสภาพแวดล้อมในท้องถิ่นของแต่ละคน โดยคำนึงถึงหลักการต่อไปนี้

1. มีลักษณะง่าย ๆ
2. มีบรรยากาศที่ยั่วเย้า และท้าทาย
3. มีวินัยในตนเอง
4. มีความปลอดภัย

อย่าสอนเด็กให้เป็นทาสของรางวัลทั้งนี้เพราะสภาพจิตใจของเด็กถูกบีบคั้นกดดันอย่างรุนแรงจากการมุ่งประกวดแข่งขันชิงรางวัล เด็กจะไม่ถูกสอนให้เรียนรู้ถึงคุณค่าของศิลปะธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม นอกจากหลงชั้นหมยินดีกับสิ่งตอบแทนที่ถูกอุปโลกน์ขึ้น และรู้สึกอยากได้รางวัล มักจะเป็นความต้องการของผู้ใหญ่มากกว่าเป็นความต้องการของฝ่ายเด็ก สอนให้มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์โดยใช้วิธีการต่าง ๆ เช่น

- เปิดโอกาสให้เด็ก ๆ ทุกคนแสดงออกอย่างอิสระ
- ฝึกหัดให้รู้จักเรียนรู้ในการวางแผนงาน และการแก้ไขปัญหา
- ส่งเสริมให้เด็กแสดงออกในหลาย ๆ รูปแบบ โดยคำนึงถึงวิธีสอนแบบเรียนปนเล่น

ใช้ให้เหมาะสม

- สนับสนุนให้เรียนรู้ถึงคุณค่าของความงาม และความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ด้วย

การนำชมนิทรรศการทางศิลปะในโอกาสต่าง ๆ

บุตรีนทร์ สิริปัญญาธร (2545 : 19) กล่าวว่า การจัดกิจกรรมศิลปะควรให้คำแนะนำ หรือบอกแนวทางเพียงเล็กน้อยเท่านั้น การสอนกิจกรรมศิลปะโดยตรงก่อให้เกิดผลเสียควรจะสนับสนุนให้เด็กมีการค้นพบกระบวนการทางศิลปะด้วยตนเอง ให้โอกาสเด็กได้ค้นคว้าอย่างกว้างขวาง โดยการจัดเตรียมวัสดุ อุปกรณ์น้อยนับว่าเป็นการจัดศิลปะที่ไม่เหมาะสมอย่างมากศิลปะผสม (Mixed Media) เป็นการค้นพบทางที่เป็นไปได้ของนักศิลปะในการใช้วัสดุและมีวิธีการหลากหลายมากขึ้น ในการทำศิลปะมากขึ้น เช่น การใช้สีน้ำ กับสีเทียนระบายด้วยกันการปะติดกับการระบายสี การเย็บกรอบภาพวาดหรือระบายสี ซึ่งเป็นผสมผสานอย่างสร้างสรรค์ไม่มีที่สิ้นสุด ครูมีบทบาทสำคัญยิ่งในการสร้างให้กิจกรรมศิลปะเป็นกิจกรรมที่สร้างการเรียนรู้เทคนิคการสอนศิลปะที่สำคัญควรประกอบด้วย

1. กระตุ้นให้เกิดความคิดริเริ่ม
2. ยอมให้เด็กใช้มือได้อิสระ ความคิดสร้างสรรค์
3. ยอมให้เด็กทำงานเอง
4. ยอมให้เด็กตัดสินใจเลือกทำงานด้วยตนเอง
5. ใช้วัสดุอุปกรณ์ที่เหมาะสม หลากหลาย
6. ใช้กิจกรรมที่เหมาะสมอย่างหลากหลาย
7. ยอมรับผลงานของเด็กแสดงผลงาน และเก็บรักษาผลงาน
8. ให้ความเห็นเกี่ยวกับความพยายาม และส่วนประกอบของงานศิลปะ
9. ถามคำถามปลายเปิด

การพัฒนากิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์ให้มีคุณค่าต่อการพัฒนาเด็กขึ้นอยู่กับครูมา ครูต้องพัฒนาทักษะศิลปะให้มีความหมายต่อการเรียนรู้กับเด็ก และการส่งเสริมพัฒนา มีวิจัยหลายประการ วิจัยที่ได้ชี้ให้เห็นถึงบทบาทครูในการพัฒนาทักษะศิลปะเพื่อการส่งเสริมพัฒนาเด็ก ตัวอย่างงานวิจัยการใช้ศิลปะเป็นกลุ่มเพื่อเปรียบเทียบพัฒนาพฤติกรรมของสังคมให้เด็กปฐมวัย พบว่ามีผลทำให้เด็กเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมร่วมมือไปในทางที่ดีขึ้น

สรุปได้ว่าบทบาทของครูในการสอนศิลปะสำหรับเด็กนั้นก็คือ การเตรียมการสอน การเตรียมสื่ออุปกรณ์ ทดลองสื่ออุปกรณ์ก่อนการสอน สร้างสิ่งแวดล้อม และบรรยากาศในการเรียนรู้ที่ดี เปิดโอกาสให้เด็กทำกิจกรรมที่หลากหลาย มีวิธีการสอนที่ยืดหยุ่น เปลี่ยนแปลงได้ เวลาเหมาะสมกับกิจกรรม เปิดโอกาสให้เด็กได้แสดงความคิดเห็นได้พัฒนาความคิดสร้างสรรค์ ความเป็นตัวของตัวเอง ยอมรับความสามารถของเด็ก ครูต้องใกล้ชิดและเป็นกันเองกับเด็กเพื่อให้เด็กไว้วางใจ ครูต้องเร้าความสนใจของเด็ก พูดคุยให้เด็กได้คิดแทนการออกคำสั่ง และชมผลงานของเด็กไม่วิจารณ์ผลงานของเด็ก ระวังอันตรายในการดำเนินกิจกรรมเก็บรักษาอุปกรณ์ และฝึกให้เด็กได้รู้จักเก็บอุปกรณ์เครื่องใช้ของตนเอง รู้จักรักษาความสะอาดตลอดจนหน้าที่สุดท้ายนั้นก็คือการประเมินผลงานของเด็กนั่นเอง

กระบวนการสอน ในการจัดการเรียนการสอน โดยการนำรูปแบบกิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์เพื่อการเรียนรู้ของ กุลยา ตันติผลาชีวะ ขึ้นมาใช้ ประกอบด้วยองค์ประกอบสำคัญ 3 ประการ คือ

1. จุดประสงค์ของการสอน ครูต้องรู้ว่าการสอนแต่ละครั้งครูต้องการให้เด็กเรียนรู้อะไร
2. การดำเนินกิจกรรม หมายถึง ขั้นตอนของกิจกรรมการสอนโดยมีการผนวกศิลปะเข้าไปในตัวกิจกรรม โดยถือว่าเป็นส่วนเสริมการเรียนรู้ที่สำคัญ
3. ขั้นสรุป เป็นขั้นของการที่ครูและเด็กร่วมกันสรุปข้อความรู้ที่ได้

และการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ในการจัดการเรียนการสอนโดยใช้รูปแบบกิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์เพื่อการเรียนรู้ มี 4 ขั้น ประกอบด้วย

ขั้นที่ 1 กระตุ้นการเรียนรู้ เป็นการปฏิบัติโดยครูให้สิ่งเร้ากระตุ้นการเรียนรู้ และจงใจให้เด็กคิดและติดตามเพื่อนำไปสู่การเรียนรู้สาระการเรียนรู้ที่ครูวางแผนไว้ ได้แก่ การสนทนา การอภิปราย การสังเกต และการค้นหา

ขั้นที่ 2 นำสู่มนต์ทัศน์ เป็นขั้นที่ครูกระตุ้นให้เด็กคิดถ่ายโยงความรู้จากการรับรู้และการเรียนของเด็กไปสู่สาระการเรียนรู้ที่เรียน

ขั้นที่ 3 พัฒนาด้วยศิลปะ เป็นขั้นเสริมความรู้ความเข้าใจสาระการเรียนรู้ด้วยการให้เด็กนำการเรียนรู้ สาระการเรียนรู้ที่เรียนมาถ่ายทอดด้วยกิจกรรมศิลปะตามรูปแบบที่ครูเลือกแล้วเห็นว่าเหมาะสมเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ให้กับเด็ก

ขั้นที่ 4 สรุปสาระการเรียนรู้ เป็นการถามให้เด็กทบทวนความรู้ความเข้าใจสาระการเรียนรู้ที่สำคัญจากงานศิลปะที่ได้ลงมือกระทำด้วยการตอบหรืออธิบายหรืออภิปรายผลงานของตน ซึ่งการเรียนการสอนที่มีการกระตุ้นและสนทนาด้วยคำถามของครูแล้วให้เด็กอภิปรายเป็นการพัฒนาความคิดและการเรียนรู้และสร้างเสริมการจำของเด็ก

การดำเนินกิจกรรม มีวิธีการปฏิบัติตามตาราง 3

ตาราง 3 ขั้นตอนการดำเนินการจัดกิจกรรมสร้างสรรค์เพื่อการเรียนรู้

การดำเนินกิจกรรมการเรียนการสอน	หลักการปฏิบัติ
1. กระตุ้นการเรียนรู้ 1.1 ให้สิ่งเร้ากระตุ้นการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับสาระที่ต้องการให้เด็กเรียนอย่างใดอย่างหนึ่ง ได้แก่ นิทาน ของจริง ของจำลอง ภาพ กิจกรรม เกม งานศิลปะ เพลง ปริศนาคำทาย สถานการณ์จริง 1.2 จูงใจให้เด็กคิดและติดตามโดยใช้คำถามหรือการสนทนาหรือการอภิปรายหรือการบอกให้เด็กสังเกต และค้นหา	กิจกรรมแต่ละอย่างที่ครูนำมาใช้จะต้องมีลักษณะดังนี้ ❖ เป็นสื่อของเรื่องที่สอน ❖ สร้างความสนใจให้กับเด็ก ❖ ให้ความรู้แก่เด็กตามจุดประสงค์การสอน
2. กรองสู่มนต์ทัศน์ 2.1 กระตุ้นให้เด็กสะท้อนคิดด้วยการโยงข้อความรู้ที่เด็กเคยรู้มาเกี่ยวกับสิ่งที่เรียนรู้ใหม่เพื่อให้เด็กขยายความรู้ความเข้าใจให้มากขึ้น 2.2 ใช้คำถามถามให้เด็กตอบจากความคิดของเด็กที่เกิดจากการเรียนรู้ของเด็กเอง	❖ ครูต้องใช้คำถามกระตุ้นโดยสร้างความสัมพันธ์ระหว่างงานศิลปะที่ทำกับจุดประสงค์ของการสอน
3. นำสู่งานศิลปะ 3.1 มอบหมายให้เด็กถ่ายทอดความรู้สู่งานศิลปะตามรูปแบบของงานศิลปะที่ครูเลือกว่าเหมาะสมกับสิ่งที่เรียน 3.2 ให้เด็กทำงานศิลปะอย่างอิสระ	❖ ครูต้องเลือกรูปแบบกิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์เพื่อการเรียนรู้ให้เหมาะสมสอน ❖ ครูต้องเตรียมอุปกรณ์ให้พร้อม ❖ ครูให้คำแนะนำและสนับสนุนเพื่อให้งานเป็นไปตามจุดประสงค์การสอน
4. สรุปสาระที่เรียนรู้ 4.1 ถามให้เด็กได้บอกสิ่งที่ตนแสดงออกว่าคิดอย่างไรและรู้อะไรจากงานศิลปะที่ทำครูกับเด็กสรุปสิ่งที่เรียนรู้ร่วมกัน	❖ ครูปฏิบัติขั้นนี้เพื่อย้ำการเรียนรู้ให้กับเด็กกับเรื่องที่

ที่มา : กุลยา ตันติผลาชีวะ. 2547 : 13. คู่มือการจัดกิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์เพื่อการเรียนรู้.

การประเมินผล

การประเมินผลการเรียนรู้โดยใช้กิจกรรมต่อปะทั้ง 6 รูปแบบนี้จะนำไปตามจุดประสงค์การสอนเป็นหลัก โดยเน้นถึงการรับรู้สิ่งที่ครูต้องการให้เด็กเรียนรู้เป็นสำคัญ การสรุปสาระที่เรียนรู้อย่างถูกต้อง คือสิ่งบ่งชี้ว่าครูบรรลุจุดประสงค์ของการสอนโดยใช้รูปแบบกิจกรรมนั้น ๆ

2.6 ศิลปะบูรณาการ

กุลยา ตันติผลาชีวะ (2548 : 72) กล่าวว่า ศิลปะบูรณาการเป็นการนำสาระการเรียนรู้ตั้งแต่ 2 เรื่องขึ้นไปมาสร้างสรรค์งานศิลปะ โดยใช้ความรู้เป็นฐานของการพัฒนางาน เน้นการสร้างความคิดและจินตนาการด้วยการเรียนรู้ นั่นคือ การสร้างศิลปะด้วยการถ่ายทอดสิ่งที่เด็กเห็นลงในงานศิลปะให้ครบถ้วน เช่น มีจำนวน ความสูง ความงาม เป็นต้น ซึ่งสาระแต่ละสาระที่สอนต้องเน้นจุดสำคัญที่ครูต้องการสอนให้เด็กเห็นชัดเจน เพื่อให้เด็กสามารถจำแล้วถ่ายทอดที่เห็นเป็นงานศิลปะได้ ซึ่งกิจกรรมศิลปะบูรณา เด็กจะต้องเรียนรู้ก่อนแล้วนำความรู้ที่ได้มาสร้างงานศิลปะตาม โดยที่มิควรกระตุ้นการเรียนรู้และสนใจให้เด็กคิดและติดตามเพื่อนำไปสู่สาระการเรียนรู้ที่ครูวางแผนไว้ ได้แก่ การใช้คำถาม การสนทนา การอภิปราย การสังเกต และการค้นหา เพื่อเป็นการพัฒนาความคิดและการเรียนรู้และสร้างเสริมการจำของเด็ก ซึ่งสอดคล้องกับแนวความคิดของ (กุลยา ตันติผลาชีวะ. 2548 : 73 ; อ้างอิงจาก Chamberlin. 1996 : 150) ที่กล่าวว่า กิจกรรมที่เน้นการสังเกต การประเมินองค์ความรู้ การอธิบาย และการอภิปราย จะทำให้เด็กทำงานศิลปะและเรียนรู้จากศิลปะไปพร้อมกัน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ สุทธิพรธน์ วีระพงษ์ (2534) ที่พบว่า กลุ่มเด็กที่ทำกิจกรรมศิลปะแบบครูมีส่วนร่วมจะมีพฤติกรรมความร่วมมือสูงขึ้น เช่นกันกับงานวิจัยของ วิลาวัณย์ เผือกพ่วง (2536) วาสนา เจริญสอน (2537) และ กรภัตสร ประเสริฐศักดิ์ (2539) ที่พบว่า การกระตุ้นให้เด็กอธิบายผลงานศิลปะเป็นส่วนสร้างการเรียนรู้ให้กับเด็ก (กุลยา ตันติผลาชีวะ. 2548 : 73)

ศิลปะบูรณาการ หมายถึง การนำความรู้ที่เกี่ยวข้องมาบูรณาการเป็นศิลปะ เป็นภาพหรือสิ่งประดิษฐ์ โดยมีการเปรียบเทียบเหมือนวาดภาพเหมือนจริง จากนั้นให้เพิ่มเติมตกแต่งได้ตามจินตนาการ เป็นศิลปะที่ใช้ความสามารถเน้นเด็กด้านการเขียนและถ่ายทอดความคิด ประกอบด้วยองค์ประกอบสำคัญ 3 ประการ คือ

1. จุดประสงค์ของการสอน ครูต้องรู้ว่าการสอนแต่ละครั้งครูต้องการให้เด็กเรียนรู้อะไร
2. การดำเนินกิจกรรม หมายถึง ขั้นตอนของกิจกรรมการสอนโดยมีการผนวกศิลปะเข้าไปในตัวกิจกรรม โดยถือว่าเป็นส่วนเสริมการเรียนรู้ที่สำคัญ

3. ขั้นสรุป เป็นขั้นของการที่ครูและเด็กร่วมกันสรุปข้อความรู้ที่ได้

บทบาทของครูในการสอนศิลปะสร้างสรรค์เพื่อการเรียนรู้

กุลยา ตันติผลาชีวะ (2547) กล่าวถึงบทบาทของครูศิลปะไว้ว่า ครูคือบุคคลที่สำคัญที่สุดในการเรียนการสอนศิลปะ เพราะครูเป็นผู้สร้างบรรยากาศในการประดิษฐ์ คิดค้น และผลิตผลงานออกมา งานศิลปะสำหรับเด็กจะสำเร็จลงด้วยดีนั้นขึ้นอยู่กับครูทั้งสิ้น

มีวิธีการหลาย ๆ วิธีที่ครูสามารถสร้างบรรยากาศ สิ่งแวดล้อม เพื่อกิจกรรมสร้างสรรค์ต่าง ๆ ครูศิลปะจะต้องให้ความอบอุ่น มีความเป็นกันเองกับเด็ก พยายามพูดคุย ชักจูงเร้าความสนใจให้กำลังใจ ชมเชย ไม่วิจารณ์หรือติผลงานเด็ก ส่งเสริมให้เด็กได้รับประสบการณ์ทางศิลปะทั้งทางตรงและทางอ้อมให้ครอบคลุมหลาย ๆ ด้าน

- ครูควรดูแลเด็กให้สร้างสรรค้งานด้วยความพยายามของตนเอง กล้าคิด และกล้าตัดสินใจไม่ใช้วิธีเผด็จการสั่งงานให้เด็กทำ

- ไม่ควรสอนกฎเกณฑ์ ทฤษฎี รายละเอียด และสัดส่วนต่าง ๆ ควรเปิดโอกาสให้เด็กได้ค้นคว้าทดลอง และทำจริงด้วยตนเองมาก ๆ จะมีผลให้เด็กเรียนรู้อย่างลึกซึ้ง

- จัดประสบการณ์อันก่อให้เกิดผลงาน และเข้าใจในทางศิลปะแก่เด็ก การเล่นนิทาน ฟังเพลง สนทนา ดูภาพ ดูวีดิทัศน์ หรือการศึกษานอกสถานที่

- ครูควรเปิดโอกาส และจัดกิจกรรมศิลปะหลาย ๆ รูปแบบให้เด็กอย่างกว้างขวางในการจัดกิจกรรมแต่ละครั้ง ควรจัดลำดับก่อน – หลัง และต่อเนื่องกัน หรืออาจจะจัดให้สลับกันไปเพื่อให้เด็กได้มีประสบการณ์อย่างกว้าง ๆ และรักษาระดับเนื้อหาวิชาความรู้ให้เหมาะสมกับวุฒิภาวะและความคิดสร้างสรรค์

- ปัจจัยที่กระทบ และรบกวนความเป็นธรรมชาติในการแสดงของเด็กที่สำคัญ คือ ความคิดที่เป็นรูปธรรมของผู้ใหญ่ ปัจจัยนี้เมื่อครอบงำอยู่นาน ๆ ทำให้เด็กเปลี่ยนการแสดงออกให้เป็นไปตามที่ผู้ใหญ่ต้องการ งานศิลปะซึ่งเป็นการแสดงออกของเด็กก็ถูกละทิ้ง การใช้ศิลปะเพียงวิธีเดียวก็เป็นการจำกัดประสบการณ์ กิจกรรม และรู้จักสิ่งของต่าง ๆ ดังที่ เลิศ อานันทะ (2533 : 14 – 15) ได้กล่าวถึงบทบาทของครูและผู้ปกครองไว้ดังนี้

1. สอนด้วยความรัก
2. ยอมรับนับถือในความสามารถของนักเรียนแต่ละคนที่แตกต่างกัน
3. ไม่จำเป็นต้องรีบร้อนแก้ไขผลงานศิลปะของนักเรียน ทางที่ดีควรส่งเสริมให้กล้าคิด กล้าทำ และกล้าแสดงออกให้มากที่สุด
4. อย่าแทรกแซงความคิด หรือตัดสินใจแก้ปัญหาแทนนักเรียน ทางที่ดีควรส่งเสริมให้กล้าคิด กล้าทำ และกล้าแสดงออกให้มากที่สุด
5. ใช้คำพูดยั่วยุ และท้าทายให้แสดงออกแทนการออกคำสั่ง
6. วางแผนการจัดเตรียมเครื่องมือ อุปกรณ์เอาไว้ล่วงหน้า เปิดโอกาสให้นักเรียนได้แสดงออกอย่างอิสระภายใต้บรรยากาศของความรัก ความอบอุ่น และเป็นกันเอง จะทำให้นักเรียนเกิด ความรู้สึกว่าปลอดภัย ได้รับความคุ้มครองปกป้อง และส่งผลให้เกิดความเชื่อมั่นในตนเอง และกล้าแสดงออกได้มากที่สุด

ข้อควรคำนึงในการสอนศิลปะสร้างสรรค์เพื่อการเรียนรู้สำหรับเด็กปฐมวัย

1. หลีกเลี่ยงการให้แบบอย่าง หรือจุดเป็นภาพ และสมุดภาพระบายสีแก่เด็ก เพราะสิ่งเหล่านั้นทำให้เด็กสูญเสียความคิดสร้างสรรค์

2. ต้องช่วยพัฒนาความเป็นตัวของตัวเองให้กับเด็ก โดยการทำให้เด็กรู้ว่าครูมีความจริงใจกับเขา ทำให้เขาว่าเขาควรจะภูมิใจในตัวเขา ทำให้เขาว่าเขาควรจะภูมิใจในตัวที่เขาทำได้ ด้วยตัวของเขาเอง พุดกับเด็กบ่อย ๆ “ หนูทำได้ ” จะทำให้เด็กเกิดความพยายาม และไม่กลัวที่จะแสดงออก

3. เข้าใจผลงานของเด็กทำให้เด็กรู้ว่าครูเห็นคุณค่าในงานที่เขาทำ อย่าบังคับ หรือคาดหวัง เอาความหมายจากภาพวาดของเขา

4. ครูจะต้องไม่แก้ไข หรือทำผลงานให้เด็กเสียเอง ครูเป็นเพียงผู้สังเกตการณ์ และช่วยเมื่อเด็กต้องการความช่วยเหลือ โดยเฉพาะการใช้อุปกรณ์ต่าง ๆ ให้คำแนะนำ สาธิตให้ดูเมื่อเด็กใช้เป็นครั้งแรก

5. ไม่ควรวิจารณ์งานศิลปะของเด็ก หากเป็นการประเมินผลจะมีวิธีการประเมินโดยเฉพาะเด็ก ๆ ควรมีอิสระที่จะแสดงความรู้สึกนึกคิดของเขาโดยปราศจากความกลัว บทบาทของผู้สอนคือ จัดหาวัสดุอุปกรณ์ เบา และสถานที่ให้เขา และทำให้เขาเกิดความภาคภูมิใจในการทำงานด้วยตนเอง

6. การทำให้ผู้ปกครองเห็นคุณค่าของงานเด็กจะช่วยทำให้เกิดความต้องการสร้างสรรค์งานต่าง ๆ

7. ควรขยายประสบการณ์ทางศิลปะของเด็ก ด้วยการพาไปทัศนศึกษาแหล่งที่แสดงผลงานศิลปะ หรือขอยืมภาพวาด หรือสไลด์เกี่ยวกับศิลปะนำมาให้เด็กดูในห้องเรียนบ้างถ้าทำได้

การจัดเตรียมการเพื่อการสอนศิลปะให้เด็กปฐมวัย

การเตรียมงานอย่างรอบคอบเป็นส่วนสำคัญอย่างยิ่ง สำหรับกิจกรรมศิลปะสำหรับเด็กปฐมวัย ครูควรจะต้องมีการเตรียมงาน ดังนี้

1. ตั้งกฎเกณฑ์ในการใช้วัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ เด็ก ๆ ต้องรู้ว่าวัสดุที่ใช้นั้นจะต้องไม่ทิ้งให้สูญเปล่าเขาจะต้องไม่ทำลายอุปกรณ์ที่มีอยู่ เด็ก ๆ จะต้องรู้จักด้วยว่า วัสดุอุปกรณ์ในงานศิลปะจะรับประทานไม่ได้

2. จัดวางวัสดุ และอุปกรณ์ ที่เด็กจำเป็นต้องใช้ในกิจกรรมแต่ละครั้งให้ครบถ้วนเพียงพอ สะดวก และไม่เป็นอันตรายแก่เด็ก จัดไว้ในที่เด็กสามารถหยิบใช้ได้

3. เตรียมจัดหาวัสดุอุปกรณ์ในการทำกิจกรรมโดยทดลองด้วยตนเองก่อน เพื่อจะได้นำไปถ่ายทอดแก่เด็กได้ไม่ติดขัด

4. การเตรียมฟองน้ำชิ้น ๆ หรือผ้าเช็ดมือหมาด ๆ ไว้ให้เด็กใช้เช็ดมือในการทำกิจกรรมบางอย่างเลอะเทอะหรือเหนียวเหนอะหนะ จะทำให้เด็กทำงานได้ดีขึ้น

5. การทำความสะอาด ต้องเป็นการทำที่ง่าย และสะดวกที่สุด สำหรับกิจกรรมหลายกิจกรรม ควรจะปูกระดาษหนังสือพิมพ์คลุมลงบนโต๊ะก่อน เพื่อให้ง่ายและรวดเร็วในการทำความสะอาด มีถังน้ำ ผ้าเช็ดมือสำหรับเด็ก ถ้วยใส่น้ำสะอาดสำหรับล้างพู่กัน เสื้อกันเปื้อนที่เย็บขึ้นเป็นพิเศษ หรือเสื้อแขนสั้นของผู้ใหญ่ที่ไม่ใช่แล้ว สวมคลุมทับเสื้อเด็กกันเปื้อน

6. เด็กจะต้องมีพื้นที่ในการทำงานเพียงพอ ไม่เบียดจนเกินไป ถ้าไม่มีสถานที่กว้างพอ สำหรับคนกลุ่มใหญ่ ให้แบ่งออกเป็นกลุ่มเล็ก ๆ หมุนเวียนกันมาทำกิจกรรม

7. กิจกรรมศิลปะต้องให้เวลามากเพียงพอในการเตรียม ลงมือกระทำ และเวลาในการ เก็บเครื่องใช้ และทำความสะอาด หากเร่งรีบจนเกินไป จะทำให้เด็กสร้างสรรค์ไม่เต็มที่และขาด ความสนุกสนาน

8. จัดเตรียมสถานที่สำหรับเก็บผลงาน หรืองานบางชนิดต้องหาที่ตากให้แห้งก่อนเก็บ ผู้สอนจะต้องเตรียมหาไว้ล่วงหน้า

ลำดับขั้นตอนการสอนศิลปะปฐมวัย

1. วางจุดมุ่งหมายในการสอน

2. การเตรียมก่อนลงมือสอน

2.1 เตรียมแผนการสอน

- จุดประสงค์

- เนื้อหา

- ระยะเวลา

- สื่อการสอน

- จำนวนเด็ก

- จำนวนกิจกรรม

- สถานที่

2.2 เตรียมอุปกรณ์การสอน

3. ทดลอง และตรวจสอบอุปกรณ์ในการสอนก่อนลงมือสอนจริง

4. ทำการสอนจริงตามแผนการสอน และสาธิตการปฏิบัติงาน

5. เตรียมตัวเด็กให้พร้อมก่อนปฏิบัติงาน

6. การปฏิบัติงานของเด็ก โดยมีผู้สอนดูแลให้คำแนะนำช่วยเหลือตลอดจนการเขียนชื่อ ลงวันที่ปฏิบัติ ให้แก่เด็กที่ยังเขียนชื่อไม่ได้

7. การเก็บ การรักษา และการทำความสะอาด ฝึกเด็กให้ช่วยกันเก็บอุปกรณ์เครื่องมือ เครื่องใช้ ให้เข้าที่ เข้าช่อง ลงตะกร้า มีที่ตากผลงานที่ยังไม่แห้ง เก็บผลงานเข้าที่ ฝึกเด็กให้ ช่วยกันทำความสะอาด เช่น เก็บกระดาษหนังสือพิมพ์ที่ปูโต๊ะออก กวาดเช็ดทำความสะอาด

8. ประเมินผลงานเด็ก

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์

งานวิจัยในประเทศ

ชนกพร ชีรกุล (2541) ได้ศึกษากระบวนการทักษะวิทยาศาสตร์ของเด็กปฐมวัยที่ได้รับการจัดกิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์แบบเน้นกระบวนการ พบว่า เด็กปฐมวัยที่ได้รับการจัดกิจกรรมสร้างสรรค์ที่เปิดโอกาสให้เด็กได้มีส่วนร่วมในการจัดเตรียมสื่อ อุปกรณ์ และดัดแปลงปรับปรุงสื่อนั้น มีผลต่อความสามารถด้านทักษะทางวิทยาศาสตร์สูงกว่าการจัดกิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์แบบปกติ

พนิดา ขาดยาภา (2544) ได้ศึกษากระบวนการพัฒนาการสื่อความหมายของเด็กปฐมวัยโดยการสร้างเรื่องราวในกิจกรรมสร้างสรรค์ตามแนวการสอนภาษาแบบธรรมชาติ พบว่าเด็กปฐมวัยที่ได้รับการจัดกิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์ที่เปิดโอกาสให้เด็กได้ถ่ายทอดความคิดอย่างอิสระที่มีการสนทนา ซักถาม และเล่าเรื่องจากสิ่งที่พบเห็น แล้วนำมาสร้างเป็นผลงานศิลปะจึงมีผลต่อการพัฒนาการสื่อความหมายของเด็กปฐมวัย

สิริยา พันโลรี (2546) ได้ศึกษาการพัฒนาการแสดงออกของพื้นฐานทางศิลปะของเด็กปฐมวัยด้วยกิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์ พบว่าเด็กปฐมวัยที่ได้รับการจัดกิจกรรมการแสดงออกของพื้นฐานทางศิลปะมีคะแนนเฉลี่ยรายด้าน ด้านเส้น รูปทรง สี และกรอบความคิดของภาพทุกด้านแตกต่างจากก่อนการจัดกิจกรรม และเปลี่ยนแปลงสูงขึ้นเพียงบางด้าน

วารภรณ์ นาคะศิริ (2546) ได้ศึกษาการคิดเชิงเหตุผลของเด็กปฐมวัยที่ได้รับการจัดกิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์โดยใช้ทรายสีสูงกว่าก่อนทำกิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์โดยใช้ทรายสีอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

จากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง พบว่า การจัดกิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์นั้นสามารถนำมาพัฒนาเด็กปฐมวัยได้ในทุก ๆ ด้าน ไม่ว่าจะเป็นด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญา ล้วนสามารถนำศิลปะมาเป็นตัวจัดกิจกรรมที่สร้างองค์ความรู้กับเด็กเอง เพราะการรับรู้สิ่งต่าง ๆ รอบตัวนั้นต้องอาศัยประสบการณ์เดิม และประสบการณ์ใหม่ ที่เด็กได้สัมผัสด้วยประสาทสัมผัสทั้ง 5 นำมาผสมผสานกันจึงเกิดความรู้ใหม่ขึ้น การทำกิจกรรมศิลปะนั้นเด็กได้สัมผัส สังเกต และลงมือปฏิบัติด้วยตนเอง ความรู้ก็จะเกิดขึ้นได้เร็ว และคงทนดีกว่าการที่เด็กจะได้เห็นเพียงอย่างเดียว การที่เด็กทำงานศิลปะยังทำให้ครูได้ทราบถึงสิ่งต่าง ๆ ที่อยู่ภายในใจ ความคิด การรับรู้ในสิ่งที่เรียนมา รวมทั้งความรู้สึก ของเด็กอีกด้วย

งานวิจัยในต่างประเทศ

คอลลินส์; และ แพทริก (Collins; & Patrick. 2002) ได้ทำวิจัยเกี่ยวกับการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นในเรื่องศิลปะศึกษา : ความสามารถในการพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ในนักเรียนที่เรียนศิลปะโดยผ่านการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นของแต่ละคนระหว่างครูกับนักเรียน พบว่า ความพยายามที่จะทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนความคิดสร้างสรรค์ระหว่างครูกับนักเรียนเกี่ยวกับงานศิลปะ การฝึกฝนความคิดมากขึ้นในห้องเรียนศิลปะ จะสร้างให้เกิดความคิดผ่านการค้นคว้าจากสื่อต่าง ๆ ด้วยการ

พูดคุย ในกรณีที่มีข้อคำถามต่าง ๆ ครูที่สอนศิลปะมีความสนใจในกฎที่สะท้อนความคิดสร้างสรรค์ ออกมาอย่างสร้างสรรค์ การศึกษานี้ยืนยันว่า กฎและคำแนะนำที่เป็นรูปแบบของความคิดอย่างตรึงตรองและความคิดสร้างสรรค์จะคู่กันไปเป็นเส้นขนาน แสดงให้เห็นว่า ความคิดอย่างตรึงตรองและการสร้างงานศิลปะสร้างสรรค์เป็นหน้าที่ของผู้มีส่วนร่วมในงานวิจัยนี้ งานวิจัยนี้แนะนำว่า การค้นคว้าในการศึกษาศิลปะในสิ่งเหล่านี้จำเป็นจะต้องมีความเข้าใจให้มากขึ้นที่จะรวมวิธีการต่าง ๆ ที่มีข้อคำถามถ้าต้องการที่จะให้มีการรับความคิดสร้างสรรค์มากขึ้นสำหรับนักเรียนและครูที่จะฝึกฝนการใช้ความคิดอย่างไตร่ตรองในห้องเรียน

เมลเดล , เทซซา มารีแอน (Mandel ,Tessa Marianne. 2001) ได้ศึกษา การใช้ศิลปะ ความคิดสร้างสรรค์สำหรับการเปลี่ยนแปลงการเรียนรู้ พบว่า ลักษณะของความคิดสร้างสรรค์ที่จะทำให้มีประสิทธิภาพอย่างมีศักยภาพในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเปลี่ยนแปลงการเรียนรู้ เช่น การนำไปใช้ในการศึกษา บำบัด และการพัฒนาสภาพแวดล้อมในสังคมระหว่างบุคคลหลาย ๆ คน ซึ่งจะมีทั้งกรอบของการบำบัดและฝึกฝนเพื่อความเข้าใจถึงวิธีการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นและธรรมชาติของกระบวนการเปลี่ยนแปลงการเรียนรู้และการพัฒนาวิธีการสำหรับกระบวนการของความคิดสร้างสรรค์ที่จะรวมถึงการเข้าถึงศิลปะสร้างสรรค์ที่มีการเปลี่ยนแปลงไป แต่ละขั้นตอนในวงจรการเรียนรู้ได้ถูกนำมาพูดคุยและมีการยกตัวอย่างการฝึกฝนศิลปะสร้างสรรค์ เช่น การเคลื่อนไหว ศิลปะที่มองเห็นได้และการฝึกฝนในเรื่องศิลปะการละคร ซึ่งสามารถนำมาใช้ในหลาย ๆ ขั้นตอนที่แตกต่างกัน งานวิจัยนี้มีการให้ข้อมูลการฝึกฝนที่จะเข้าถึงการใช้ศิลปะสร้างสรรค์สำหรับบุคคลและการเปลี่ยนแปลงสังคมซึ่งถูกวางไว้เป็นพื้นฐานในการสร้างรากฐานทางทฤษฎี

จากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง พบว่า การแก้ปัญหา หมายถึง เหตุการณ์ที่ไม่เป็นไปตามความคาดหวังโดยไม่ทราบสาเหตุที่มนุษย์เกิดความรู้สึกว่าจะต้องแก้ไข จะต้องทำอะไร ให้หมดไป เพื่อให้บรรลุเป้าหมายตามที่กำหนด และการได้มาซึ่งคำตอบนั้นจะต้องใช้กระบวนการที่เหมาะสม ซึ่ง วยุภา จิตรสิงห์ (2543 : 8) กล่าวว่า การแก้ปัญหาเป็นกระบวนการทำงานของสมองที่ต้องอาศัยความรู้และประสบการณ์เดิมมาช่วยในการพิจารณาโครงสร้างของปัญหาตลอดจนการคิดหาแนวทางปฏิบัติเพื่อให้ปัญหานั้นหมดไปและบรรลุจุดมุ่งหมายที่ต้องการ ซึ่งในการพัฒนาเพื่อให้เด็กมีทักษะในการแก้ปัญหา นั้น มีกระบวนการแก้ปัญหาหลายรูปแบบซึ่งล้วนมีคุณค่าเหมาะกับการนำไปประยุกต์ใช้เพื่อพัฒนาเด็กให้เกิดทักษะการแก้ปัญหา ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้นำขั้นตอนในการแก้ปัญหา 5 ขั้นตอน คือ การบอกสาเหตุปัญหา การบอกวิธีแก้ปัญหา การบอกเหตุผลของการตัดสินใจเลือกวิธีแก้ปัญหา การหาตัวเลือกใหม่ถ้ามีอุปสรรค และการบอกเหตุผลของการแก้ปัญหาทางบวกได้นั้น เด็กปฐมวัยสามารถเรียนรู้ได้โดยในการจัดกระบวนการเรียนการสอนนั้นเป็นการเปิดโอกาสให้เด็กได้กระทำ ลงมือปฏิบัติ สัมผัส เล่นและควบคุม เด็กมีการเลือกและตัดสินใจ ตลอดจนใช้ภาษาสื่อความหมายภายใต้การสนับสนุนจากครูหรือผู้ใหญ่ นั่นคือ สื่อนั้นเป็นสื่อของจริงหลากหลายเหมาะสมกับกิจกรรมและความสนใจของเด็ก เด็กลงมือกระทำโดยใช้ประสาทสัมผัสทั้ง 5 ได้เลือกและตัดสินใจทำกิจกรรมที่หลากหลายด้วยตนเอง ได้สนทนากับเพื่อน ครู และครูคอยให้การสนับสนุน และกระตุ้นให้เด็กได้ลงมือกระทำในสิ่งที่เด็กสนใจ

สอดคล้องกับชาติชาย ปิลวาล์ (2544 : 18) กล่าวว่า วิธีการแก้ปัญหาจะมีขั้นตอนที่คล้ายคลึงกัน คือ ต้องรู้จักปัญหา เข้าใจปัญหาที่เกิดขึ้น แล้วจึงหาวิธีแก้ปัญหา ครูจึงต้องพิจารณาข้อจำกัดในเรื่องต่าง ๆ ของเด็กปฐมวัย เช่น พัฒนาการของเด็กแต่ละวัย ความแตกต่างระหว่างบุคคล เพื่อจะได้จัดประสบการณ์เพื่อส่งเสริมความสามารถในการแก้ปัญหาได้อย่างเหมาะสม และ อายุพร สาชาติ (2548 : 27) กล่าวว่า การแก้ปัญหาจากสถานการณ์ที่กำหนดเป็นการเปิดโอกาสให้เด็กได้ฝึกการคิดแก้ปัญหา ถ้าเป็นสถานการณ์ที่น่าสนใจเด็กจะสนใจและทำให้เด็กเกิดแรงจูงใจที่จะเรียนหรือแก้ปัญหา ซึ่งปัญหาต้องมีรายละเอียดชัดเจนทำให้เด็กเกิดความรู้สึกว่าเป็นเรื่องที่ต้องแก้ไข และสถานการณ์ปัญหาต้องสอดคล้องกับหน่วยการสอน เพื่อฝึกให้ผู้เรียนนำสิ่งที่เรียนรู้ไปใช้แก้ปัญหาในสถานการณ์ต่าง ๆ ซึ่งในงานวิจัยนี้ พบว่า ศิลปะสามารถสอนการแก้ปัญหาได้ โดยเฉพาะศิลปะสร้างสรรค์เพื่อการเรียนรู้ หมายถึง กิจกรรมศิลปะที่เด็กต้องนำสาระหรือที่เรียนรู้มาแสดงออกด้วยการใช้ศิลปะเป็นสื่อเพื่อสร้างให้เกิดความจำและเข้าใจดียิ่งขึ้น กุลยา ตันติผลาชีวะ (2547 : 3138) กล่าวว่า ศิลปะเป็นกิจกรรมการแสดงออกด้วยความรู้ความคิด และจินตนาการ ซึ่งสามารถนำลักษณะของความงามและการได้ระบายทางอารมณ์มาเป็นสื่อการเรียนรู้ที่สร้างให้เกิดความจำและความเข้าใจดียิ่งขึ้น ซึ่งรูปแบบกิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์เพื่อการเรียนรู้ จำแนกตามผลการวิเคราะห์งานวิจัยมี 6 ลักษณะนั้น ในรูปแบบศิลปะบูรณาการน่าจะใช้สอนแก้ปัญหาได้ เพราะมีลักษณะการจัดกิจกรรมที่เด็กได้ใช้ประสาทสัมผัสต่าง ๆ ในการเรียนรู้ด้วยการเชื่อมโยงความรู้ใหม่ที่ได้รับกับประสบการณ์เดิม แล้วถ่ายทอดความรู้คิดและจินตนาการพัฒนาผลงานเป็นภาพหรือสิ่งประดิษฐ์ โดยบูรณาการสาระที่เรียนตั้งแต่ 2 สาระขึ้นไปและหรือบูรณาการวิธีการทำศิลปะสร้างสรรค์ตั้งแต่ 2 วิธีการขึ้นไปให้ได้ตามจุดประสงค์ ซึ่งเป็นกระบวนการที่ผู้วิจัยจะนำมาใช้ในการจัดกระบวนการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาความสามารถในการแก้ปัญหาของเด็กปฐมวัย โดยเปิดโอกาสให้เด็กได้มีอิสระในการเลือกทำกิจกรรมด้วย ตนเอง ได้คิดด้วยตนเอง ได้ใช้ประสาทสัมผัสในการเรียนรู้ ซึ่งมีผลทำให้เด็กกล้าที่จะคิด กล้าแสดงออก อันส่งผลต่อการสร้างความเชื่อมั่นในตนเอง ซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญของการแก้ปัญหาของเด็กปฐมวัยต่อไป

บทที่ 3

วิธีดำเนินการศึกษาค้นคว้า

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ดำเนินการตามขั้นตอนดังนี้

1. ประชากร
2. กลุ่มตัวอย่างและการเลือกกลุ่มตัวอย่าง
3. เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้า
4. การสร้างและการหาคุณภาพเครื่องมือ
5. วิธีดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล
6. การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

1. ประชากร

ประชากรที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ คือ นักเรียนชาย – หญิง ที่มีอายุ 5-6 ปี ซึ่งกำลังศึกษาอยู่ชั้นอนุบาลปีที่ 2 ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2549 โรงเรียนบำรุงรวิวรรณวิทยา สำนักงานเขตดอนเมือง สังกัดกรุงเทพมหานคร

2. กลุ่มตัวอย่างและการเลือกกลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่าง ที่ใช้ในการศึกษาในครั้งนี้เป็นเด็กนักเรียนชาย-หญิงที่มีอายุ 5-6 ขวบ กำลังศึกษาอยู่ชั้นอนุบาลปีที่ 2 ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2549 โรงเรียนบำรุงรวิวรรณวิทยา สำนักงานเขตดอนเมือง สังกัดกรุงเทพมหานคร จำนวน 15 คน โดยมีขั้นตอนการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างดังต่อไปนี้

1. กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาได้มาโดยวิธีการสุ่มจับสลากเลือกมา 1 ห้องเรียน จากประชากร จำนวนหลายห้องเรียน
2. ผู้วิจัยทำการคัดเลือกนักเรียนอนุบาลห้องที่ได้รับการสุ่มอย่างง่าย(Simple Random Sampling) จากข้อ 1 โดยใช้แบบทดสอบความสามารถในการแก้ปัญหาของเด็กปฐมวัย แล้วนำคะแนนที่ได้จัดลำดับจากน้อยไปหามากคัดเลือกเด็กที่มีคะแนนน้อยจำนวน 15 คน

3. เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้า

1. แผนการจัดกิจกรรมศิลปะบูรณาการ
2. แบบประเมินความสามารถในการแก้ปัญหา

4. การสร้างและการหาคุณภาพของเครื่องมือ

การสร้างแผนการจัดกิจกรรมศิลปะบูรณาการ

ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ดำเนินการแบ่งลำดับขั้นตอนของการจัดทำแผนการจัดกิจกรรมศิลปะบูรณาการ ดังนี้

(1) ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวกับแผนการจัดกิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์เพื่อการเรียนรู้ จากคู่มือการจัดกิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์เพื่อการเรียนรู้ของ รศ.ดร.กฤษยา ตันตผลาชีวะ (2004)

(2) ศึกษาเอกสาร ตำรา งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับพัฒนาการและการเรียนรู้ของเด็กปฐมวัย

(3) ศึกษาหลักสูตรและคู่มือหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช 2546

(4) ศึกษาแผนการจัดประสบการณ์ชั้นอนุบาล 2 ของสำนักงานการศึกษากรุงเทพมหานคร

(5) กำหนดเนื้อหาการเรียนรู้จากแผนการจัดประสบการณ์ชั้นอนุบาลปีที่ 2 ภาคเรียนที่ 2 จำนวน 8 เรื่อง แต่ละเรื่องจำแนกเป็นหัวข้อการเรียนรู้ 3 เรื่อง เพื่อพัฒนาความสามารถในการแก้ปัญหา ดังนี้

5.1 พืช

- ดอกไม้
- ผัก
- ผลไม้

5.2 สัตว์

- สัตว์บก
- สัตว์น้ำ
- สัตว์ครึ่งบกครึ่งน้ำ

5.3 เวลา

- นาฬิกา
- กลางวัน
- กลางคืน

5.4 สถานที่ท่องเที่ยว

- สวนสาธารณะ
- น้ำตก
- ทะเล

5.5 อาชีพ

- ทหาร
- ตำรวจ
- พระ

5.6 ยานพาหนะ

- มอเตอร์ไซด์
- รถไฟ
- เครื่องบิน

5.7 เครื่องมือ

- เครื่องมือช่าง
- เครื่องมือปลูกพืช
- เครื่องใช้ในครัว

5.8 สี

- สีจากธรรมชาติ
- การผสมสี
- สีไฟจราจร

(6) การออกแบบกิจกรรมศิลปะบูรณาการ จำนวน 24 แผน ประกอบด้วย

6.1 กำหนดมโนทัศน์ที่ต้องเรียน

6.2 กำหนดจุดประสงค์การสอน

6.3 กำหนดรูปแบบงานศิลปะที่เหมาะสมกับเรื่องที่เด็กเรียน

6.4 กำหนดขั้นตอนการดำเนินการจัดกิจกรรมศิลปะบูรณาการ ในการจัดรูปแบบ

กิจกรรมศิลปะบูรณาการ มี 4 ขั้น คือ

- กระตุ้นการเรียนรู้ เป็นขั้นของการจัดกิจกรรมมุ่งใจให้เด็กเรียนรู้สาระที่ต้องการ
- กรองสู่มโนทัศน์ เป็นขั้นของการสะท้อนคิด เพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจในสาระให้มากยิ่งขึ้น
- นำสู่งานศิลปะ เป็นขั้นของการนำความรู้ความเข้าใจ หรือย้าความรู้ความเข้าใจในเรื่องที่เรียนด้วยศิลปะ ซึ่งในการวิจัยครั้งนี้ใช้ศิลปะรูปแบบ ศิลปะบูรณาการ
- สรุปสาระที่เรียนรู้ เป็นขั้นสุดท้ายของการเรียนรู้ที่เด็กจะสรุปสิ่งที่เรียนรู้ตามจุดประสงค์ของการสอน

6.5 เตรียมสื่ออุปกรณ์

6.6 กำหนดแนวการประเมินภาพการสอน

วิธีการหาคุณภาพแผนการจัดกิจกรรมศิลปะบูรณาการ

1. นำแผนการจัดรูปแบบกิจกรรมศิลปะบูรณาการที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น เสนอต่อผู้เชี่ยวชาญ คือ รศ.ดร.กุลยา ตันติผลชีวะ สำนักการศึกษาปฐมวัย คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ผู้พัฒนารูปแบบการจัดกิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์เพื่อการเรียนรู้ ก่อนนำเสนอผู้เชี่ยวชาญ ซึ่งเป็นอาจารย์สอนในระดับการศึกษาปฐมวัย จำนวน 5 ท่าน ที่สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาโท ขึ้นไป มีประสบการณ์สอนระดับชั้นปฐมวัยอย่างน้อย 5 ปี และจัดกิจกรรมศิลปะบูรณาการ ชี้นำสู่ศิลปะสร้างสรรค์ ชี้นำสะท้อนการรู้คิด ชี้นำสรุปเพื่อการสอนและการประเมินผล ดังรายนามต่อไปนี้

- 1) ดร.จิตติพร พิษณุกุล อาจารย์ประจำภาควิชาการศึกษาปฐมวัย
มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี วิทยาเขตคลองกระดังงา
- 2) นางปิยะธิดา เกษสุวรรณ ศึกษานิเทศก์ 7 สำนักการศึกษา
กรุงเทพมหานคร
- 3) อาจารย์ณัฐชดา สาครเจริญ โรงเรียนสามเสนนอก
สังกัดกรุงเทพมหานคร
- 4) อาจารย์อำพรพรรณ เนียมคำ โรงเรียนวัดสะแกงาม
สังกัดกรุงเทพมหานคร
- 5) อาจารย์อภิรดี สีนวล โรงเรียนบ้านเขายวนเต่า
จังหวัดนครศรีธรรมราช

2. นำแผนการจัดกิจกรรมศิลปะบูรณาการเป็นสื่อการเรียนรู้ที่ผ่านการตรวจสอบจากผู้เชี่ยวชาญมาปรับปรุงแก้ไขตามคำแนะนำ โดยใช้เกณฑ์ความเห็นตรงกัน 3 ใน 5 ท่าน ซึ่งถือเป็นเกณฑ์ที่เหมาะสม โดยปรับปรุงการใช้ภาษา และรูปแบบกิจกรรมศิลปะบูรณาการ ควรมิกิจกรรมศิลปะที่หลากหลาย แปลกใหม่ น่าสนใจ อย่างเหมาะสมกับวัย

3. นำแผนการจัดกิจกรรมศิลปะบูรณาการ ไปทดลองใช้ (Try Out) กับเด็กปฐมวัยชั้นอนุบาลศึกษาปีที่ 2 อายุ 5-6 ปี ที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 15 คน เพื่อศึกษาความเหมาะสมและความชัดเจนของขั้นตอนการจัดกิจกรรมในสภาพจริง ในกระบวนการเรียนการสอน พบว่า สื่อที่น่าสนใจสำหรับเด็กมากที่สุดคือ สื่อของจริง สื่อของจำลอง ตามลำดับ สำหรับสื่อรูปภาพอยู่ในความสนใจของเด็กน้อยมาก ซึ่งผู้วิจัยได้นำมาปรับปรุงแก้ไขให้สมบูรณ์สำหรับใช้ทดลองกับกลุ่มทดลองต่อไป

4. นำแผนการจัดกิจกรรมศิลปะบูรณาการ ฉบับสมบูรณ์ไปใช้กับกลุ่มตัวอย่างต่อไป

การสร้างแบบประเมินความสามารถในการแก้ปัญหาของเด็กปฐมวัย

แบบประเมินความสามารถในการแก้ปัญหาของเด็กปฐมวัยที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น ซึ่งเป็นแบบประเมินให้เด็กได้ลงมือปฏิบัติจริง มีลักษณะเป็นสถานการณ์จำลองจากภาพ โดยแต่ละสถานการณ์มีข้อคำถาม 5 ข้อคำถาม ดังนี้ (1) คำถามให้บอกสาเหตุของปัญหา (2) คำถามให้บอกวิธีแก้ไข (3) คำถามให้บอกเหตุผลของการตัดสินใจเลือกวิธีแก้ปัญหา (4) คำถามให้หาตัวเลือกใหม่ถ้ามีอุปสรรค (5) คำถามให้บอกเหตุผลของการแก้ปัญหาทางบวก

การสร้างแบบประเมินความสามารถในการแก้ปัญหาเด็กปฐมวัย

1. ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1.1 ทฤษฎีรูปแบบการจัดกิจกรรมศิลปะบูรณาการ

1.2 เทคนิคการสร้างแบบประเมินความสามารถในการแก้ปัญหา

1.3 ศึกษาแบบประเมินความสามารถในการแก้ปัญหาของเด็กปฐมวัย สร้างขึ้นโดย

สุชาดา สุทธาพันธ์ (2532 :69-73) สุธิตรา ขาวสำอาง (2533 : 62-69) เปลว บุริสาร (2543 : 81-83) และ สุดาวรรณ ระวังสัญญา (2544 : 60 –79) เพื่อศึกษานำแนวทางในการสร้างแบบประเมินความสามารถในการแก้ปัญหาของเด็กปฐมวัยมาปรับปรุงให้เหมาะสมและสร้างเพิ่มเติมเพื่อใช้ในการวิจัยครั้งนี้

2. แบบประเมินความสามารถในการแก้ปัญหาของเด็กปฐมวัย มี 5 สถานการณ์ จำนวน 25 ข้อ ลักษณะแบบประเมินเป็นสถานการณ์จำลองจากภาพ

1) ภาพสถานการณ์ที่เด็กประสบในชีวิตประจำวัน
2) คำตอบในแต่ละข้อมีคะแนน 1, 2 และ 3 ตามลำดับคุณภาพความสามารถในการแก้ปัญหา

3) เนื่องจากแบบประเมินเป็นแบบสถานการณ์ตามภาพที่กำหนดคำตอบเป็นแบบ rubric จึงกำหนดเกณฑ์การให้คะแนนคำตอบแต่ละข้อดังนี้

- 1 คะแนน หมายถึง เด็กแสดงพฤติกรรมการแก้ปัญหาไม่เหมาะสม หรือเด็กไม่ควรปฏิบัติอาจเกิดอันตรายได้ หรือเกิดความเสียหายได้
- 2 คะแนน หมายถึง เด็กแสดงพฤติกรรมการแก้ปัญหอย่างถูกต้องและเหมาะสมไม่เป็นอันตรายหรือเกิดความเสียหายกับเด็กได้
- 3 คะแนน หมายถึง เด็กแสดงพฤติกรรมการแก้ปัญหอย่างถูกต้องและเหมาะสม ไม่เป็นอันตรายหรือเกิดความเสียหายและมีวิธีการแก้ปัญหา

3. นำแบบประเมินความสามารถในการแก้ปัญหาของเด็กปฐมวัย ไปพบผู้เชี่ยวชาญ ตรวจสอบความเที่ยงตรงตามเนื้อหาและความสอดคล้องกับจุดประสงค์ จำนวน 3 ท่าน โดยเป็นนักวิชาการ ฝ่ายทดสอบและวัดผล กองวิชาการ จำนวน 1 ท่าน อาจารย์ประจำมหาวิทยาลัย จำนวน 1 ท่าน และ ศิษยานุศิษย์ 7 ฝ่ายนิเทศก์ระดับปฐมวัย และกลุ่มเป้าหมาย จำนวน 1 ท่าน ดังมีรายนามต่อไปนี้

- 1) นายอุดมศักดิ์ นาคี นักวิชาการ ว.8 ฝ่ายทดสอบและวัดผล กองวิชาการ สำนักงานการศึกษากรุงเทพมหานคร
- 2) ผศ.ดร.อัญชลี ไสยวรรณ คณะครุศาสตร์มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร
- 3) นางปิยะธิดา เกษสุวรรณ ศิษยานุศิษย์ 7 สำนักงานการศึกษา กรุงเทพมหานคร

4. หาความเที่ยงตรงของเนื้อหาของแบบประเมินความสามารถในการแก้ปัญหาของเด็กปฐมวัย โดยการนำแบบประเมินความสามารถในการแก้ปัญหาของปฐมวัย ไปให้ผู้เชี่ยวชาญ 3 ท่าน พิจารณาลงความเห็นและให้คะแนน ดังนี้

- +1 หมายถึง เมื่อผู้เชี่ยวชาญมีความเห็นว่าสอดคล้อง
- 0 หมายถึง เมื่อผู้เชี่ยวชาญมีความเห็นว่าไม่แน่ใจ
- 1 หมายถึง เมื่อผู้เชี่ยวชาญมีความเห็นว่าไม่สอดคล้อง

แล้วนำคะแนนที่ได้มาหาค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามพฤติกรรมกับจุดประสงค์ (IOC) ซึ่งต้องมีค่า มากกว่าหรือเท่ากับ 0.5 ถือว่า ใช้ได้ (บุญเชิด ภิญโญนนตพงษ์. 2526 : 89) ซึ่งในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ พบว่า แบบประเมินความสามารถในการแก้ปัญหาของเด็กปฐมวัย มีค่า IOC อยู่ระหว่าง 0.66 ถึง 1.00 และนำแบบประเมินความสามารถในการแก้ปัญหาของเด็กปฐมวัย ปรับแก้ไขตามคำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญ ที่มีความเห็นตรงกัน ให้เหมาะสม ดังนี้

- ปรับข้อความ โดยใช้ภาษาที่เหมาะสมและมีความชัดเจนเข้าใจง่าย
- การใช้สีขาวผสมควรเปลี่ยนเป็นการใช้แม่สีผสมกันเพื่อให้เกิดสีใหม่ที่ชัดเจน
- จัดสถานการณ์ให้ชัดเจนให้เด็กมองเห็นปัญหาจากเรื่องราวที่ชัดเจนขึ้น

5. นำแบบประเมินความสามารถในการแก้ปัญหาของเด็กปฐมวัย ปรับปรุงแก้ไขตามคำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญ โดยใช้เกณฑ์พิจารณาจากผู้เชี่ยวชาญ พบว่า ผู้เชี่ยวชาญเห็นด้วยกับแบบประเมินความสามารถในการแก้ปัญหาทั้งหมด โดยมีการแก้ไข ดังนี้

- ปรับปรุงการใช้ภาษาในคำถามแต่ละข้อให้มีความชัดเจนและเข้าใจง่าย เช่น จากคำว่า จุดได้ เปลี่ยนเป็นคบเพลิง
- การใช้สีขาวผสมควรเปลี่ยนเป็นการใช้แม่สีผสมกันเพื่อให้เกิดสีใหม่ที่ชัดเจน เช่น ปรับเป็นการใช้สีแดง เหลือง น้ำเงิน
- ในข้อคำถามเป็นการจัดสถานการณ์จำลอง ควรจัดให้เด็กเห็นปัญหาได้อย่างชัดเจน เช่น ปรับสถานการณ์ให้เด็กมองเห็นปัญหาได้อย่างชัดเจนที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวันของเด็ก เช่น สถานการณ์ที่เด็กชกต่อยกัน สถานการณ์การทำงานที่เป็นปัญหา สถานการณ์เมื่อเด็ก ๆ ไปเที่ยวสวนสัตว์ สถานการณ์ที่เด็กจะต้องเดินทางในเวลากลางคืน และสถานการณ์ที่เด็กพบต้นดอกไม้ที่ล้ม

6. ปรับรูปแบบประเมินความสามารถในการแก้ปัญหาของเด็กปฐมวัย ตามคำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญ และนำไปทดลองใช้ (Try out) กับนักเรียนชั้นอนุบาลศึกษาปีที่ 2 อายุ 5-6 ปี โรงเรียนบำรุงรวิวรรณวิทยา สำนักงานเขตดอนเมือง สังกัดกรุงเทพมหานคร ที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 30 คน เพื่อหาคุณภาพของแบบประเมินความสามารถในการแก้ปัญหาของเด็กปฐมวัย

7. นำแบบประเมินความสามารถในการแก้ปัญหาของเด็กปฐมวัย ที่ผ่านการทดลองใช้ (Try out) มาตรวจให้คะแนนตามเกณฑ์ คือ แต่ละข้อมีคะแนน 1 คะแนน , 2 คะแนน และ 3 คะแนน ตามลำดับคุณภาพ แล้ววิเคราะห์รายข้อ กับคะแนนรวมทั้งฉบับ

8. นำแบบประเมินความสามารถในการแก้ปัญหาของเด็กปฐมวัย ที่ได้จากข้อ 6 หาค่าความเชื่อมั่น โดยใช้วิธี สัมประสิทธิ์แอลฟา (α - Coefficient) ของ ครอนบรีค (ล้วน สายยศ; และ อังคณา สายยศ. 2538 : 198) ได้ค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับ = 0.86

9. นำแบบประเมินสถานการณ์ความสามารถในการแก้ปัญหาของเด็กปฐมวัย ไปใช้กับกลุ่มตัวอย่าง ต่อไป

5. วิธีดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล

5.1 แบบแผนการทดลอง

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบกึ่งทดลอง (Quasi Experimental research) เป็นการดำเนินการทดลองโดยอาศัยการทดลองกลุ่มเดียว จากที่ บอร์กและเกล (Barnett ; & Johnson. 1996 : 31 ; citing Borg ; & Gall. 1989 : 692) ได้กล่าวว่า รูปแบบการทดลองกลุ่มเดียวจะมีความเหมาะสมเป็นพิเศษกับการทดลองที่ต้องการเปลี่ยนรูปแบบพฤติกรรมหรือกระบวนการภายใน ดังนั้นผู้วิจัยจึงได้ดำเนินการทดลองโดยใช้กลุ่มตัวอย่างกลุ่มเดียวทำการทดลอง และเก็บข้อมูล จากสถานการณ์จริงขณะทดลอง เพื่อความเหมาะสมและสอดคล้องกับจุดมุ่งหมายของการทดลองครั้งนี้ ซึ่งผู้วิจัยดำเนินการทดลองตามแบบแผนการวิจัยแบบ One Group Pretest – Posttest (ล้วน สายยศ; และ อังคณา สายยศ. 2538 : 249) ดังแสดงในตาราง

ตาราง 4 แบบแผนการทดลอง

กลุ่ม	สอบก่อน	ทดลอง	สอบหลัง
ทดลอง	T ₁	X	T ₂

เมื่อ T₁ คือ การทดสอบก่อนการจัดกิจกรรมศิลปะบูรณาการ
 X คือ การดำเนินการจัดกิจกรรมศิลปะบูรณาการ
 T₂ คือ การทดสอบหลังการจัดกิจกรรมศิลปะบูรณาการ

5.2 วิธีดำเนินการทดลอง

การทดลองครั้งนี้ดำเนินการในภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2549 เป็นเวลา 8 สัปดาห์ ในวันอังคาร , วันพุธ และวันพฤหัสบดี วันละ 40 นาที ตั้งแต่วันที่ 2 มกราคม 2550 ถึง 22 กุมภาพันธ์ 2550 โดยมีขั้นตอนดังนี้ สร้างความคุ้นเคยกับเด็กกลุ่มตัวอย่างในสัปดาห์แรกก่อนการทดลอง เป็นระยะเวลา 1 สัปดาห์ สัปดาห์ละ 40 นาที โดยจัดกิจกรรมตามความเหมาะสม คือ จัดกิจกรรมแนะนำตนเอง กิจกรรมการเล่านิทาน และกิจกรรมการเล่นเกม

5.2.1 ผู้วิจัยจัดเตรียมสภาพแวดล้อมภายในสถานที่ที่ทำการทดลองให้เหมาะสม

5.2.2 ผู้วิจัยดำเนินการทดสอบทักษะการคิดแก้ปัญหาของเด็กปฐมวัย ก่อนการทดลอง (Pretest) ใช้เวลาในการทดสอบ 5 วัน โดยทำการทดสอบและบันทึกคะแนนด้วยตนเอง ผู้วิจัยดำเนินการทดลองด้วยการจัดกิจกรรมศิลปะบูรณาการกับกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 15 คน ใช้เวลาในการทดลอง 8 สัปดาห์ สัปดาห์ละ 3 วัน ได้แก่ วันอังคาร วันพุธ และวันพฤหัสบดี วันละ 40 นาที ในช่วงกิจกรรมเสริมประสบการณ์(ในวงกลม) ทำการทดลองในช่วงเวลา 09.30- 10.10 น. รวมทั้งสิ้น 24 ครั้ง ซึ่งผู้วิจัยดำเนินการจัดกิจกรรมตามวันและเวลาดังนี้

5.2.3 เมื่อดำเนินการทดลองครบ 8 สัปดาห์ ผู้วิจัยทำการทดสอบความสามารถในการแก้ปัญหาของเด็กปฐมวัย (Post - test) หลังเสร็จสิ้นการทดลอง โดยใช้แบบประเมินความสามารถในการแก้ปัญหา ชุดเดียวกับที่ใช้ในการทดสอบก่อนการทดลอง

5.2.4 นำข้อมูลที่ได้จากการใช้แบบประเมินความสามารถในการแก้ปัญหาของเด็กปฐมวัย มาตรวจให้คะแนนและนำไปทำการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีทางสถิติต่อไป

ตาราง 5 กำหนดการจัดกิจกรรมและลักษณะการจัดกิจกรรม

สัปดาห์ที่	วัน	สาระการเรียนรู้ เวลา 09.30-10.10 น.
1	อังคาร พุธ พฤหัสบดี	พืช - ดอกไม้ - ผัก - ผลไม้
2	อังคาร พุธ พฤหัสบดี	สัตว์ - สัตว์บก - สัตว์น้ำ - สัตว์ครึ่งบกครึ่งน้ำ
3	อังคาร พุธ พฤหัสบดี	เวลา - นาฬิกา - กลางวัน - กลางคืน
4	อังคาร พุธ พฤหัสบดี	สถานที่ท่องเที่ยว - สวนสาธารณะ - น้ำตก - ทะเล
5	อังคาร พุธ พฤหัสบดี	อาชีพ - ทหาร - ตำรวจ - พระ
6	อังคาร พุธ พฤหัสบดี	ยานพาหนะ - รถมอเตอร์ไซด์ - รถไฟ - เครื่องบิน

ตาราง 5 (ต่อ)

สัปดาห์ที่	วัน	สาระการเรียนรู้ เวลา 09.30-10.10 น.
7	อังคาร พุธ พฤหัสบดี	เครื่องมือ - เครื่องมือช่าง - เครื่องมือปลูกพืช - เครื่องใช้ในครัว
8	อังคาร พุธ พฤหัสบดี	สี - สีจากธรรมชาติ - การผสมสี - สีไฟจราจร

6. การจัดทำและการวิเคราะห์ข้อมูล

1. หาค่าสถิติพื้นฐานเพื่อหาระดับพัฒนาการของทักษะการคิดแก้ปัญหาของเด็กปฐมวัย ก่อนและหลังการจัดกิจกรรมศิลปะบูรณาการ จำแนกตามจุดประสงค์ โดยนำข้อมูลไปหาคะแนนเฉลี่ยและความเบี่ยงเบนมาตรฐาน
2. เปรียบเทียบความแตกต่างของคะแนนเฉลี่ยก่อนและหลังการจัดกิจกรรมศิลปะบูรณาการ เพื่อศึกษาการพัฒนาความสามารถในการแก้ปัญหาของเด็กปฐมวัย โดยใช้กิจกรรมศิลปะบูรณาการ โดยใช้ค่าแจกแจง t - แบบ Dependent Sample

สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลในการศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยทำการวิเคราะห์โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปในการวิเคราะห์ค่าสถิติ ดังนี้

- 1.สถิติพื้นฐาน
 - 1.1 คะแนนเฉลี่ย
 - 1.2 ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน
- 2.สถิติที่ใช้หาคุณภาพเครื่องมือ
 - 2.1 ค่าความเที่ยงตรงของแบบประเมินความสามารถในการแก้ปัญหาของเด็กปฐมวัย
 - 2.2 ค่าอำนาจจำแนก โดยใช้การแจกแจง t
 - 2.3 ค่าความเชื่อมั่น โดยใช้สัมประสิทธิ์แอลฟา (α - Coefficient) ของ ครอนบร็ค

3. สถิติที่ใช้ทดสอบสมมติฐาน

เปรียบเทียบความแตกต่างของคะแนนเฉลี่ยก่อนและหลังการจัดกิจกรรมศิลปะบูรณาการ โดยใช้ค่าแจกแจง t - แบบ Dependent Sample

1. สถิติพื้นฐาน

1.1 หาค่าเฉลี่ย (Mean) โดยคำนวณจากสูตร (ล้วน สายยศ; และอังคณา สายยศ. 2538 : 73) ดังนี้

$$\bar{x} = \frac{\sum x}{n}$$

โดยที่ $\bar{x}$ แทน ค่าคะแนนเฉลี่ย
 $\sum x$ แทน ผลรวมของคะแนนทั้งหมด
 n แทน ขนาดกลุ่มตัวอย่าง

1.2 หาค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard deviation) โดยคำนวณจากสูตร (ล้วน สายยศ; และอังคณา สายยศ. 2538 : 79) ดังนี้

$$S.D = \sqrt{\frac{N \sum x^2 - (\sum x)^2}{N(N-1)}}$$

เมื่อ S.D. แทน ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานของคะแนน
 N แทน จำนวนนักเรียนในกลุ่มตัวอย่าง
 $\sum x^2$ แทน ผลรวมของคะแนนทั้งหมด
 $(\sum x)^2$ แทน ผลรวมของกำลังสองของคะแนนนักเรียนแต่ละคนในกลุ่มตัวอย่าง

2. สถิติที่ใช้หาคุณภาพเครื่องมือ

2.1 หาความเที่ยงตรงของแบบประเมิน โดยใช้ดัชนีความสอดคล้องระหว่างพฤติกรรมกับจุดประสงค์ (Content Validity) โดยคำนวณจากสูตร (บุญเชิด ภิญโญนนตพงษ์. 2526 : 89) ดังนี้

$$IOC = \frac{\sum R}{N}$$

IOC แทน ค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่างแบบทดสอบแต่ละข้อกับจุดประสงค์
 $\sum R$ แทน ผลรวมของคะแนนผู้เชี่ยวชาญ
 N แทน จำนวนผู้เชี่ยวชาญ

2.2 ค่าความเชื่อมั่นของแบบประเมินความสามารถในการแก้ปัญหา โดยคำนวณจากสูตร การหาสัมประสิทธิ์แอลฟา (α - Coefficient) ของ ครอนบร็ค (Cronbach) โดยคำนวณจากสูตร (ล้วน สายยศ ; และอังคณา สายยศ. 2538 : 200-202) ดังนี้

$$\alpha = \frac{k}{k-1} \left[1 - \frac{\sum s_t^2}{s_t^2} \right]$$

เมื่อ α แทน ค่าความเชื่อมั่นของเครื่องมือทั้งฉบับ
 k แทน จำนวนข้อของเครื่องมือวัด
 $\sum s_t^2$ แทน ผลรวมของคะแนนความแปรปรวนรายข้อ
 s_t^2 แทน คะแนนความแปรปรวนรวมทั้งฉบับ

3. สถิติที่ใช้ทดสอบสมมติฐาน

เปรียบเทียบความแตกต่างของคะแนนเฉลี่ยก่อนและหลังการจัดกิจกรรมศิลปะบูรณาการ โดยใช้ค่าแจกแจง t - แบบ Dependent Sample (ล้วน สายยศ; และอังคณา สายยศ. 2538 :108) ดังนี้

$$t = \frac{\sum D}{\sqrt{\frac{N \sum D^2 - (\sum D)^2}{N-1}}}$$

เมื่อ t แทน ค่าสถิติที่ใช้ในการพิจารณาใน t – Distribution
 D แทน ความแตกต่างของคะแนนแต่ละคู่
 N แทน จำนวนคู่ของคะแนนหรือจำนวนนักเรียน
 $\sum D$ แทน ผลรวมทั้งหมดของผลต่างของคะแนนก่อนและหลังการทดลอง
 $\sum D^2$ แทน ผลรวมของกำลังสองของผลต่างของคะแนนระหว่างก่อนและหลังการทดลอง

4. การแปลผลระดับความสามารถในการแก้ปัญหาของเด็กปฐมวัย

การแปลผลรับความสามารถในการแก้ปัญหาของเด็กปฐมวัย ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ศึกษาการพัฒนาความสามารถในการแก้ปัญหาของเด็กปฐมวัย จำแนกเป็น 5 ด้าน คือ การบอกสาเหตุของปัญหา การบอกวิธีแก้ปัญหา การบอกเหตุผลของการตัดสินใจเลือกวิธีแก้ปัญหา การสามารถหาตัวเลือกใหม่ได้ถ้ามีอุปสรรค และการบอกเหตุผลการแก้ปัญหาทางบวก กำหนดการแปลผลโดยภาพรวมและจำแนกรายด้าน ดังนี้

ภาพรวมของการพัฒนาความสามารถในการแก้ปัญหา ระดับคะแนนแบบประเมินที่มีคะแนนเต็ม 75 คะแนน เกณฑ์การแปลผล แบ่งเป็นช่วง ดังนี้

คะแนนระหว่าง 56.26 - 75.00 หมายความว่า การพัฒนาความสามารถในระดับดีมาก

คะแนนระหว่าง 37.51 - 56.25 หมายความว่า การพัฒนาความสามารถในระดับดี

คะแนนระหว่าง 18.76 - 37.50 หมายความว่า การพัฒนาความสามารถในระดับพอใช้

คะแนนระหว่าง 0 - 18.75 หมายความว่า การพัฒนาความสามารถใช้ไม่ได้

จำแนกรายทักษะของการพัฒนาความสามารถในการแก้ปัญหา มี 5 ด้าน โดยแต่ละด้านมีคะแนนเต็ม 15 คะแนน เกณฑ์การแปลผล แบ่งเป็นช่วง ดังนี้

คะแนนระหว่าง 11.26 - 15.00 หมายความว่า การพัฒนาความสามารถในระดับดีมาก

คะแนนระหว่าง 7.51 - 11.25 หมายความว่า การพัฒนาความสามารถในระดับดี

คะแนนระหว่าง 3.76 - 7.50 หมายความว่า การพัฒนาความสามารถในระดับพอใช้

คะแนนระหว่าง 0 - 3.75 หมายความว่า การพัฒนาความสามารถใช้ไม่ได้

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

สัญลักษณ์ที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

ในการวิจัยครั้งนี้ เพื่อให้ข้อมูลที่ได้จากการทดลองและการแปลความหมายจากการวิเคราะห์ข้อมูลเกิดความเข้าใจตรงกัน ผู้วิจัยจึงได้ใช้สัญลักษณ์ในการวิเคราะห์ ดังนี้

N	แทน	จำนวนนักเรียนในกลุ่มตัวอย่าง
$\bar{X}$	แทน	คะแนนเฉลี่ย
S.D.	แทน	ความเบี่ยงเบนมาตรฐาน
D	แทน	ผลต่างของคะแนนเฉลี่ย
t	แทน	ค่าสถิติที่ใช้พิจารณาใน t-distribution
*	แทน	ความมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูล เป็น 2 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 การเปรียบเทียบความสามารถในการแก้ปัญหาของเด็กปฐมวัย จำแนกรายด้าน ก่อนและหลังการจัดกิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์เพื่อการเรียนรู้ รูปแบบศิลปะบูรณาการ

ตอนที่ 2 การเปรียบเทียบความสามารถในการแก้ปัญหาของเด็กปฐมวัย โดยรวม ความสามารถในการแก้ปัญหา 5 ด้าน ก่อนและหลังการจัดกิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์เพื่อการเรียนรู้รูปแบบศิลปะบูรณาการ

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

ตอนที่ 1 การเปรียบเทียบความสามารถในการแก้ปัญหาของเด็กปฐมวัย จำแนกรายด้าน ก่อนและหลังการจัดกิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์เพื่อการเรียนรู้ รูปแบบศิลปะบูรณาการ ด้วยการนำคะแนนความแตกต่างระหว่างก่อนและหลังการทดลองมาเปรียบเทียบ โดยใช้ค่าแจกแจง t แบบ Dependent Samples ปรากฏดัง ตาราง 4

ตาราง 6 การเปรียบเทียบความสามารถในการแก้ปัญหาของเด็กปฐมวัย ก่อนและหลังการจัดกิจกรรม โดยจำแนกรายด้าน

ความสามารถในการแก้ปัญหา		N	$\bar{X}$	S.D.	t	ระดับ
บอกสาเหตุปัญหา	ก่อนการทดลอง	15	7.3	2.32	4*	พอใช้
	หลังการทดลอง	15	9.06	2.96		ดี
บอกวิธีแก้ไขปัญหา	ก่อนการทดลอง	15	11.33	1.71	4.55*	ดี
	หลังการทดลอง	15	12	1.96		ดีมาก
บอกเหตุผล	ก่อนการทดลอง	15	8.46	2.68	4.83*	ดี
	หลังการทดลอง	15	11.8	3.22		ดีมาก
หาทางเลือกใหม่ถ้ามีอุปสรรค	ก่อนการทดลอง	15	10.6	1.82	6.30*	ดี
	หลังการทดลอง	15	12.4	1.57		ดีมาก
บอกเหตุผลการแก้ปัญหาทางบวก	ก่อนการทดลอง	15	7.8	2.09	6.58*	ดี
	หลังการทดลอง	15	12.13	2.84		ดีมาก
t .05 , 14 = 1.761				*P < .05		

จากตาราง 4 พบว่า เด็กปฐมวัยที่ได้รับการจัดกิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์เพื่อการเรียนรู้ รูปแบบศิลปะบูรณาการ มีระดับความสามารถในการแก้ปัญหา โดยจำแนกรายด้าน ก่อนการทดลองอยู่ในระดับปานกลาง คือ การบอกสาเหตุปัญหา สำหรับการวิธีแก้ไขปัญหา การบอกเหตุผลของปัญหา การหาทางเลือกใหม่ถ้ามีอุปสรรค และการบอกเหตุผลการแก้ปัญหาทางบวก อยู่ในระดับดี แต่หลังจากการทดลอง ระดับความสามารถในการแก้ปัญหา การบอกสาเหตุของปัญหา อยู่ในระดับดี การบอกวิธีแก้ไขปัญหา บอกเหตุผลของปัญหา การหาทางเลือกใหม่ถ้ามีอุปสรรค และการบอกเหตุผลการแก้ปัญหาทางบวก อยู่ในระดับดีมาก แสดงว่า หลังจากที่ได้รับการจัดกิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์เพื่อการเรียนรู้ รูปแบบศิลปะบูรณาการ เด็กปฐมวัยพัฒนาความสามารถในการแก้ปัญหาสูงขึ้นจากก่อนการทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และทุกรายด้านมีค่าเฉลี่ยสูงขึ้น

ตอนที่ 2 การเปรียบเทียบความสามารถในการแก้ปัญหาของเด็กปฐมวัย ก่อนและหลังการจัดกิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์เพื่อการเรียนรู้ รูปแบบศิลปะบูรณาการ โดยคะแนนความแตกต่างก่อนและหลังการทดลองมาเปรียบเทียบ โดยใช้ค่าแจกแจง t แบบ Dependent Samples ปรากฏดังตาราง 7

ตาราง 7 การเปรียบเทียบความสามารถในการแก้ปัญหาของเด็กปฐมวัย ก่อนและหลังการจัดกิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์เพื่อการเรียนรู้ รูปแบบศิลปะบูรณาการ

	N	$\bar{X}$	S.D.	t	ระดับ
ก่อนการทดลอง	15	45.66	6.46	19.86*	ดี
หลังการทดลอง	15	59.06	14.32		ดีมาก
$t_{.05, 14} = 1.761$				* $P < .05$	

จากตาราง 5 แสดงว่า หลังจากที่ได้รับการจัดกิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์เพื่อการเรียนรู้ รูปแบบศิลปะบูรณาการ เด็กปฐมวัยมีการพัฒนาความสามารถในการแก้ปัญหา สูงขึ้นก่อนทดลองอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05

บทที่ 5

สรุปอภิปราย และข้อเสนอแนะ

การศึกษาครั้งนี้มุ่งศึกษาการพัฒนาพฤติกรรมความสามารถในการแก้ปัญหาของเด็กปฐมวัย โดยใช้กิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์เพื่อการเรียนรู้ รูปแบบศิลปะบูรณาการ เพื่อเป็นแนวทางสำหรับครูและผู้ที่เกี่ยวข้องใช้เป็นแนวทางในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้กับเด็กปฐมวัยได้อย่างเหมาะสม ซึ่งมีความลำดับขั้นตอนของการศึกษาและผลการศึกษาค้นคว้า ดังนี้

ความมุ่งหมายของการวิจัย

เพื่อศึกษาเปรียบเทียบความสามารถในการแก้ปัญหาของเด็กปฐมวัยก่อนและหลังการใช้กิจกรรมศิลปะบูรณาการ

สมมติฐานในการวิจัย

เด็กปฐมวัยที่ได้รับการจัดกิจกรรมศิลปะบูรณาการ มีการพัฒนาความสามารถในการแก้ปัญหา ก่อนและหลังการทดลองแตกต่างกัน

ขอบเขตในการวิจัย

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากร

ประชากรที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ คือ นักเรียนชาย – หญิง ที่มีอายุระหว่าง 5-6 ปี ซึ่งกำลังศึกษาอยู่ชั้นอนุบาลปีที่ 2 ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2549 โรงเรียนบำรุงวิวรรดิวิทยา สำนักงานเขตดอนเมือง สังกัดกรุงเทพมหานคร

กลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ นักเรียนชาย – หญิง ที่มีอายุระหว่าง 5-6 ปี ซึ่งกำลังศึกษาอยู่ชั้นอนุบาลปีที่ 2 ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2549 โรงเรียนบำรุงวิวรรดิวิทยา สำนักงานเขตดอนเมือง สังกัดกรุงเทพมหานคร ซึ่งได้มาโดยการสุ่มแบบกลุ่ม (Cluster random sampling) ดังนี้

1. กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาได้มาโดยวิธีการสุ่มจับสลากเลือกมา 1 ห้องเรียนจากประชากร จำนวน 4 ห้องเรียน

2. ผู้วิจัยทำการคัดเลือกนักเรียนอนุบาลห้องที่ได้รับการสุ่มอย่างง่าย (Simple Random Sampling) จากข้อ 1 โดยใช้แบบทดสอบความสามารถในการแก้ปัญหาของเด็กปฐมวัย แล้วนำคะแนนที่ได้จัดลำดับจากน้อยไปหามากคัดเลือกเด็กที่มีคะแนนน้อย 15 อันดับสุดท้ายมาจำนวน 15 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้า

1. แผนการจัดกิจกรรมศิลปะบูรณาการ
2. แบบประเมินความสามารถในการแก้ปัญหา ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นมีความเชื่อมั่นทั้งฉบับ = 0.86

วิธีดำเนินการวิจัย

1. ผู้วิจัยได้ทำการสุ่มเด็กนักเรียนชาย – หญิง ชั้นอนุบาล 2 อายุระหว่าง 5 – 6 ปี โรงเรียนบำรุงวิวรรณ์วิทยา สำนักงานเขตดอนเมือง สังกัดกรุงเทพมหานคร โดยการสุ่มแบบกลุ่มและเลือกนักเรียนเฉพาะผู้ได้คะแนนการแก้ปัญหาที่น้อยที่สุด 15 อันดับสุดท้ายมาทดลอง
2. ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยดำเนินการทดลองในช่วงกิจกรรมเสริมประสบการณ์ ระหว่างวันที่ 2 มกราคม 2550 ถึง 22 กุมภาพันธ์ 2550 ใช้เวลาในการทดลอง 8 สัปดาห์ สัปดาห์ละ 3 วัน ได้แก่ วันอังคาร วันพุธ วันพฤหัสบดี เวลา 09.30 – 10.10 น. วันละ 40 นาที รวมทั้งสิ้น 24 ครั้ง
3. สร้างความคุ้นเคยกับเด็กกลุ่มทดลองเป็นระยะเวลา 1 สัปดาห์
4. ทำการทดสอบวัดความสามารถในการแก้ปัญหาของเด็กกลุ่มทดลองก่อนการทดลอง ด้วยแบบประเมินความสามารถในการแก้ปัญหาที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น
5. ผู้วิจัยดำเนินการทำหน้าที่สอนเด็กกลุ่มทดลองด้วยตนเอง ด้วยแผนการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนศิลปะบูรณาการ ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น
6. เมื่อสิ้นสุดการทดลองผู้วิจัยทำการทดสอบเด็กกลุ่มทดลองด้วยแบบประเมินความสามารถในการแก้ปัญหา ชุดเดียวกันที่ได้ทดสอบก่อนการทดลองอีกครั้งหนึ่ง
7. นำข้อมูลที่ได้จากการทดสอบไปวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติ และสรุปผลการทดลอง

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลได้ดำเนินการดังนี้

1. หาค่าสถิติพื้นฐานของคะแนนความสามารถในการแก้ปัญหาของเด็กปฐมวัย ก่อนและหลังการจัดกิจกรรมศิลปะบูรณาการ โดยนำข้อมูลไปหา ค่าเฉลี่ย และค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน โดยใช้การคำนวณโปรแกรมสำเร็จรูป
2. วิเคราะห์เปรียบเทียบความแตกต่างของคะแนนความสามารถในการแก้ปัญหาของเด็กปฐมวัย ก่อนและหลังการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนศิลปะบูรณาการ โดยใช้ $t - test$ แบบ Dependent sample โดยใช้การคำนวณโปรแกรมสำเร็จรูป

สรุปผลการวิจัย

ผลจากการวิจัย พบว่า หลังจากที่เด็กปฐมวัยได้รับการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนด้วยศิลปะบูรณาการ แล้ว เด็กปฐมวัยมีคะแนนเฉลี่ยความสามารถในการแก้ปัญหา และจำแนกรายด้านอยู่ในระดับดี สูงขึ้นจากก่อนการทดลอง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ทั้งโดยภาพรวมและจำแนกรายด้าน

อภิปรายผล

จากผลการวิจัย พบว่า เด็กปฐมวัยหลังจัดกิจกรรมศิลปะบูรณาการมีความสามารถในการแก้ปัญหาในแต่ละด้านสูงขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และความสามารถในการแก้ปัญหาในภาพรวมทุกด้านก่อนและหลังการทดลองสูงขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ซึ่งสอดคล้องกับสมมติฐานของงานวิจัยครั้งนี้ แสดงให้เห็นว่า การจัดกิจกรรมศิลปะบูรณาการ สามารถส่งเสริมความสามารถในการแก้ปัญหของเด็กปฐมวัยให้พัฒนาสูงขึ้นได้ สามารถจำแนกประเด็นอภิปรายดังนี้

1. เด็กปฐมวัยมีการพัฒนาความสามารถในการแก้ปัญหาสูงขึ้น เนื่องจากได้รับการจัดกิจกรรมการสอนศิลปะบูรณาการ ซึ่งมีองค์ประกอบที่สำคัญที่สุดที่ทำให้เด็กปฐมวัยเกิดกระบวนการเรียนรู้ตามรูปแบบศิลปะสร้างสรรค์เพื่อการเรียนรู้ 4 ขั้นตอน ที่มีผลต่อความสามารถในการแก้ปัญหของเด็กปฐมวัย ดังนี้

1.1 การกระตุ้นการเรียนรู้ เป็นการปฏิบัติโดยครูให้สิ่งเร้ากระตุ้นการเรียนรู้และจูงใจให้เด็กคิดและติดตามเพื่อนำไปสู่การเรียนรู้ที่ครูวางแผนไว้ ได้แก่ การสนทนา การใช้สื่อของจริง การศึกษานอกสถานที่ การอภิปราย การสังเกต และการค้นหา ซึ่งเป็นการกระตุ้นเด็กเกิดประสบการณ์จริง ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้การกระตุ้นการเรียนรู้โดยใช้คำถาม ประกอบสื่อของจริง ของจำลอง รูปภาพ การศึกษานอกสถานที่ และเพลง เพื่อให้เด็กได้แสดงความคิดเห็นอย่างอิสระและแลกเปลี่ยนความคิดเห็นด้วยการสนทนา ทำให้เด็กเกิดการเรียนรู้ในลำดับต่อมา ซึ่งสอดคล้องกับ กระทรวงศึกษาธิการ.(2540 : 32) ที่กล่าวว่า แนวการจัดประสบการณ์ระดับก่อนประถมศึกษา ที่เสนอให้มีอุปกรณ์หรือสื่อการเรียนที่เป็นรูปธรรมให้เด็กได้มีโอกาสสังเกต สัมผัส ทดลอง สำรวจค้นคว้า จะเป็นการทำให้เด็กเกิดการเรียนรู้ในกระบวนการวิธีแก้ปัญหา ผู้วิจัย ตั้งคำถามกระตุ้นให้เด็กได้แสดงความคิดเห็น เช่น จากกิจกรรมในหน่วยการเรียนรู้เรื่อง ดอกไม้ ครูกระตุ้นการเรียนรู้ด้วยการนำนักเรียนศึกษานอกสถานที่บริเวณสวนดอกไม้ในโรงเรียน ดูดอกเฟื่องฟ้า ดอกอัญชัญ ดอกพิกุล ดอกพุทธรักษา ดอกเข็ม ดอกกล้วยไม้ ครูนำเด็กไปดูดอกกล้วยไม้ และถามเด็ก ๆ ว่าดอกไม้ที่อยู่บนต้นไม้ชื่อว่าดอกไม้อะไร น้องมิน รีบตอบว่า ดอกกุหลาบค่ะ ครูถามย้ำอีกครั้งว่า ชื่อดอกอะไรนะคะ.. เด็ก ๆ ตอบว่าดอกกุหลาบเหมือนเดิม หลังจากนั้นครูนำเด็กเข้าห้องเรียน แล้วให้ทุกคนบอกชื่อดอกไม้ที่นำมาจากบ้านที่ละคน น้องมิน นำดอกกุหลาบมาโรงเรียน และบอกชื่อดอกไม้ที่นำว่า ชื่อดอกกุหลาบ ครูจึงถามเพื่อน ๆ ในห้องว่า ดอกไม้ของน้องมินชื่อว่า

ดอกไม้อะไร ทุกคนตอบว่าดอกกุหลาบ หลังจากนั้นครูนำเด็ก ๆ ออกไปดูดอกกล้วยไม้ที่ต้นไม้ใหญ่อีกครั้ง ถามเด็ก ๆ ว่า ดอกไม้ 2 ดอกนี้ คือ ดอกกุหลาบไข่ม้อยคะ เด็ก ๆ ไม่พูด น้องอ่อมอ่อม พุดขึ้นมาว่า ไม่ใช่คะ ในมือคุณครูเป็นดอกกุหลาบ ครูบอกเด็ก ๆ ว่า ถูกต้อง ในมือคุณครูคือดอกกุหลาบ แต่ที่อยู่บนต้นไม้ มีใครรู้มัยคะ คือ ดอกอะไร เด็ก ๆ ไม่ตอบ คุณครูจึงบอกเด็ก ๆ ว่า ที่อยู่บนต้นไม้ คือ ดอกกล้วยไม้ เด็ก ๆ บอกว่า ดอกกุหลาบมีสีแดง มีหนามแหลมคม มีกลิ่นหอมด้วย ส่วนดอกกล้วยไม้ไม่มีกลิ่นหอม มีดอกหลายดอกเรียงกัน ปลูกบนต้นไม้ จากกิจกรรม

ดังกล่าว แสดงว่าเด็กปฐมวัยเกิดการเรียนรู้โดยครูให้สิ่งเร้ากระตุ้นการเรียนรู้และสนใจให้เด็กคิดและติดตามเพื่อนำไปสู่การเรียนรู้ที่ครูวางแผนไว้เด็กสามารถค้นหาและเกิดการเรียนรู้จากการสืบค้นด้วยตนเอง เช่น จากกิจกรรมในหน่วยการเรียนรู้เรื่อง น้ำตก ผู้วิจัยดำเนินกิจกรรมการเรียนการสอนโดยนำเด็กศึกษานอกสถานที่ดูน้ำตกจำลอง ที่ศูนย์ส่งเสริมสถานภาพสตรี ในพระบรมราชูปถัมภ์ ตั้งอยู่บริเวณนอกบริเวณโรงเรียนบำรุงรวิวรรดิวิทยา เมื่อนำเด็กกลับเข้าห้องเรียนผู้วิจัยได้นำสื่อที่เป็นรูปภาพน้ำตก ให้นักเรียนดูอีกครั้งเพื่อให้เด็กได้รู้จักน้ำตกในลักษณะที่หลากหลาย หลังจากนั้นผู้วิจัยให้เด็กลงมือปฏิบัติกิจกรรมศิลปะบูรณาการ โดยการสร้างน้ำตกจำลองตามจินตนาการ พร้อมตกแต่งให้สวยงาม จากการสังเกต สนทนากับเด็กเกี่ยวกับผลงานพบว่า เด็กทุกกลุ่มสร้างน้ำตกเลียนแบบน้ำตกจำลอง ที่ผู้วิจัยนำไปศึกษา แตกต่างกันเฉพาะส่วนที่ครูให้ตกแต่งเพิ่มเติม จากพฤติกรรมดังกล่าว สอดคล้องกับ บันดูรา (สุรางค์ โค้วตระกูล. 2545 :235-236; อ้างอิงจาก Albert Bandura. 1977) ที่เชื่อว่า การเรียนรู้ของมนุษย์ส่วนมากเป็นการเรียนรู้โดยการสังเกตหรือการเลียนแบบเนื่องจากผู้เรียนมีปฏิสัมพันธ์ (interact) กับสิ่งแวดล้อมในสังคม ซึ่งทั้งผู้เรียนและสิ่งแวดล้อมมีอิทธิพลต่อกัน ซึ่งเกิดจากระบวนการ 4 อย่าง คือ 1) กระบวนการความเอาใจใส่(Attention) 2) กระบวนการจดจำ (Retention) 3) กระบวนการแสดงพฤติกรรมเหมือนตัวอย่าง (Reproduction) 4) กระบวนการตั้งใจ (Motivation) เมื่อเด็กได้เรียนรู้จากการได้ใช้ประสาทสัมผัสทั้งห้า ทำให้เกิดประสบการณ์ตรง ซึ่งเป็นประสบการณ์ที่มีความหมายต่อเด็กมากขึ้น สอดคล้องกับ เอ็บเบค (กุลยา ตันติผลาชีวะ. 2547 ก : 78 ; อ้างอิงจาก Ebbeck. 1991 : 135) กล่าวว่า สิ่งต่าง ๆ ที่เด็กได้สัมผัสล้วนเป็นสื่อการเรียนรู้สำหรับเด็กปฐมวัย วัสดุอุปกรณ์ หรือสิ่งแวดล้อมเป็นสิ่งที่เราสำหรับเด็กยังมีความแปลก มีความแตกต่างมาก ๆ เด็กยังได้เรียนรู้มากขึ้น

1.2 ชั้นกรองสู่โนทัศน์ เป็นขั้นสืบเนื่องมาจากการกระตุ้นการเรียนรู้ ที่นอกจากให้เด็กสังเกตแล้วคิดค้น ทบทวน ที่จะนำไปสู่ข้อความรู้ใหม่ด้วยการซึมซับและรับรู้ สอดคล้องกับพินาร์เจท์ ที่กล่าวว่า กระบวนการรับรู้ความเข้าใจและความคิดของเด็ก เมื่อมีวุฒิภาวะ เป็นกระบวนการที่เกิดจากการกระทำ 2 ประการคือ กระบวนการซึมซับสิ่งใหม่ เป็นการนำประสบการณ์ ใหม่ไปสู่การเปลี่ยนกรอบความรู้ที่สอดคล้องกับประสบการณ์เดิมที่มีอยู่แล้วซึมซับเป็นความรู้ (สุรางค์ โค้วตระกูล. 2545 : 50-58) ซึ่งในการทดลองครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้คำถามกระตุ้นให้เด็กสะท้อนคิดด้วยการโยงข้อความรู้ที่เด็กเคยรู้มาก่อนกับสิ่งที่เด็กเรียนรู้ใหม่ เพื่อให้เด็กขยายความรู้ความเข้าใจให้มากขึ้น โดยสร้างความสัมพันธ์ระหว่างงานศิลปะที่ทำกับจุดประสงค์ของการสอน เช่น จากกิจกรรมในหน่วยการเรียนรู้เรื่อง ดอกไม้

ครูนำเด็กศึกษานอกสถานที่บริเวณสวนดอกไม้ในโรงเรียน ดูดอกเฟื่องฟ้า มีสีต่าง ๆ ได้แก่ สีขาว สี ส้ม สีม่วง ในขณะที่เด็ก ๆ ดูดอกไม้ ครูสนทนาให้ความรู้ กระตุ้นเด็กตอบคำถามจากสิ่งที่เรียน น้อง โป๊ป ถามครูว่า ถ้าที่มองเห็นเป็นสีๆ เรียกว่าใบของดอกเฟื่องฟ้า แล้วตรงไหนที่เรียกว่าดอก เฟื่องฟ้า ครูจึงชี้ส่วนที่เป็นดอกเฟื่องฟ้า เด็ก ๆ ดู น้องโป๊ปพูดกับครูว่า ใบของดอกเฟื่องฟ้าสวย เหมือนดอกไม้ มีหลายสีด้วย จากการที่เด็กได้เรียนรู้เกี่ยวกับดอกไม้ เด็กสะท้อนคิดด้วยการโยง ข้อมความรู้อันที่เด็กเคยรู้มาก่อนว่า ใบไม้จะต้องมีสีเขียวอย่างเดียวกับสิ่งที่เด็กเรียนรู้ใหม่ คือ ใบไม้ไม่ จำเป็นต้องจะต้องเป็นสีเขียวอย่างเดียว อาจมีหลายสีได้ เช่น ใบไม้ที่แห้งมีสีน้ำตาล ใบของดอก เฟื่องฟ้ามีได้หลายสี แสดงให้รู้ว่าเด็กสามารถขยายความรู้ความเข้าใจให้มากขึ้นจากการได้มี ปฏิสัมพันธ์กับครู เพื่อน ๆ ภายในกลุ่มได้สื่อสารโต้ตอบกับครู โดยครูเป็นผู้กระตุ้นเด็กได้คิดและลง มือกระทำ เกิดการเรียนรู้และค้นพบด้วยตนเอง ในชั้นกรรองสู่มโนทัศน์ กุลยา ตันติผลาชีวะ (2549 : 39) กล่าวว่า เมื่อเด็กได้สัมผัสจะทำให้เด็กสร้างองค์ความรู้ในตน ถ้ามีการเสริมคำอธิบายจากครูจะ ช่วยให้เด็กเกิดความเข้าใจและมีมโนทัศน์มากขึ้น ซึ่งจากการได้สัมผัสสื่อของจริงประกอบคำอธิบาย ของครูมีผลทำให้เด็กเกิดการเรียนรู้จากการทดลองและค้นพบ เด็กนำความรู้ที่ได้จากการเรียน พัฒนาเป็นความรู้ใหม่และเข้าใจมโนทัศน์ยิ่งขึ้น เช่น เด็กได้ทำกิจกรรมกลุ่มร่วมกับเพื่อนจากการ เรียนรู้ด้วยตนเอง และการเรียนรู้ร่วมกันกับเพื่อนมีปฏิสัมพันธ์สนทนาแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่ง กันและกันจึงทำให้เด็กเกิดพัฒนาความสามารถในการแก้ปัญหาด้านการบอกสาเหตุของปัญหา การ บอกเหตุผลของปัญหาได้

1.3 นำสู่งานศิลปะ เป็นขั้นเสริมความรู้ความเข้าใจสาระการเรียนรู้ด้วยการให้เด็กนำ การรับรู้สาระการเรียนรู้ที่เรียนมาถ่ายทอดด้วยกิจกรรมศิลปะบูรณาการ ซึ่งเป็นศิลปะสำหรับเด็กปฐมวัย อายุ 4-6 ปี โดยเด็กต้องนำสาระที่เรียนรู้ตั้งแต่ 2 สาระขึ้นไป และหรือวิธีการทำศิลปะสร้างสรรค์ ตั้งแต่ 2 วิธีการ มาพัฒนาผลงานศิลปะเป็นภาพเหมือนหรือสิ่งประดิษฐ์ โดยมีการเปรียบเทียบ เหมือนวาดภาพเหมือนจริง จากนั้นให้เพิ่มเติม ตกแต่งได้ตามจินตนาการ ในขั้นของการจัดทำศิลปะ นี้มีลักษณะของการกระทำซ้ำความรู้ จึงเป็นการทบทวน ซึ่งสอดคล้องกับ กฎของการฝึกตามทฤษฎี การเรียนรู้ของ ธอร์นไคค์ (Thorndike) และในขั้นนี้เองเป็นขั้นที่เด็กได้ฝึกการแก้ปัญหาด้วยการ เลือกทำกิจกรรมแบบกลุ่มย่อยที่เป็นลักษณะของการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ (Child-Centered) โดยเปิดโอกาสให้เด็กได้มีโอกาสเลือกทำกิจกรรมแบบกลุ่มย่อยตามความต้องการ และความสนใจ ของกลุ่มภายใต้การสนับสนุนด้วยวัสดุอุปกรณ์ และสื่อการเรียนรู้ตามหน่วยที่ครูจัดเตรียม ความมี อิสระในการเลือกทำกิจกรรม มีผลทำให้เด็กกล้าคิด กล้าแสดงออก และปฏิบัติด้วยตนเอง อันส่งผล ต่อการสร้างเชื่อมั่นในตนเอง ซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญของการแก้ปัญหา สอดคล้องกับแนวคิด ของอีริกสัน (Erikson) ที่เชื่อว่า เด็กอายุ 3-6 ปี จะเริ่มพัฒนาความเป็นตัวของตัวเอง มีความรับผิดชอบ และกระตือรือร้นที่จะเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ และริเริ่มทางความคิด (ทศนา แหม่มมณี; และคนอื่น ๆ. 2535 : 67-69) เด็กได้มีโอกาสเลือกใช้วัสดุอุปกรณ์ในการทำกิจกรรมศิลปะตามความพอใจ วัสดุอุปกรณ์ใน แต่ละกลุ่ม เช่น กระดาษสีต่าง ๆ กรรไกร กาวลา-เท็กซ์ กาวน้ำ ลูกปัด เศษวัสดุจากธรรมชาติ สี เทียน สีไม้ สีน้ำ พู่กัน ดินน้ำมัน เป็นต้น สื่ออุปกรณ์ในหน่วยการเรียนรู้ เช่น สื่อของจริงสถานการณ์

จำลองรูปภาพ ของจำลอง เป็นต้น ดังนั้นเด็กสามารถที่จะเลือกใช้วัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ อย่างหลากหลายตามจุดประสงค์ที่ครูต้องการให้เด็กได้เรียนรู้ ซึ่งเด็กสามารถเรียนรู้ได้ด้วยการลงมือปฏิบัติด้วยตนเอง ดังเช่น กิจกรรมในหน่วยการเรียนรู้ เรื่อง สัตว์บก จากการสังเกตของผู้วิจัย ขณะที่เด็ก ๆ ปฏิบัติกิจกรรมศิลปะบูรณาการ โดยทุกคนภายในกลุ่มต้องปั้นดินน้ำมันเป็นสัตว์บกที่ชอบที่สุดอย่างน้อยคนละ 2 ตัว แล้วนำมารวมกันสร้างเป็นสวนสัตว์ พร้อมตกแต่งให้สวยงาม ทุกคนมีความตั้งใจและทำงานอย่างมีความสุข มีการสนทนาพูดคุยอย่างสนุกสนาน เกี่ยวกับงานที่ทุกคนกำลังทำ เมื่อทุกคนนำผลงานมาสร้างสวนสัตว์ เด็ก ๆ ได้สนทนาแลกเปลี่ยนความคิดเห็นภายในกลุ่มว่าจะสร้างสวนสัตว์กันอย่างไร ต้องการจะสร้างอะไรขึ้นมาบ้าง เช่น สร้างต้นไม้ เพื่อให้สัตว์ได้อาศัยร่มเงา นำสัตว์แต่ละชนิดวางไว้ที่ไหนได้บ้างจึงจะเหมาะสม และเมื่อสร้างสิ่งที่ต้องการขึ้นมาแล้วพบปัญหาอะไร และช่วยกันคิดแก้ปัญหาได้อย่างเหมาะสม ครูใช้คำถาม ในการกระตุ้นให้เด็กได้คิดแก้ปัญหาให้คำชมเชย ดังนั้นการจัดกิจกรรมการสอนศิลปะบูรณาการในชั้นนำสู่งานศิลปะเด็กปฐมวัยสามารถพัฒนาความสามารถในการแก้ปัญหาในทุกขั้นตอน คือ การบอกสาเหตุปัญหา บอกวิธีแก้ปัญหา การบอกเหตุผลของการตัดสินใจเลือกวิธีแก้ปัญหา บอกตัวเลือกใหม่ได้ถ้ามีอุปสรรค และบอกเหตุผลการแก้ปัญหาทางบวกได้ จากการได้มีปฏิสัมพันธ์กับครู เพื่อนภายในกลุ่ม ได้สื่อสารโต้ตอบกับครู โดยครูเป็นผู้กระตุ้นให้เด็กได้คิดและลงมือกระทำกิจกรรมศิลปะบูรณาการที่เปิดโอกาสให้เด็กได้ลงมือปฏิบัติด้วยตนเองก่อให้เกิดการเรียนรู้และค้นพบด้วยตนเอง ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ ออซูเบล (Ausubel) ที่กล่าวว่า การสอนแบบค้นพบเป็นการสร้างมโนทัศน์ที่ง่ายไปหายาก โดยเกิดจากการนำความรู้มาสัมพันธ์กับความรู้ใหม่ ทำให้เด็กสามารถเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ ที่เด็กค้นพบ(Abruscato. 2000 : 22)

1.4 สรุปสาระที่เรียนรู้ เป็นการถามให้เด็กทบทวนความรู้ความเข้าใจสาระการเรียนรู้ที่สำคัญจากงานศิลปะที่เด็กลงมือกระทำด้วยการตอบหรืออภิปรายผลงานของตน ซึ่งการเรียนการสอนที่กระตุ้นและสนทนาด้วยคำถามของครูแล้วให้เด็กอภิปรายเป็นการพัฒนาความคิดและการเรียนรู้ และสร้างเสริมการจำของเด็ก ซึ่งเด็กได้เรียนรู้จากการกระทำกิจกรรมศิลปะบูรณาการอย่างอิสระ สอดคล้องกับความอยากรู้อยากเห็น ซึ่งเป็นคุณสมบัติตามวัยของเด็กปฐมวัย ทำให้เด็กเกิดความมั่นใจในตนเองมากขึ้น เมื่อพบข้อความรู้หรือแนวทางแก้ปัญหา เด็กสามารถสร้างองค์ความรู้จากสิ่งที่เด็กประทับใจ ได้แลกเปลี่ยนประสบการณ์กับครูและเพื่อน ผู้วิจัยให้นักเรียนสนทนาอภิปรายถึงผลงานที่เด็กได้ลงมือปฏิบัติว่า สามารถปฏิบัติตามแผนที่วางไว้ได้หรือไม่ มีการเปลี่ยนแปลงการทำงานอย่างไร และมีวิธีการแก้ไขอย่างไรจึงทำให้ผลงานภายในกลุ่มสำเร็จได้ ซึ่งเป็นการสะท้อนสิ่งที่เด็กได้ทำด้วยการเล่าประสบการณ์ในการทำงานในรูปแบบต่าง ๆ เช่น กิจกรรมการเรียนรู้ เรื่อง นาฬิกา ครูให้เด็กทำงานศิลปะโดยการประดิษฐ์นาฬิกาแขวน จากแผ่นฟิวเจอร์บอร์ด สังเกตจากการทำงานศิลปะ เด็กทุกคนได้แบ่งงานกันทำ โดยเลือกตัวเลขออกมาตัดว่ามีตัวเลขอะไรบ้าง ทากาวที่ตัวเลขแล้วติดลงบนแผ่นฟิวเจอร์บอร์ด ครั้งแรกเด็กจะวางตัวเลขเรียงติดกัน ทำให้เกิดปัญหาคือ มีที่ว่างเหลือมาก ครูจึงใช้คำถามกระตุ้นให้เด็กคิดวางแผนเพื่อแก้ปัญหา จะติดวางลงอย่างไรจึงจะได้ระยะที่เหมาะสม สวยงาม ตัวเลขมองเห็นแล้วไม่กลับด้าน เด็ก ๆ ช่วยกันขยับตัวเลขไปมา จนในที่สุด

สามารถวางตัวเลขได้เหมาะสม หลังจากนั้นจึงตกแต่งให้สวยงามด้วยกระดาษห่อของขวัญลวดลายต่าง ๆ การกระกิจกรรมร่วมกันระหว่างสมาชิกในกลุ่มทำให้เด็กแก้ปัญหาได้สูงขึ้นอย่างเห็นได้ชัด ฉะนั้นการจัดกิจกรรมศิลปะบูรณาการ ชั้นสรุปสาระที่เรียนรู้ เด็กปฐมวัยสามารถพัฒนาความสามารถในการแก้ปัญหาได้ ซึ่งสอดคล้องกับทฤษฎีทางสติปัญญาของ ไวทือตสกี (วัฒนา มัคคสมัน. 2539 : 19 ; อ้างอิงจาก Berk ; & Winsten. 1995. *National Association for the Education*) ที่กล่าวว่า เด็กจะเกิดการเรียนรู้และพัฒนาการทางสติปัญญาและทัศนคติ เมื่อมีปฏิสัมพันธ์และทำงานร่วมกับบุคคลอื่น เช่น ครู เพื่อน หรือผู้ใหญ่ เพราะเด็กได้ทำงานร่วมกับเพื่อนที่มีประสบการณ์มากกว่าและได้รับการช่วยเหลือ คำแนะนำจากผู้ใหญ่ ทำให้เด็กเกิดการเรียนรู้ได้

2. ศิลปะบูรณาการสามารถพัฒนาความสามารถในการแก้ปัญหาของเด็กปฐมวัยได้ สามารถอธิบายขั้นตอนของการแก้ปัญหาแต่ละด้านได้ สามารถอธิบายได้ดังนี้

2.1 การบอกสาเหตุของปัญหา ในกระบวนการทำงานศิลปะบูรณาการ ขั้นการนำเสนอ ศิลปะ เด็กจะต้องใช้ความรู้จากสาระที่เรียนรู้ตั้งแต่ 2 สาระ หรือวิธีการตั้งแต่ 2 วิธีการขึ้นไปนำมาพัฒนางานศิลปะให้ได้ตามจุดประสงค์ ซึ่งลักษณะนี้ของศิลปะบูรณาการทำให้เด็กพบประเด็นปัญหาที่เด็กต้องเลือกคิดและตัดสินใจในการทำกิจกรรม เริ่มจากการคิดวางแผน พูดคุยและปรึกษาหารือกันถึงงานที่ทำ เช่น ในกิจกรรมการเรียนรู้ เรื่อง ดอกไม้ ครูจัดเตรียมวัสดุสื่ออุปกรณ์สำหรับทำกิจกรรมศิลปะอย่างหลากหลาย ให้เด็กแบ่งกลุ่ม ๆ ละ 5 คน จากการสังเกตของผู้วิจัยขณะที่เด็กกำลังปฏิบัติกิจกรรมศิลปะบูรณาการ ด้วยการนำดอกไม้ที่แต่ละคนประดิษฐ์แล้วคนละ 1 ดอก นำมาจัดเป็นสวนดอกไม้ พร้อมวาดภาพต่อเติมและตกแต่งให้สวยงาม โดยมีข้อตกลงว่าทุกคนจะต้องมีส่วนร่วมในการนำผลงานของตนเองลงในงานกลุ่มให้ได้และสวยงาม ในขณะที่แต่ละคนนำผลงานตนเองมาจัดเป็นสวนดอกไม้ นั้น ปรากฏว่าไม่สามารถที่จะวางผลงานได้ทุกคน ครูจึงกระตุ้นให้เด็กคิดโดยใช้คำถามว่า “เพราะอะไรเด็กนำดอกไม้ลงวางในงานกลุ่มไม่ได้ทุกคน” ทุกคนมองดูที่ผลงานของตนเอง นิ่งอ้อมแอ้ม ตอบว่า “กระดาษที่ติดดอกไม้ใหญ่เกินไป” ครูจึงกระตุ้นด้วยคำถามต่อไปว่า “แล้วเด็ก ๆ จะทำอย่างไร” น้องโอปอ บอกว่า “ทำให้มันเล็กลง” ทุกคนในกลุ่มตอบว่า “ใช่ ๆ” หลังจากนั้นเด็กลงมือปฏิบัติกิจกรรมต่อไป เงื่อนไขของศิลปะบูรณาการทำให้เด็กต้องคิด ด้วยลักษณะเงื่อนไขของศิลปะบูรณาการ ทำให้เด็กต้องแก้ปัญหา สอดคล้องกับ เจษฎา สุภาวเสน (2530:28-29) ได้เสนอแนะวิธีการส่งเสริมทักษะการแก้ปัญหาว่าการ ฝึกให้รู้จักใช้ทักษะในการแก้ไข ปัญหา คือ ฝึกให้คิดเกี่ยวกับปัญหา การแก้ปัญหาด้วยวิธีต่าง ๆ และการทำนายผลของวิธีการแก้ปัญหา นั้น ใช้วิธีการชี้แจงอธิบายให้เหตุผล เปิดโอกาสให้เด็กได้มีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งต่างๆ ได้ตัดสินใจด้วยตนเอง ส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ให้กับเด็ก กระตุ้นให้เด็กได้คิดในหลายทิศทาง เพื่อนำไปใช้กับปัญหาที่ยุ่งยากซับซ้อน

2.2 การบอกวิธีแก้ปัญหา ในการจัดกิจกรรมศิลปะบูรณาการ มีเงื่อนไขที่กำหนดให้เด็กต้องใช้อุปกรณ์ที่มีมาจัดกระทำได้โดยที่สุดว่า ทำอย่างไรเด็กจึงจะสามารถนำดอกไม้ของแต่ละคนมาจัดเป็นสวนดอกไม้ได้ครบทุกคน จากสถานการณ์ดังกล่าวนี้กระตุ้นให้เด็กคิดวางแผนเพื่อแก้ปัญหา ในขั้นตอนการปฏิบัติงานศิลปะบูรณาการ ทำให้เด็กต้องเชื่อมโยงความคิด ประสบการณ์และการ

ฝึกฝน ตลอดจนต้องสังเกตว่าจะนำดอกไม้มาจัดเป็นสวนดอกไม้ให้ครบทุกคนและสวยงาม ซึ่งทำให้เด็กต้องแก้ปัญหาในขณะที่คิดวางแผน ยกตัวอย่างเช่น จากกิจกรรมการเรียนรู้ เรื่อง ดอกไม้ ในชั้นนำสู่ศิลปะ เมื่อเด็กประสบปัญหาในขณะที่ทำกิจกรรม คือ ในการสร้างสวนดอกไม้ นั้น มีเงื่อนไขที่ตกลงแล้วว่าทุกคนจะต้องมีส่วนร่วมในผลงานกลุ่ม คือทุกคนจะต้องนำดอกไม้ของตนเองวางสร้างเป็นสวนดอกไม้ด้วยกัน แต่เมื่อวางผลงานของตนเองลงแล้วไม่สามารถวางได้ ทุกคนจึงนั่งนิ่งยังไม่กล้าที่จะเข้าไปแก้ปัญหา คุณครูจึงใช้คำถามกระตุ้นให้ทุกคนช่วยกันคิดว่าจะทำอย่างไร ทุกคนจึงจะได้วางผลงานลงบนกระดาษครบทุกคน ดังนั้นเด็ก ๆ จึงช่วยกันคิดและแก้ปัญหาโดยการฉีกกระดาษให้เล็กลง ฉีกกลีบดอกไม้ที่จะกลีบแยกออกจากกัน หักกิ่งไม้ที่ทำเป็นก้านดอกไม้ ออก และจากกิจกรรมการเรียนรู้เรื่อง สัตว์บก เมื่อเด็ก ๆ พบปัญหา คือ ถ้าแสงแดดส่องลงมาจะทำให้สัตว์ได้รับความร้อน เมื่อคุณครูใช้คำถามกับเด็ก ๆ ว่า “เด็ก ๆ จะทำอย่างไรสัตว์เหล่านี้จึงจะไม่ได้ได้รับความร้อนจากแสงแดด” ภายในกลุ่มจึงตอบว่า “พวกเราจะสร้างต้นไม้ขึ้นในสวนสัตว์” และทุกคนช่วยกันปฏิบัติกิจกรรมต่อไป ซึ่งจากการแสดงพฤติกรรมดังกล่าว ครูมีบทบาทสำคัญในการกระตุ้นให้เด็กได้ฝึกการแก้ปัญหาได้เร็วขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับหลักทฤษฎีของไวทสกี (Berk ; & Winsler. 1995 ; citing Vygotsky. n.d.) ได้กล่าวว่า การเรียนรู้ของเด็กเกิดขึ้นในชั้น Zone of Proximal Development. เป็นสภาวะที่เด็กเผชิญกับปัญหาที่ทำนาย แต่ไม่สามารถคิดแก้ปัญหาได้โดยลำพัง เมื่อได้รับความช่วยเหลือแนะนำจากผู้ใหญ่หรือร่วมกันคิดกับเพื่อนที่มีประสบการณ์มากกว่า เด็กจะสามารถแก้ปัญหาได้ สอดคล้องกับ อาชัญญา รัตนอุบล (2547) กล่าวว่า การเรียนรู้จากประสบการณ์ของบุคคลทั้งหลายควรเริ่มต้นด้วยการค้นหาและแลกเปลี่ยนประสบการณ์ระหว่างกลุ่มเพื่อผู้เรียนระหว่างผู้สอน หรือระหว่างผู้อำนวยความสะดวก เปิดโอกาสให้มีการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ในอดีต มีการสังเกตการปฏิบัติก่อนนำไปสู่การปฏิบัติจริงด้วยการเข้าร่วมกิจกรรมการเรียนรู้ตามต้องการ ซึ่งกิจกรรมศิลปะบูรณาการมีรูปแบบการจัดกิจกรรม การเรียนการสอนที่เด็กทุกคนได้ลงมือกระทำ ความมีอิสระในการคิดและเรียนรู้ด้วยตนเอง จะช่วยให้เด็กค้นหาคำตอบด้วยตนเอง และที่สำคัญช่วยให้เด็กเกิดการล่วงรู้ถึงความคิด สมมติฐาน และความคิดของเด็ก คอยอำนวยความสะดวกและสิ่งแวดล้อมให้เด็กค้นพบและผลิตผลิตไปกับการค้นพบร่วมกับเด็ก หรือ ครูเป็นผู้นำ เสนอ กิจกรรม เป็นผู้สังเกตการปฏิบัติงานของเด็ก ผู้ตั้งคำถามและผู้เสนอปัญหา คือกระตุ้นการเรียนรู้โดยใช้คำถามเพื่อตรวจสอบความคิดของผู้เรียนและนำเสนอข้อมูลให้ผู้เรียน ผู้จัดสภาพแวดล้อมในการเรียนรู้ จัดเตรียมกิจกรรม สื่อที่เหมาะสม จากการที่ได้มีปฏิสัมพันธ์กับครู เพื่อน ๆ ภายในกลุ่ม ได้สื่อสารโต้ตอบกับครู โดยครูเป็นผู้กระตุ้นให้เด็กได้คิดและลงมือกระทำกิจกรรมศิลปะบูรณาการ ที่เปิดโอกาสให้เด็กได้ลงมือปฏิบัติด้วยตนเอง ก่อให้เกิดการเรียนรู้และค้นพบด้วยตนเอง ซึ่ง ฉันทนา ภาคบงกช (2528 : 47-49) เสนอแนะว่า แนวทางการส่งเสริมการแก้ปัญหาว่า การฝึกฝนให้เด็กรู้จักการสังเกต โดยใช้ประสาทสัมผัสทุกด้าน การตั้งคำถาม หรือชี้แนะโดยผู้ใหญ่ จะช่วยให้เด็กเกิดความสนใจ และหาความจริงจากการสังเกต นอกจากนี้ ลักษณะของปัญหา หรือสื่อ อุปกรณ์ ที่กระตุ้นเร้าในชั้นการวางแผนก็มีส่วนสำคัญที่ทำให้เด็กแก้ปัญหาได้สูงขึ้น

2.3 การบอกเหตุผลของการตัดสินใจเลือกวิธีแก้ปัญหา จากการทำกิจกรรมร่วมกัน เด็กมีการพูดคุยกันถึงปัญหา ซึ่งเป็นปัญหาที่เด็กพบและมีประสบการณ์โดยตรงกับตนเอง ครูให้อิสระเด็กทั้งความคิดและการกระทำศิลปะ ครูมีบทบาทคือกระตุ้นให้เด็กคิดถึงเหตุผลการแก้ปัญหา จากงานวิจัยพบว่า ในการปฏิบัติกิจกรรมศิลปะบูรณาการนั้น เด็กจะต้องคิดอยู่ 2 กรณี คือ 1) เด็กจะต้องนำสิ่งใดมารวมกับสิ่งใด และ 2) เด็กจะต้องใช้วิธีการใดมาเสริมให้เกิดงานศิลปะ ซึ่งใน 2 เหตุผลนี้เองเด็กจะต้องนำมาใช้ในการคิดแก้ปัญหา เช่น กิจกรรมการประดิษฐ์นาฬิกาแขวน กิจกรรมการสร้างสัญญาณไฟจราจร กิจกรรมการทำสีธรรมชาติ กิจกรรมการสร้างน้ำตกจำลอง เป็นต้น ซึ่งในทุกสาระการเรียนรู้ที่เด็กเรียน เด็กจะพบกับปัญหาอย่างหลากหลาย และใช้วิธีการแก้ปัญหาที่แตกต่างกัน ซึ่งสอดคล้องกับ วารี ธีระจิต (2541 : 74-75) เสนอแนะว่า การให้เด็กมีโอกาสพบกับปัญหา และแก้ปัญหาบ่อย ๆ เป็นสิ่งหนึ่งที่จะช่วยให้เด็กฝึกฝนตนเองในการแก้ปัญหานั้น แต่การแก้ปัญหาของเด็กจะดีหรือไม่ย่อมต้องอาศัยประสบการณ์เดิม แรงจูงใจในการแสวงหาแนวทางในการแก้ปัญหา ถ้าได้รับแรงจูงใจสูงเด็กจะสามารถแก้ปัญหานั้น ๆ ได้ดีและมีเหตุผล เด็กต้องใช้สติปัญญาของเด็กเองในการแก้ปัญหา ถ้าเด็กมีสติปัญญาสูงก็จะมีความสามารถในการคิด การรู้จักเลือกและตัดสินใจในการแก้ปัญหา และมีความสนใจในการแก้ปัญหาได้เป็นอย่างดี

2.4 การหาตัวเลือกใหม่ได้ถ้ามีอุปสรรค ในกระบวนการแก้ปัญหาเด็กได้ใช้ประสาทสัมผัสทั้ง 5 โดยการลงมือปฏิบัติด้วยตนเอง กับการใช้คำถามกระตุ้นให้เด็กมีความกระตือรือร้นก่อให้เกิดการค้นพบความรู้มากมาย ซึ่งความรู้ต่าง ๆ ถูกสร้างขึ้นด้วยตัวเด็กเอง โดยใช้ข้อมูลที่ได้รับมาใหม่กับข้อมูลที่มีอยู่เดิม ทำให้เด็กสร้างองค์ความรู้ใหม่ เด็กรับรู้และเข้าใจสถานการณ์ปัญหาที่เกิดขึ้นได้ เช่น จากกิจกรรมการเรียนรู้เรื่อง สัตว์บก ในขั้นนำสู่งานศิลปะ ในการสร้างสวนสัตว์เมื่อเด็กพบสาเหตุของปัญหาคือ ถ้ามีแสงแดดส่องลงมาจะทำให้สัตว์ในสวนสัตว์ได้รับความร้อน เด็ก ๆ จึงช่วยกันคิดแก้ปัญหาไม่ให้สัตว์ได้รับความร้อนด้วยการสร้างต้นไม้ขึ้นมา เหตุผลที่ตัดสินใจเลือกวิธีแก้ปัญหาด้วยการสร้างต้นไม้ขึ้นมา เพราะว่า ต้นไม้ทำให้เกิดความร่มรื่น สัตว์ได้อาศัยร่มไม้ด้วยหลังจากนั้นเด็ก ๆ ลงมือปฏิบัติการสร้างต้นไม้ ครั้งแรกเด็กจะวางต้นไม้ในแนวอนขาง ๆ ตัวสัตว์ภายในกลุ่มจึงเกิดการโต้แย้งกันว่า “ถ้าวางต้นไม้แบบนั้น เป็นต้นไม้ล้มไม่มีร่มบังแสงแดด” ภายในกลุ่มจึงช่วยกันคิดหาวิธีการสร้างต้นไม้ใหม่อีกครั้ง เด็ก ๆ จึงนำดินน้ำมันมาปั้นเป็นก้อนกลม ๆ วางลงข้าง ๆ ตัวสัตว์ หลังจากนั้นก็นำกิ่งไม้สำหรับทำต้นไม้มาเสียบลงบนก้อนดินน้ำมันนั้น ทำให้ต้นไม้ยืนต้นและสามารถให้ร่มเงากับสัตว์ได้อาศัย จากการทำกิจกรรมศิลปะแสดงให้เห็นว่า เด็กพยายามแก้ปัญหาโดยใช้ประสบการณ์เดิมกับการลองผิดลองถูก ทำให้พฤติกรรมการแก้ปัญหาได้เป็นพัฒนาการที่เชื่อมโยงมาจากการสะสมความรู้ประสบการณ์ เพื่อนำไปใช้เมื่อเกิดสถานการณ์ปัญหา สอดคล้องกับ แมคคราร์วี่ ไตรโครล และรุฟท์ ที่กล่าวว่า เมื่อเด็กได้รับความรู้ เขาจะเก็บความรู้นั้นไว้เพื่อเป็นข้อมูลและเครื่องมือในการแก้ปัญหา และจากกิจกรรมการเรียนรู้เรื่อง ดอกไม้ เมื่อเด็กประสบปัญหาในการทำกิจกรรม คือ หลังจากฉีกดอกไม้หรือผลงานแต่ละคนให้เล็กลงแล้วแต่ไม่สามารถที่จะนำลงแผ่นงานกลุ่มได้ จึงเลือกวิธีการแก้ปัญหาวิธีใหม่คือ ฉีกกลีบดอกไม้ทีละกลีบเป็นดอกไม้ที่ร่วงวางอยู่บนพื้นดิน หรือกิ่งไม้ที่ยาวกว่ากระดาษแกะออกไปเนื่องจากยาวกว่า

กระดาษและใช้สีเทียนวาดเป็นก้านดอกไม้แทน ซึ่งแสดงว่าเด็กสามารถนำเอาสิ่งที่รับรู้ในสภาพจริงของสิ่งแวดล้อมรอบตัวมาใช้ประกอบการคิดแก้ปัญหา ดังที่ ซูซีพ อ่อนโคกสูง (2522 : 121-123) กล่าวว่า องค์ประกอบที่มีอิทธิพลต่อการแก้ปัญหา คือ สถานการณ์นั้นมีความน่าสนใจของผู้เรียนจะทำให้เกิดแรงจูงใจที่จะเรียนหรือแก้ปัญหาได้

2.5 การบอกเหตุผลการแก้ปัญหาทางบวก องค์ความรู้ที่เกิดจากการลงมือปฏิบัติกิจกรรมด้วยตนเองเป็นข้อมูลในการนำมาแก้ปัญหาตามสถานการณ์ปัญหาได้อย่างรวดเร็วและเหมาะสม การที่เด็กได้ฝึกคิดแก้ปัญหาอย่างต่อเนื่อง หลังสถานการณ์ปัญหาเกิดจากเด็กเอง ทำให้เป็นสิ่งที่มีความหมายสำหรับเด็ก เด็กต้องการแก้ปัญหาจากสถานการณ์ปัญหาที่ตนเองเป็นผู้คิดเอง การฝึกคิดอย่างต่อเนื่องทำให้เด็กเกิดกระบวนการคิดที่ฉับไวและอัตโนมัติ ส่งผลให้เด็กสามารถหาคำตอบในสถานการณ์ปัญหาที่เกิดขึ้นได้อย่างรวดเร็วและถูกต้อง สอดคล้องกับ ไกรเวอร์ บรุนนิก ; และฟิลเบค (กุญชรี คำชาย. 2545 : 146 ; อ้างอิงจาก Grover, Brunig ; & Fillbeck. 113-114) ที่กล่าวว่า ในการแก้ปัญหานั้นต้องให้โอกาสเด็กได้เผชิญกับสภาพการณ์ที่เป็นปัญหา โดยที่ปัญหานั้นจะต้องสัมพันธ์กับกฎเกณฑ์และหลักการที่ได้เรียนไปในชั้นเรียนและช่วยให้เด็กระบุปัญหาและสภาพปัญหา เพื่อให้เด็กแน่ใจว่ารู้จักปัญหาก่อน ทั้งนี้ครูผู้สอนต้องคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคลและการเกิดอคติในการรับรู้ปัญหาซึ่งอาจขัดขวางการเรียนรู้เพื่อแก้ปัญหาได้ ยกตัวอย่างเช่น กิจกรรมการเรียนรู้เรื่อง สัตว์บก ขึ้นการนำเสนอานศิลปะ ในขณะที่เด็กลงมือปฏิบัติกิจกรรมด้วยตนเอง เด็กพบปัญหา คือ ต้นไม้ไม่เพียงพอสำหรับให้สัตว์ได้อาศัยร่มเงา กิ่งไม้สดหมดไม่เพียงพอ ภายในกลุ่มจึงช่วยกันแก้ปัญหา โดยการนำดินน้ำมันสีเขียวปั้นเป็นต้นไม้ การที่รูปแบบศิลปะบูรณาการพัฒนาความสามารถในการแก้ปัญหาเด็กได้ เนื่องจากมีลักษณะตามแนวคิดของคอนสตรัคติวิสต์ (Constructivism.) ที่มีการจัดกิจกรรมเสริมความรู้และความสนใจของเด็กโดยเปิดโอกาสให้เด็กสังเกต ชักถาม ค้นคว้าหาคำตอบ สรุปและอภิปรายผลความคิด ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ พรใจ สารยศ. (2544: บทคัดย่อ) ได้ศึกษา กระบวนการส่งเสริมการแก้ปัญหาของเด็กปฐมวัยโดยใช้กิจกรรมวิทยาศาสตร์ตามแนวคิดคอนสตรัคติวิสต์ เพื่อทำความเข้าใจและอธิบายกระบวนการส่งเสริมการแก้ปัญหาของเด็กปฐมวัย

ข้อสังเกตจากการวิจัย

1. จากการวิจัยพบว่า เมื่อจัดกิจกรรมศิลปะบูรณาการ โดยใช้กระบวนการเรียนการสอน 4 ขั้นตอน คือ ขั้นกระตุ้นการเรียนรู้ ขั้นกรองส้อมโนทัศน์ ขั้นพัฒนาด้วยศิลปะ ขั้นสรุปสาระที่เรียนรู้ พฤติกรรมความสามารถในการแก้ปัญหาของเด็กปฐมวัย จะเกิดมากในช่วงขั้นกรองส้อมโนทัศน์และขั้นพัฒนาด้วยศิลปะ ซึ่งเด็กได้มีโอกาสทำงานกลุ่ม ตลอดจนขั้นตอนในการทำงานที่ซับซ้อน และท้าทายความสามารถของเด็กปฐมวัยต้องแก้ปัญหาในขณะนั้น ในขั้นนี้ครูมีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมความสามารถในการแก้ปัญหาที่ครูได้ใช้ปฏิสัมพันธ์ การใช้คำถามกระตุ้นให้เด็กคิดแก้ปัญหาได้เร็วและเรียนรู้ด้วยตนเอง ด้วยเหตุนี้ในขั้นกรองส้อมโนทัศน์ และขั้นพัฒนาด้วยศิลปะ ครูจึงมีความสำคัญในการช่วยให้เด็กได้คิดแก้ปัญหา

2. การดำเนินกิจกรรมในลักษณะที่เด็กต้องเรียนรู้จากการทำกิจกรรมกลุ่มตั้งแต่ 3-5 คน ในระยะ 2 สัปดาห์แรก ผู้วิจัยให้เด็กจับกลุ่ม 5 คน สังเกตพบว่าเด็กมีพฤติกรรมการทำงาน 3 คน ส่วนอีก 2 คน จะเล่นและคุยกันเรื่องอื่น ผู้วิจัยจึงปรับกิจกรรมการทำงานกลุ่มให้เล็กลงเหลือเพียงกลุ่มละ 4 คน ซึ่งผู้วิจัยกระตุ้นให้เด็กคิด ให้คำปรึกษา แนะนำ ให้การเสริมแรงและชมเชย เมื่อการทดลองผ่านไปตั้งแต่สัปดาห์ที่ 3 พบว่า เด็กสามารถเรียนรู้จากการปฏิบัติงานกลุ่มได้ดีช่วยเหลือกันขณะทำกิจกรรม ยอมรับฟังความคิดเห็นกันอย่างทั่วถึง มีการสนทนาพูดคุย แบ่งงานรับผิดชอบ

3. การสื่อสารของเด็ก ในการจัดกิจกรรมศิลปะบูรณาการ จะเน้นถึงการแสดงที่เด็กต้องเสนอความคิดเห็นสะท้อนข้อมูลด้วยตนเอง พร้อมทั้งยอมรับฟังความคิดเห็นของเพื่อนในกลุ่ม และเสนอความคิดเห็นด้วยการนำเสนอผลงานแต่ละกลุ่ม ในระยะแรกเด็กบางคนไม่กล้าพูดกลัวผิด และในบางกลุ่มแย่งกันพูด และไม่สามารถสรุปผลงานของกลุ่มได้ ซึ่งผู้วิจัยต้องเตรียมความพร้อม สร้างข้อตกลงร่วมกัน แนะนำวิธีการนำเสนอ กระตุ้นให้เด็กคิดด้วยการใช้คำถาม ให้คำปรึกษาชี้แนะ พร้อมกับเสริมแรง ชมเชย เมื่อผ่านไป 4 สัปดาห์ เด็กได้เรียนรู้จากการทำกิจกรรมกลุ่มและสามารถนำเสนอความคิดเห็น กล้าแสดงความคิดเห็นของตนเองและปฏิบัติตามมติของกลุ่มได้ ทำให้เด็กทุกคนสามารถโต้ตอบกลับได้อย่างมีประสิทธิภาพ ในการที่เด็กได้ทำกิจกรรมศิลปะบูรณาการ เน้นการปฏิบัติด้วยการคิด สิ่งที่เด็กได้เรียนรู้เพิ่มเติมด้วย ประกอบกับประสบการณ์ที่ครูจัด ทำให้เด็กได้เรียนรู้และพัฒนาความสามารถในการแก้ปัญหา

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1. ในการจัดกิจกรรมศิลปะ จะประสบความสำเร็จสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ ควรมีจำนวนสมาชิกที่เหมาะสม จากการวิจัยในครั้งนี้ พบว่า จำนวนสมาชิกที่เหมาะสมในการทำกิจกรรมกลุ่ม คือ 4 คน เนื่องจากเด็กทุกคนมีโอกาสร่วมทำกิจกรรมแลกเปลี่ยนความคิดเห็นในการทำกิจกรรม ใช้เวลาในการรอคอยในการทำกิจกรรมร่วมกันไม่นาน มีโอกาสในการหมุนเวียนกันทำกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง ทำให้ได้ผลงานของกลุ่มประสบความสำเร็จได้ทันเวลาที่กำหนด

2. สื่อและอุปกรณ์ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้การสอนศิลปะบูรณาการ ต้องมีจำนวนเพียงพอกับจำนวนเด็กที่ทำกิจกรรม และควรเป็นสื่อของจริง หรือสถานการณ์จำลอง เพราะสื่อของจริงมีความหลากหลายทางด้านรายละเอียด รูปร่าง รูปทรง ผิวสัมผัส กลิ่น สี ซึ่งมีผลต่อการเรียนรู้ของเด็กปฐมวัยเป็นอย่างดี เนื่องจากเป็นสิ่งใกล้ตัว เป็นการเสริมให้เด็กสามารถเชื่อมโยงประสบการณ์เดิมกับประสบการณ์ใหม่ที่ได้รับ สร้างเป็นความรู้ได้ ซึ่งแตกต่างจากสื่อที่เป็นรูปภาพการจัดกิจกรรมศิลปะบูรณาการ การจัดเตรียมสื่อการสอน เป็นสื่อวัสดุธรรมชาติ ต้องมีความหลากหลาย จำนวนเพียงพอกับจำนวนเด็ก กระตุ้นเร้าความสนใจและตรงกับความต้องการของเด็ก ซึ่งเด็กทุกคน ได้มีโอกาสสัมผัสจับต้อง ได้คิดได้ลงมือกระทำด้วยตนเองและการทำกิจกรรมร่วมกับกลุ่ม สอดคล้องกับจุดประสงค์ของการเรียนทำให้เด็กเกิดมโนทัศน์ในเรื่องที่เรียนซึ่งสื่อธรรมชาติดังกล่าว ประกอบด้วย สัตว์ ต้นไม้ ใบไม้ ดอกไม้ ผัก ผลไม้ ก้อนหิน เป็นสื่อและมีแหล่งเรียนรู้ในโรงเรียนและอยู่ในชุมชนที่แวดล้อมอยู่รอบตัวเด็ก เป็นสื่อที่หาได้ง่าย

3. บทบาทของครูมีความสำคัญมากในการส่งเสริมความสามารถในการแก้ปัญหาของเด็กปฐมวัย ครูจะต้องมีปฏิสัมพันธ์ โดยการใช้คำถามกระตุ้นและจูงใจให้ผู้เรียนสนใจที่จะร่วมกิจกรรม เด็กมีอิสระในการตัดสินใจ โดยการใช้รูปแบบและวิธีการที่หลากหลาย ช่วยให้บรรยากาศของการทำกิจกรรมศิลปะน่าสนใจยิ่งขึ้น หลังจากทำกิจกรรมศิลปะเสร็จแล้วมีการสรุปอภิปรายแลกเปลี่ยนความคิดเห็น เป็นการสะท้อนข้อมูลให้เด็กเกิดการเรียนรู้ได้เป็นอย่างดี เพราะโดยธรรมชาติเด็กวัย 3-6 ปี จะมีความอยากรู้อยากเห็นสิ่งใหม่ ๆ ที่พบเห็นรอบตัวเองและเมื่อได้เข้าร่วมกิจกรรม ทำให้เด็กมีความกระตือรือร้นอยากเข้ามามีส่วนร่วม การเปิดโอกาสให้เด็กมีอิสระในการทำกิจกรรมแก้ปัญหาในช่วงปฏิบัติกิจกรรมทำให้เด็กสามารถแก้ปัญหาได้อย่างรวดเร็ว เด็กวัยนี้เป็นวัยที่เหมาะสมที่จะเสริมสร้างหรือเพิ่มพูนประสบการณ์ด้วยการจัดกิจกรรมที่หลากหลาย เพื่อช่วยให้เด็กได้รับความรู้ในการแก้ปัญหา และนำประสบการณ์ไปใช้ในสถานการณ์จริง

4. ความร่วมมือของผู้ปกครอง ในการจัดการเรียนรู้สำหรับเด็กปฐมวัย ด้วยกิจกรรมศิลปะบูรณาการครั้งนี้ ประสบความสำเร็จบรรลุตามวัตถุประสงค์ นั้น เนื่องจากผู้วิจัยได้รับความร่วมมือจากผู้ปกครองที่มีส่วนช่วยในการจัดเตรียมสื่อ-อุปกรณ์ที่เป็นวัสดุ เช่น ผัก ผลไม้ ดอกไม้ ขวดน้ำพลาสติก กระดาษโฆษณาสินค้า นอกจากนี้ให้ความอนุเคราะห์แหล่งเรียนรู้ ได้แก่ น้ำตกจำลอง การมีส่วนร่วมในการอำนวยความสะดวก ความปลอดภัยขณะที่ทำกิจกรรมในแหล่งเรียนรู้ดังกล่าว

5. การใช้ภูมิความรู้ของเด็ก ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้การสอนโดยใช้กิจกรรมศิลปะบูรณาการ ผู้วิจัยได้กำหนดสาระการเรียนรู้ คือ พืช สัตว์ เวลา สถานที่ท่องเที่ยว อาชีพ ยานพาหนะ เครื่องมือ สี และทำผังมโนทัศน์เรียงลำดับตามความยากง่าย โดยคำนึงถึงประสบการณ์ สิ่งแวดล้อมในชีวิตของเด็กและเหมาะสมกับพัฒนาการ เพื่อให้เด็กเกิดการเรียนรู้ด้วยการเชื่อมโยงความรู้เดิมกับความรู้ใหม่ และพัฒนาความสามารถในการแก้ปัญหา โดยเน้นความสัมพันธ์กับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมตัวเด็ก ชุมชน เป็นแหล่งเรียนรู้ ซึ่งเด็กในกลุ่มตัวอย่าง 15 คน มีสิ่งแวดล้อมทางบ้านที่แตกต่างกัน คือ 5 คน เป็นเด็กที่มีบ้านพักอาศัยอยู่ในแฟลตทหารอากาศ และ 10 คน เป็นเด็กที่

อาศัยอยู่ในบ้านที่มีลักษณะเป็นบ้านริมคลอง และติดถนนจึงส่งผลให้เด็กมีประสบการณ์เดิมที่แตกต่างกัน ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยจัดการเรียนการสอนเพื่อสอดคล้องกับบริบทของโรงเรียนบำรุงรวิวรรณวิทยา เป็นสำคัญ จากเด็กแต่ละคนจึงมีภูมิความรู้ที่แตกต่างกัน ให้สามารถเชื่อมสานกับประสบการณ์ใหม่ที่ได้รับ เกิดการเรียนรู้เพิ่มขึ้นจากการขยายประสบการณ์

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการศึกษานำกิจกรรมศิลปะบูรณาการ ใช้จัดกิจกรรมการเรียนการสอนตลอดปีการศึกษา เพื่อพัฒนาศักยภาพการแก้ปัญหาจะมีความคงทนอยู่หรือไม่
2. ควรมีการศึกษานำกิจกรรมศิลปะบูรณาการ เพื่อพัฒนาทักษะกระบวนการคิดเป็นกลุ่ม ความผูกพันระหว่างกลุ่ม
3. ควรมีการศึกษานำศิลปะบูรณาการ เพื่อพัฒนาการด้านสังคม และการพัฒนา EQ.(Emotional Quotient)

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

- กมล เวียสุวรรณ; และนิตยา เวียสุวรรณ. (2541). ศิลปนิยม. กรุงเทพฯ : สาขาวิชาศิลป
หัตถกรรมศิลปะ-ศิลปกรรม. เลิฟแอนลิฟเพรส.
- กัญชรี คำชาย. (2540). จิตวิทยาการเรียนรู้การสอน. กรุงเทพฯ : คณะครุศาสตร์ สถาบัน
ราชภัฏสวนสุนันทา.
- กุลยา ตันติผลาชีวะ. (2545). รูปแบบการเรียนรู้การสอนปฐมวัยศึกษา. กรุงเทพฯ : เอดิสัน
เพลสโปรดักส์.
- _____. (2547). การจัดกิจกรรมการเรียนรู้สำหรับเด็กปฐมวัย. กรุงเทพฯ : เอดิสัน
เพลสโปรดักส์.
- _____. (2547). คู่มือการจัดกิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์เพื่อการเรียนรู้. กรุงเทพฯ.
- _____. (2547,มกราคม). การใช้ศิลปะเป็นสื่อการเรียนรู้. วารสารการศึกษาปฐมวัย.
8(1) : 31-38.
- _____. (2547, ตุลาคม). การสอนเด็กปฐมวัยให้คิด. วารสารการศึกษาปฐมวัย. 8(4) :
44- 54.
- _____. (2548, เมษายน). รูปแบบกิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์เพื่อการเรียนรู้. วารสาร
การศึกษาปฐมวัย. 9(2) : 68-74.
- กรมวิชาการ. (2545). คู่มือการจัดการเรียนรู้กลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ. กรุงเทพฯ :
กระทรวงศึกษาธิการ.
- กลมรัตน์ หล้าสุระวงษ์. (2528). จิตวิทยาการศึกษาฉบับปรับปรุงใหม่. พิมพ์ครั้งที่ 2.
กรุงเทพฯ : คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- กรภัสสร ประเสริฐศักดิ์. (2539). ทักษะพื้นฐานทางคณิตศาสตร์ของเด็กปฐมวัยที่ได้รับการ
จัดกิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์ประกอบคำถามเชิงเหตุผลและคำถามเชิงเปรียบเทียบ
ปริญญาณิพนธ์. กศ.ม.(การศึกษาปฐมวัย). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- จิตทนายารณ เตือนฉาย. (2541). ผลการจัดกิจกรรมศิลปะวาดภาพนอกห้องเรียนที่ส่งผลต่อ
ความสามารถด้านทักษะพื้นฐานคณิตศาสตร์. ปริญญาณิพนธ์. กศ.ม.(การศึกษา
ปฐมวัย). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- เจษฎา สุภางเสน. (2530). การศึกษาความคิดสร้างสรรค์และแก้ปัญหาเฉพาะหน้าของเด็ก
ที่อยู่ในสภาพแวดล้อมที่ต่างกัน. ปริญญาณิพนธ์. กศ.ม. (การศึกษาปฐมวัย).
กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- เฉลิมพล ตันสกุล. (2521). ความสัมพันธ์ระหว่างความสามารถในการแก้ปัญหาเฉพาะหน้า
ของเด็กก่อนวัยเรียนในเขตการศึกษา 8 ปริญญาณิพนธ์. กศ.ม. (จิตวิทยาพัฒนาการ).
กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.

- จันทนา ภาคบงกช. (2528). สอนให้เด็กคิด : โมเดลการพัฒนาทักษะการคิดเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตและสังคม. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- ชนกพร ชีรกุล. (2544). กระบวนการทักษะวิทยาศาสตร์ของเด็กปฐมวัยที่ได้รับการจัดกิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์แบบเน้นกระบวนการ. ปรินญานิพนธ์. กศ.ม. (การศึกษาปฐมวัย). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- ชาติชาย ปิลวาสน์. (2544). การศึกษาความสามารถในการแก้ปัญหาของเด็กปฐมวัยโดยใช้กระบวนการวางแผน ปฏิบัติ ทบทวน. ปรินญานิพนธ์. กศ.ม. (การศึกษาปฐมวัย). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- ชาญณรงค์ พรุ่งโรจน์. (2542). ศิลปะเด็กพิเศษ. กรุงเทพฯ : คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ชาญณรงค์ พรุ่งโรจน์. (2543). กระบวนการสร้างค่ายศิลปะ. กรุงเทพฯ : แมทส์บอยท์.
- ชาติ แจ่มนุช. (2545). สอนอย่างไรให้คิดเป็น ?. กรุงเทพฯ : เลียงเชียง.
- ชูชีพ อ่อนโคกสูง. (2522). สอนอย่างไร. กรุงเทพฯ : ภาควิชาแนะแนวและจิตวิทยาการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- ชัยณรงค์ เจริญพานิชกุล. (2533). พัฒนาเด็กด้วยศิลปะ. กรุงเทพฯ : แปลนพลับลิชชิง.
- จิตติพร พิชญกุล. (2538). การศึกษาความสามารถในการแก้ปัญหาของเด็กปฐมวัยที่ครูใช้คำถามแบบเชื่อมโยงเนื้อหาและแบบเชื่อมโยงประสบการณ์. ปรินญานิพนธ์. กศ.ม. (การศึกษาปฐมวัย). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- ทิตนา แหมมณี. (2535). “การพัฒนากระบวนการคิด” ใน การประชุมวิชาการเรื่อง สู่แนวทางใหม่ของการสอนวิจัยทางพยาบาลศาสตร์. กรุงเทพฯ : ภาควิชาการประถมศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- _____. (2536). หลักการและรูปแบบการพัฒนาเด็กปฐมวัยตามวิถีชีวิตไทย. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ทิตนา แหมมณี; และคณะ. (2544). วิทยาการด้านการคิด. กรุงเทพฯ : บริษัทเดอะมาสเตอร์กรุ๊ป แมเนจเม้นท์ จำกัด.
- _____. (2547). ศาสตร์การสอน. พิมพ์ครั้งที่ 3 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- นฤมล ปิ่นดอนทอง. (2544). การคิดเชิงเหตุผลของเด็กปฐมวัยที่ได้รับการเล่นเกมสร้างมโนทัศน์ด้านจำนวน. ปรินญานิพนธ์ กศ.ม. (การศึกษาปฐมวัย). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- นภเนตร ธรรมบวร. (2544). การพัฒนากระบวนการคิดของเด็กปฐมวัย. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- บุญเชิด ภิญโญอนันตพงษ์. (2526). การทดสอบแบบอิงเกณฑ์ : แนวคิดและวิธีการ. กรุงเทพฯ : ภาควิชาพื้นฐานการศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

- บุญชู ชลัษเฐียร. (2539). การพัฒนาการวัดความสามารถด้านเหตุผลเชิงวิเคราะห์ของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษา
- บุศรินทร์ สิริปัญญาธร. (2545,กรกฎาคม). กิจกรรมศิลปะสำหรับเด็กปฐมวัย. วารสารการศึกษาปฐมวัย. 6(3) : 14.
- บุศรินทร์ สิริปัญญาธร. (2541). แนวโน้มและอัตราการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมร่วมมือของเด็กปฐมวัยที่เกิดจากกิจกรรมศิลปะแบบสื่อผสมเป็นกลุ่ม. ปรินญานิพนธ์ กศ.ม. (การศึกษาปฐมวัย) กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- เบญจา แสงมลิ. (2545). การพัฒนาเด็กปฐมวัย. กรุงเทพฯ : เมธิทีปส์.
- ประมวญ ดิฉินสัน. (2536). กิจกรรมศิลปะอนุบาล. กรุงเทพฯ : ดันอ้อ
- ประพันธ์ศิริ สุเสารัจ. (2541). คิดเก่ง สมองไว. กรุงเทพฯ : โปรดักทีฟ บูด.
- ปริยานุช จุลพรหม. (2547). การพัฒนาความสามารถด้านการคิดวิจารณ์ของเด็ปฐมวัยด้วยการจัดกิจกรรมศิลปะประดิษฐ์. ปรินญานิพนธ์ กศ.ม. (การศึกษาปฐมวัย). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- เปลว ปุริสาร. (2543). การศึกษาความสามารถในการคิดแก้ปัญหาของเด็กปฐมวัยที่ได้รับการจัดประสบการณ์แบบโครงการ. ปรินญานิพนธ์. กศ.ม.(การศึกษาปฐมวัย). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- พนิดา ชาตยาภา. (2544). กระบวนการพัฒนาการสื่อความหมายของเด็กปฐมวัยโดยการสร้างเรื่องราวในกิจกรรมสร้างสรรค์ตามแนวการสอนภาษาแบบธรรมชาติ. ปรินญานิพนธ์. กศ.ม. (การศึกษาปฐมวัย). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- พีระพงษ์ กุลพิศาล. (2545). สมอกลูกพัฒนาด้วยศิลปะ. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ : ชารอักษร.
- พรใจ สารยศ. (2544). กระบวนการส่งเสริมการแก้ปัญหาของเด็กปฐมวัยโดยใช้กิจกรรมวิทยาศาสตร์ตามแนวคอนสตรัคติวิสต์. ปรินญานิพนธ์ กศ.ม. (การศึกษาปฐมวัย). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- พรเพ็ญ ศรีวิรัตน์. (2546). การคิดอย่างมีวิจารณ์ของเด็ปฐมวัยที่ได้รับการเล่นเกมฝึกทักษะการคิด. ปรินญานิพนธ์ กศ.ม. (การศึกษาปฐมวัย) กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช. (2526) เอกสารการสอนชุดวิชาการสร้างเสริมลักษณะนิสัยระดับปฐมวัยศึกษา หน่วยที่ 1-7. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช. (2526). เอกสารการสอนชุดวิชาพฤติกรรมกรรมการสอนเด็ปฐมวัยศึกษา หน่วยที่ 1-10. พิมพ์ครั้งที่ 2 กรุงเทพฯ : กราฟฟิคอาร์ต.

- มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. (2544). วารสารวิชาการศึกษาศาสตร์. ปีที่ 2 ฉบับที่ 1-3
มกราคม-ธันวาคม. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- มานพ ถนอมศรี. (2546). ศิลปะสำหรับครู. กรุงเทพฯ : สิปประภา.
- เยาวพา เดชะคุปต์. (2528). กิจกรรมสำหรับเด็กก่อนวัยเรียน. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์.
_____. (2542). กิจกรรมสำหรับเด็กปฐมวัย. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แม็ค.
- รศนา อัมชะกิจ. (2537). กระบวนการคิดแก้ปัญหาและการตัดสินใจเชิงวิทยาศาสตร์.
พิมพ์ครั้งที่ 2. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ลลิตพรรณ ทองงาม. (2539). ศิลปะสำหรับครูประถม. กรุงเทพฯ : ภาควิชาหลักสูตรและ
การสอน คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- เลิศ อานันท์. (2535). เทคนิควิธีสอนศิลปะเด็ก. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ล้วน สายยศ ; อังคณา สายยศ. (2538). เทคนิคการวิจัยทางการศึกษา. พิมพ์ครั้งที่ 5.
กรุงเทพฯ : สุวีริยาสาส์น.
- วยุภา จิตรสิงห์. (2543). การศึกษาความสามารถในการแก้ปัญหาของเด็กปฐมวัยที่ครูใช้
คำถามแบบเชื่อมโยงเนื้อหาและแบบเชื่อมโยงประสบการณ์. ปรินญานิพนธ์. กศ.ม.
(การศึกษาปฐมวัย). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- วราภรณ์ นาคะศิริ. (2546). การคิดเชิงเหตุผลของเด็กปฐมวัยที่ได้รับการจัดกิจกรรมศิลปะ
สร้างสรรค์โดยใช้ทรายสี. ปรินญานิพนธ์. กศ.ม.(การศึกษาปฐมวัย). กรุงเทพฯ :
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- วรารัตน์ นิยมไทย. (2547). ผลของการให้ความรู้ผู้ปกครองผ่านระบบอินเทอร์เน็ตต่อความ
สามารถในการแก้ปัญหาของเด็กปฐมวัย. ปรินญานิพนธ์ กศ.ม.(การศึกษาปฐมวัย).
กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- วาสนา เจริญสอน. (2537). ผลการใช้กิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์ประกอบคำถามเชื่อมโยง
ประสบการณ์ที่มีต่อความสามารถในการแก้ปัญหาของเด็กปฐมวัยที่มีระดับความ
เชื่อมั่นในตนเองต่างกัน. ปรินญานิพนธ์. กศ.ม.(การศึกษาปฐมวัย). กรุงเทพฯ :
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- วารี ธีระจิตร. (2541). ความรู้ทางสังคมศึกษาในระดับอนุบาล. วารสารครุศาสตร์. ปีที่ 26
ฉบับที่ 2 พฤศจิกายน 2540 – กุมภาพันธ์ 2541. กรุงเทพฯ.
- พินคณิน. (2547). ศิลปะวรรณคดี. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์เพิ่มทรัพย์การพิมพ์.
- วิรุณ ตั้งเจริญ. (2526) ศิลปศึกษา. กรุงเทพฯ : วิธิมวลอาร์ต.
_____. (2539) ศิลปศึกษา. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์.
- วิรุณ ตั้งเจริญ ; และคณะ. (2544). ผลิตภัณฑ์ปิ่นน้อย คู่มือการจัดการศึกษาสำหรับผู้มี
ความสามารถพิเศษด้านทัศนศิลป์. กรุงเทพฯ : ศูนย์แห่งชาติเพื่อพัฒนาผู้มีความ
สามารถพิเศษ.

วิลาวัณย์ เพ็ญพวง. (2536). พฤติกรรมความเอื้อเฟื้อ ความมีระเบียบวินัยและความสามารถ

ในการใช้กล่อมเนื้อเล็กของเด็กปฐมวัยที่ได้รับการจัดประสบการณ์สร้างสรรค์ (ศิลปะศึกษา) โดยใช้คำถามประกอบ. ปรินญาณินพนธ์. กศ.ม.(การศึกษาปฐมวัย)

กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.

วีรพงษ์ เณลิมจิระรัตน์. (2537). การแก้ปัญหาแบบคิวซี. กรุงเทพฯ :

วีรพล สุวรรณนันต์. (2534). กระบวนการแก้ปัญหา. พิมพ์ครั้งที่ 8. กรุงเทพฯ :ไทย
ฟรีเมียร์

พริ้นติ้ง.

ศรียา นิยมธรรม. (2545). ค้นหาแวและพัฒนา หนูน้อยอัจฉริยะ. แบลนด์ จูเนียร์คลับ,
มูลนิธิส่งเสริมเด็กปัญญาเลิศ และชมรมการศึกษาพิเศษแห่งประเทศไทย

สิริพรรณ ตันติรัตน์ไพศาล. (2545). ศิลปะสำหรับเด็กปฐมวัย. กรุงเทพฯ :โปรแกรมวิชา
ศึกษาปฐมวัย คณะครุศาสตร์ สถาบันราชภัฏสวนดุสิต. สุริยวิสาสน์.

สิริมา ภิญญอนันตพงษ์. (2545). การวัดและการประเมินผลแนวใหม่เด็กปฐมวัย. กรุงเทพฯ :
ภาควิชาหลักสูตรและการสอน สาขาการศึกษาปฐมวัย คณะศึกษาศาสตร์
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

สิริยา พันโสรี. (2546). การพัฒนาการแสดงออกของพื้นฐานทางศิลปะของเด็กปฐมวัยด้วย
กิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์. ปรินญาณินพนธ์. กศ.ม.(การศึกษาปฐมวัย). กรุงเทพฯ :
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.

สุดาวรรณ ระวีสัญญา. (2544). ทักษะการแก้ปัญหาของเด็กปฐมวัยที่ได้รับการจัดกิจกรรมเน้น
เครื่องกลอย่างง่าย. ปรินญาณินพนธ์. กศ.ม.(การศึกษาปฐมวัย). กรุงเทพฯ :
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.

สุรางค์ ไคว์ตระกูล. (2545). จิตวิทยาการศึกษา. พิมพ์ครั้งที่ 5 กรุงเทพฯ :
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

แสงเดือน ทวีศิลป์. (2545). จิตวิทยาการศึกษา. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : ไทยเส็ง.

สรวยพร กุศลส่ง. (2538). ทักษะการแก้ปัญหาของเด็ก 3-4 ปี ที่ได้รับการจัดกิจกรรมใน
วงกลมแบบปฏิบัติการทดลองกับการเล่นเกมการศึกษาแบบประสาทสัมผัส. ปรินญา
ณินพนธ์. กศ.ม. (การศึกษาปฐมวัย). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรี
นครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.

เสาวนีย์ อุ่นประเสริฐ. (2544). การคิดเชิงเหตุผลของเด็กปฐมวัยที่ได้รับการจัดกิจกรรมการ
สอนแบบเดินเรื่อง. ปรินญาณินพนธ์ กศ.ม.(การศึกษาปฐมวัย). กรุงเทพฯ : บัณฑิต
วิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. (2544). นโยบายและแผนการศึกษาสำหรับเด็ก
ปฐมวัย (0-5 ปี) พ.ศ.2545-2549. กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ.

- _____. (2544). รายงานการวิจัยรูปแบบการจัดการศึกษาสำหรับผู้มีความสามารถพิเศษ ด้านทักษะการคิดระดับสูง. กรุงเทพฯ : รัตนพรชัย.
- สมจิตร สวธนไพบูลย์. (2541). เอกสารคำสอนวิชา กว.571 ประชุมปฏิบัติการสอน วิทยาศาสตร์. กรุงเทพฯ : ภาควิชาหลักสูตรและการสอน คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- อภิรดี สีนวล. (2547,ตุลาคม). การฝึกเด็กแก้ปัญหาด้วยนิทาน. วารสารการศึกษาปฐมวัย. 8(4) : 38-43.
- _____. (2547). ความสามารถในการแก้ปัญหาของเด็กปฐมวัยที่ได้รับการจัดกิจกรรมเล่น นิทานจน. ปริญญานิพนธ์ กศ.ม.(การศึกษาปฐมวัย). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- อายุพร สาชาติ. (2548). พฤติกรรมในการแก้ปัญหาของเด็กปฐมวัยที่ได้รับการจัดกิจกรรม การแสดงบทบาทสมมติ. ปริญญานิพนธ์ กศ.ม.(การศึกษาปฐมวัย) กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- อุบลรัตน์ เพ็งสถิตย์. (2528). จิตวิทยาการเรียนรู้. กรุงเทพฯ : ฝ่ายตำราและอุปกรณ์ การศึกษามหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- อุษณีย์ โพธิสุข. (2545) ฝึกคิดให้เป็นนักคิด. กรุงเทพมหานคร. มูลนิธิสดศรี-สฤษดิ์วงศ์.
- อุษณีย์ โพธิสุข; และคณะ. (2544). สร้างสรรค์นักคิด คู่มือการจัดการศึกษาสำหรับผู้มีความสามารถพิเศษด้านทักษะความคิดระดับสูง. กรุงเทพฯ : รัตนพรชัย.
- อรพรรณ พรสีมา. (2543) การคิด. กรุงเทพฯ : ภาควิชาเทคโนโลยีทางการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- Berk,E.L. ; & Winsler , A (1995). *Scaffolding Children's Learning : Vygotsky and Early Childhood Education*. Washington, DC. : National Association for the Education of Young Children.
- Bruner, J.S. (1969). *The Process of Education*. New York : Harversity.
- Collins,Michael Patrich. (2002). *The dialogue journal-sketchbook in art education:Developing creative abilities in art students through mutually self-reflective dialogues between teacher and student*. Concordia University,Canada.
- Fisher, Robert. *Problem Solving in Primary Schools*. England : Basil Blackwell Ltd Published, 1987 .
- Kellogg, R. ; & O'Dell, S. (1967). *The Psychology of Children's Art*. Del Mar, Calif. : CRM Associates for Random House.
- Lalongo, M.R. (1990). The Child's Right to the Expressive Art : Nurturing the Imagination as well as the Childhood Education. 66 (Summer,1990) : 195-201.

- Leonard. F.M. Derman D.V. ; & Mile, J.E. (1963). *Foundation of Learning in Childhood Education*. Columbus Ohio : Charles E. Merrill.
- Lowenfeld, Viktor ; & W. Lambert Brittain. (1970). *Creative and Mental Growth*. Fifth Edition. United States of America : Macmillan.
- Mendel, Tessa Marianne. (2001). *Using the creative arts for transformational learning*. Canada : Mount Saint Vincent University.
- Perkins. Emma Gillespie. (2004). *Enacting 'creative' instruction : A comparative study of two art educators*. USA : University.

ภาคผนวก

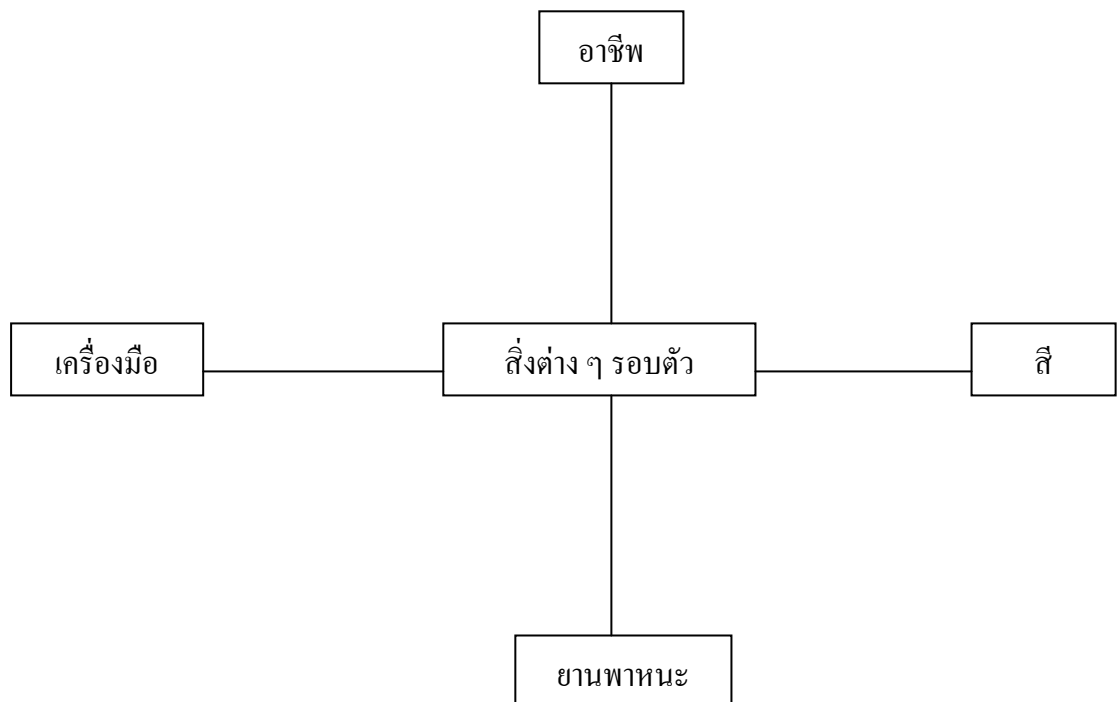
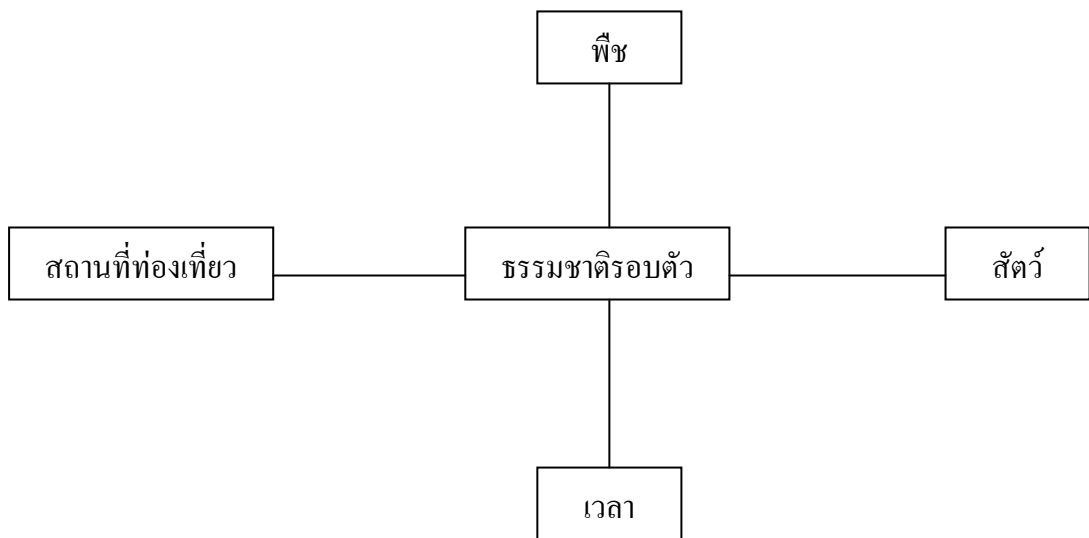
ภาคผนวก ก
แผนผังโนทัศน์

แผนผังมโนทัศน์
สาระที่ควรเรียนรู้ของเด็กปฐมวัย

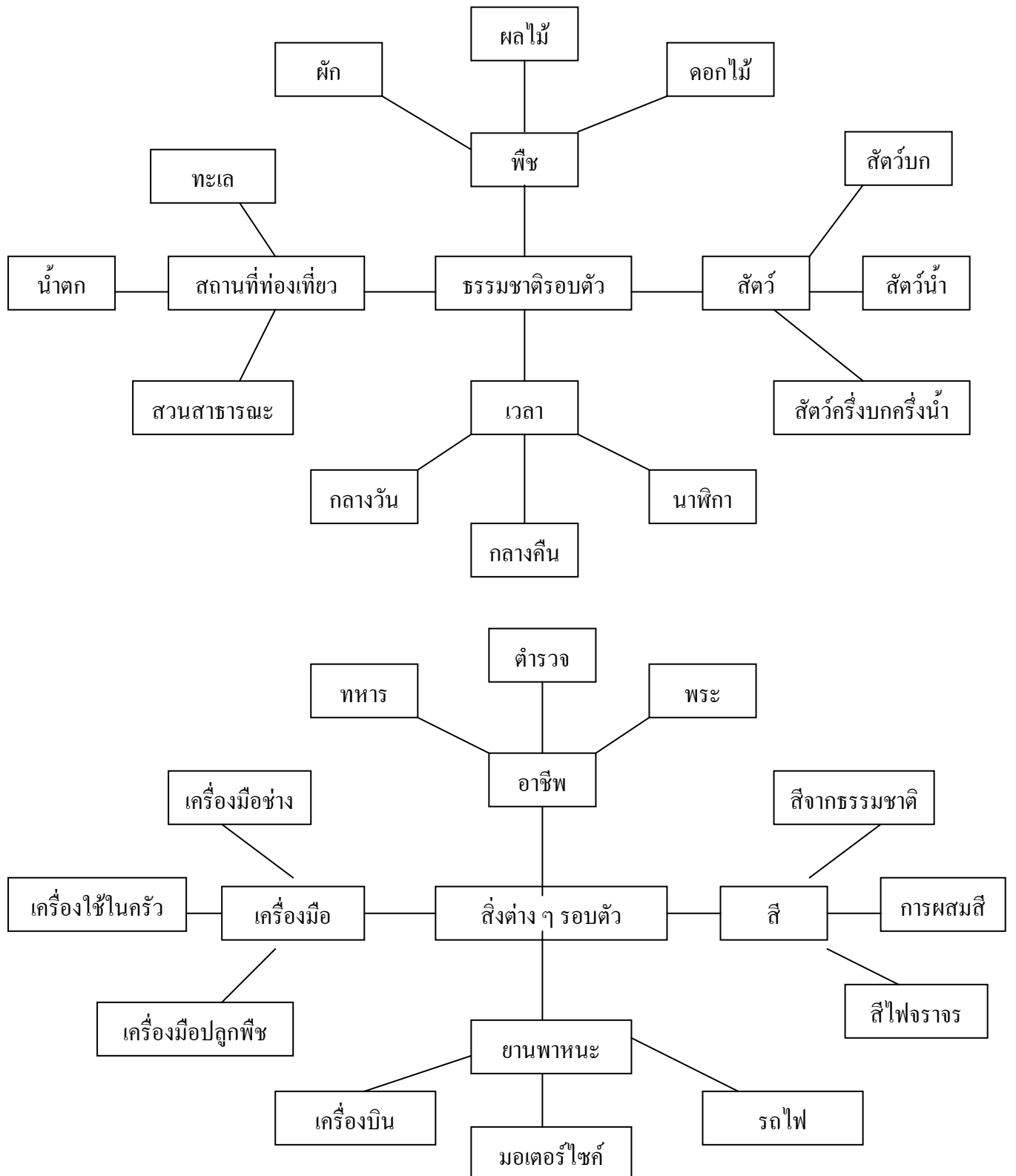
สาระที่ควรเรียนรู้ สำหรับเด็กปฐมวัย อายุ 3-5 ปี ตามหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช 2546 หมวดธรรมชาติรอบตัว กล่าวคือ เด็กควรจะได้เรียนรู้สิ่งมีชีวิต สิ่งไม่มีชีวิต รวมทั้งการเปลี่ยนแปลงของโลกที่แวดล้อมเด็กตามธรรมชาติ เช่น กลางวัน กลางคืน ฯลฯ หมวดสิ่งต่าง ๆ รอบตัว กล่าวคือ เด็กควรจะได้รู้สี ขนาด รูปร่าง รูปทรง น้ำหนัก ผิวสัมผัสของ สิ่งต่าง ๆ รอบตัว สิ่งของเครื่องใช้ ยานพาหนะ และการสื่อสารต่าง ๆ ที่อยู่ในชีวิตประจำวันของ เครื่องใช้ต่าง ๆ

ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัย วิเคราะห์ และกำหนดหัวข้อ สำหรับการพัฒนาความสามารถ ในการปัญหาของเด็กปฐมวัย โดยใช้กิจกรรมศิลปะบูรณาการ สำหรับเด็กปฐมวัยอายุ 5-6 ปี ชั้น อนุบาลศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนบำรุงรวิวรรณวิทยา เขตดอนเมือง สังกัดกรุงเทพมหานคร ตามความ เหมาะสมกับวัย จัดระดับความยากง่าย เด็กเกิดการเรียนรู้จากการเชื่อมโยงจากประสบการณ์เดิมกับ ประสบการณ์ใหม่จากสิ่งแวดล้อมรอบตัวเด็ก จัดทำแผนผังมโนทัศน์ ดังนี้

ขั้นที่ 1 กำหนดเป็น 2 หมวด แต่ละหมวดแบ่งเป็น 4 ข้อใหญ่

ชั้นที่ 2 จากชั้นที่ 1 เลือกใน 8 หัวข้อ แยกเป็น 3 หน่วยการเรียนรู้ รวมทั้งสิ้น 24 หน่วยการเรียนรู้
 สำหรับจัดกิจกรรมการเรียนรู้ การสอน 8 สัปดาห์ สัปดาห์ละ 3 เรื่องย่อย

ภาคผนวก ข

คู่มือการใช้แผนการจัดกิจกรรมศิลปะบูรณาการ

คู่มือการใช้แผนการจัดกิจกรรมศิลปะบูรณาการ

หลักการและเหตุผล

รูปแบบกิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์เพื่อการเรียนรู้ เป็นการจัดกิจกรรมที่ยึดเด็กเป็นสำคัญ โดยเปิดโอกาสให้เด็กทุกคนได้ลงมือทำกิจกรรมด้วยตนเอง จากสื่อของจริง ของจำลอง ภาพกิจกรรม เกม ละคร งานศิลปะ นิทาน ซึ่งทำให้เด็กเกิดการเรียนรู้ด้วยการค้นพบด้วยตนเอง โดยใช้ประสาทสัมผัสทั้ง 5 คือ หู ตา จมูก ปาก และการสัมผัส เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ต้องการ สรุปความรู้ที่ต้องการศึกษา ซึ่งลักษณะดังกล่าว ซึ่งในการจัดรูปแบบกิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์เพื่อการเรียนรู้เป็นการจัดกิจกรรมในรูปแบบของการเปิดโอกาส ให้เด็กได้ค้นคว้าหาความรู้ด้วยตนเองจากสื่อที่หลากหลาย เด็กได้เรียนรู้ที่จะแก้ปัญหาในขณะที่ทำกิจกรรม หรือพัฒนาความสามารถในการแก้ปัญหาได้

จุดมุ่งหมาย

1. เพื่อให้เด็กเกิดการเรียนรู้จากการค้นคว้าหาความรู้ด้วยตนเองผ่านสื่อที่หลากหลาย เหมาะสมกับเด็กปฐมวัย โดยใช้ประสาทสัมผัสทั้งห้าในการเรียนรู้ ซึ่งจะนำไปสู่ความเข้าใจในเนื้อหาที่ต้องการศึกษา
2. เพื่อให้เด็กได้พัฒนาความสามารถในการแก้ปัญหา โดยผ่านรูปแบบการจัดกิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์เพื่อการเรียนรู้

ลักษณะการจัดกิจกรรม

1. รูปแบบศิลปะสร้างสรรค์เพื่อการเรียนรู้ เป็นกิจกรรมศิลปะที่เด็กนำเสนอสาระหรือสิ่งที่เรียนรู้มาแสดงออกด้วยการใช้ศิลปะเป็นสื่อเพื่อสร้างให้เกิดความจำและความเข้าใจและมีความสุขกับการเรียน รูปแบบกิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์เพื่อการเรียนรู้ที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ จำแนกตามหลักการของ กุลยา ตันติผลาชีวะ (2004) มี 6 ลักษณะ ดังนี้

ศิลปะย้ำ หมายถึง การระบายสีหรือวาดภาพหรือตัดปะตามภาพของสิ่งที่เรียนเพื่อเป็นการย้ำสิ่งที่เด็กเรียนรู้

ศิลปะถ่ายโยง หมายถึง การใช้ศิลปะเป็นสื่อถ่ายโยงการเรียนรู้ของเด็กด้วยการวาดภาพเหมือน หรือเรียนรู้จากศิลปะจำลองเพื่อถ่ายโยงสู่การเรียนรู้ตามสาระที่ต้องเรียน

ศิลปะปรับภาพ หมายถึง การนำวัสดุสิ่งที่เรียนมาสร้างงานศิลปะประดิษฐ์ เพื่อย้ำความเข้าใจในสาระที่เรียนด้วยการใช้งานศิลปะเป็นการทบทวนความรู้

ศิลปะเปลี่ยนแปลง หมายถึง การใช้สิ่งที่เรียนรู้มาสร้างเป็นงานศิลปะ ด้วยการเปลี่ยนรูปแบบเพื่อสร้างสรรค์ผลงานที่ตนชอบ

ศิลปะบูรณาการ หมายถึง การนำความรู้ที่ได้รับมาเป็นฐานของการพัฒนางานศิลปะเป็นภาพหรือสิ่งประดิษฐ์โดยใช้การสังเกต เปรียบเทียบ และการนับจำนวนเพื่อให้เกิดภาพเหมือนจากนั้นให้เพิ่มเติมได้ตามจินตนาการ

ศิลปะค้นหา หมายถึง การนำงานศิลปะ เช่น ภาพหรือผลผลิตจากงานศิลปะมาให้เด็กค้นหาข้อความรู้จากงานศิลปะที่นำมาศึกษานั้น

2. รูปแบบการจัดกิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์เพื่อการเรียนรู้ เป็นกิจกรรมที่ฝึกความสามารถในการแก้ปัญหา 5 ด้าน ดังนี้

1. พฤติกรรมที่สามารถบอกสาเหตุของปัญหาได้ หมายถึง นักเรียนสามารถบอกสาเหตุของปัญหาจากข้อเท็จจริงตามสถานการณ์ที่กำหนดให้ได้

2. พฤติกรรมที่สามารถบอกวิธีแก้ปัญหาได้ หมายถึง นักเรียนความสามารถเสนอวิธีการแก้ปัญหาให้สอดคล้องกับสาเหตุของปัญหาได้ถูกต้อง

3. พฤติกรรมที่สามารถบอกเหตุผลของการตัดสินใจเลือกวิธีแก้ปัญหาได้ หมายถึง นักเรียนสามารถอธิบายถึงเหตุผลของการใช้วิธีการแก้ปัญหานั้นว่าได้ผลอย่างไร

4. พฤติกรรมที่สามารถหาตัวเลือกใหม่ได้ถ้ามีอุปสรรค หมายถึง นักเรียนสามารถบอกวิธีการแก้ปัญหาวิธีอื่นได้ถ้ามีอุปสรรคขัดข้องได้ถูกต้อง

5. พฤติกรรมที่บอกเหตุผลทางบวก หมายถึง นักเรียนสามารถบอกวิธีแก้ปัญหาวิธีอื่นที่มีเหตุผลในแง่ที่ดีและสร้างสรรค์

หลักการจัดกิจกรรม

1. กิจกรรมศิลปะจัดในช่วงเวลากิจกรรมเสริมประสบการณ์ ใช้เวลาประมาณ 40 นาที จัดสัปดาห์ละ 3 วัน ได้แก่ วันอังคาร วันพุธ และวันพฤหัสบดี

2. จัดรูปแบบกิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์เพื่อการเรียนรู้ รูปแบบศิลปะบูรณาการ โดยเด็กเป็นผู้ลงมือปฏิบัติการค้นคว้าหาความรู้ด้วยตนเอง และในระหว่างการปฏิบัติกิจกรรมทุกขั้นตอนครูมีบทบาทเป็นผู้อำนวยความสะดวก ช่วยเหลือเด็กเมื่อเด็กต้องการ กระตุ้นให้เด็กสนใจในกิจกรรม และดูแลเด็กอย่างใกล้ชิด

กระบวนการสอน ในการจัดการเรียนการสอนโดยการนำรูปแบบกิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์เพื่อการเรียนรู้ไปใช้ประกอบด้วยองค์ประกอบสำคัญ 3 ประการ คือ

1. จุดประสงค์ของการสอน ครูต้องรู้ว่าการสอนแต่ละครั้งครูต้องการให้เด็กเรียนรู้อะไร
 2. การดำเนินกิจกรรม หมายถึง ขั้นตอนของกิจกรรมการสอนโดยมีการผนวกศิลปะเข้าไปในตัวกิจกรรม โดยถือว่าเป็นส่วนเสริมการเรียนรู้ที่สำคัญ
 3. ขั้นสรุป เป็นขั้นของการที่ครูและเด็กร่วมกันสรุปข้อความรู้ที่ได้
- การดำเนินกิจกรรม** เป็นขั้นสำคัญของการจัดการเรียนการสอนโดยใช้รูปแบบกิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์เพื่อการเรียนรู้ ซึ่งความจริงครูจะสอนอย่างไรก็ได้ แล้วนำเอากิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์มาประกอบ การดำเนินกิจกรรมการเรียนการสอนมี 4 ขั้นตอน ประกอบด้วย
- ขั้นที่ 1 กระตุ้นการเรียนรู้** เป็นการปฏิบัติโดยครูให้สิ่งเร้ากระตุ้นการเรียนรู้ และจูงใจให้เด็กคิดและติดตามเพื่อนำไปสู่การเรียนรู้ สาระการเรียนรู้ที่ครูวางแผนไว้ ได้แก่ การสนทนา การอภิปราย การสังเกต และการค้นหา
- ขั้นที่ 2 นำสู่มนต์ทัศน์** เป็นขั้นที่ครูกระตุ้นให้เด็กคิดถ่ายโยงความรู้จากการรับรู้และการเรียนของเด็กไปสู่การเรียนรู้ที่เรียน
- ขั้นที่ 3 พัฒนาด้วยศิลปะ** เป็นขั้นเสริมความรู้ความเข้าใจสาระการเรียนรู้ด้วยการให้เด็กนำการรับรู้ สาระการเรียนรู้ที่เรียนมาถ่ายทอดด้วยกิจกรรมศิลปะตามรูปแบบที่ครูเลือกแล้วเห็นว่าเหมาะสมเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ให้กับเด็ก
- ขั้นที่ 4 สรุปสาระที่เรียนรู้** เป็นการถามให้เด็กทบทวนความรู้ความเข้าใจสาระการเรียนรู้ที่สำคัญจากงานศิลปะที่เด็กลงมือกระทำด้วยการตอบหรืออธิบายหรืออภิปรายผลงานของตน ซึ่งการเรียนการสอนที่มีการกระตุ้นและสนทนาด้วยคำถามของครูแล้วให้เด็กอภิปรายเป็นการพัฒนาความคิดและการเรียนรู้และเสริมการจำของเด็ก
- การดำเนินกิจกรรม** มีวิธีการปฏิบัติตามตารางที่ 2 (กุลยา ตันติผลาชีวะ ; คู่มือการจัดกิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์เพื่อการเรียนรู้ : 2547)

การดำเนินกิจกรรมการเรียนการสอน	หลักการปฏิบัติ
1. กระตุ้นการเรียนรู้ 1.1 ให้สิ่งเร้ากระตุ้นการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับสาระที่ต้องการให้เด็กเรียนอย่างใดอย่างหนึ่ง ได้แก่ นิทาน ของจริง ของจำลอง ภาพ กิจกรรม เกม งานศิลปะ เพลง ปริศนาคำทาย สถานการณ์จริง	กิจกรรมแต่ละอย่างที่ครูนำมาใช้จะต้องมีลักษณะดังนี้ ❖ เป็นสื่อของเรื่องที่สอน ❖ สร้างความสนใจให้กับเด็ก ❖ ให้ความรู้แก่เด็กตามจุดประสงค์การสอน

การดำเนินกิจกรรม มีวิธีการปฏิบัติตามตารางที่ 2 (ต่อ)

การดำเนินกิจกรรมการเรียนการสอน	หลักการปฏิบัติ
1.2 จูงใจให้เด็กคิดและติดตามโดยใช้คำถาม หรือการสนทนาหรือการอภิปราย หรือการบอกให้เด็กสังเกต และค้นหา 2. กรองส่วนโน้ตสน์ 2.1 กระตุ้นให้เด็กสะท้อนคิดด้วยการโยนข้อความรู้ที่เด็กเคยรู้มาเกี่ยวกับสิ่งที่เรียนรู้ใหม่ เพื่อให้เด็กขยายความรู้ความเข้าใจให้มากขึ้น 2.2 ใช้คำถามถามให้เด็กตอบจากความคิดของเด็กที่เกิดจากการเรียนรู้ของเด็กเอง 3. นำสู่งานศิลปะ 1. มอบหมายให้เด็กถ่ายทอดความรู้สู่งานศิลปะตามรูปแบบของงานศิลปะที่ครูเลือกกว่าเหมาะสมกับสิ่งที่เรียน 2. ให้เด็กทำงานศิลปะอย่างอิสระ 4. สรุปสาระที่เรียนรู้ 1. ถามให้เด็กได้บอกสิ่งที่ตนแสดงออกว่าคิดอย่างไรและรู้อะไรจากงานศิลปะที่ทำร่วมกับเด็กสรุปสิ่งที่เรียนรู้ร่วมกัน	❖ ครูต้องใช้คำถามกระตุ้นโดยสร้างความสัมพันธ์ระหว่างงานศิลปะที่ทำกับจุดประสงค์ของการสอน ❖ ครูต้องเลือกรูปแบบกิจกรรมให้เหมาะสมกับเรื่องที่สอน ❖ ครูต้องเตรียมอุปกรณ์ให้พร้อม ❖ ครูให้คำแนะนำและสนับสนุนเพื่อให้งานเป็นไปตามจุดประสงค์การสอน ❖ ครูปฏิบัติขั้นนี้เพื่อย้ำการเรียนรู้ให้กับเด็ก

บทบาทของเด็ก

1. ปฏิบัติการกระทำ การคิด และการแสดงออกด้วยตนเองในการทำกิจกรรมทุกครั้ง
2. นำเสนอผลงาน
3. ประเมินการเรียนรู้ร่วมกับครู

บทบาทของครู

ในการจัดรูปแบบกิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์เพื่อการเรียนรู้ ปฏิบัติดังนี้

1. ศึกษา รูปแบบกิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์เพื่อการเรียนรู้ ให้เข้าใจชัดเจนก่อนทำ

กิจกรรม

2. จัดเตรียมสื่ออุปกรณ์ประกอบกิจกรรมให้พร้อม
3. เตรียมความพร้อมของผู้เรียนด้วยกิจกรรมที่ครูเลือกสรรเพื่อนำไปสู่เรื่องที่เรียน
4. บอกจุดประสงค์การเรียนรู้และวิธีการสอน
5. ดำเนินกิจกรรมการสอนตามแผนการเรียนรู้ ขณะทำกิจกรรมครูต้องประเมินตนเองตลอดเวลาว่ากิจกรรมนั้นกระตุ้นให้เด็กคิดหรือไม่ ผู้เรียนสามารถถ่ายโยงความรู้สู่งานศิลปะได้หรือไม่ เด็กสามารถสะท้อนความคิดของตนเองได้เพียงใด เด็กมีความรู้ความเข้าใจอะไรเพิ่มขึ้น
6. ให้ผู้เรียนนำเสนอผลงานของตนเอง โดยครูวิเคราะห์ผลงานของตนเองและป้อนข้อมูลกลับให้ผู้เรียน เล่า อธิบาย หรืออภิปราย สิ่งที่ทำให้ครูให้สัมพันธ์กับข้อความรู้ที่เรียน ครูให้เด็กตรวจสอบ ทบทวนความรู้ความเข้าใจจากงานศิลปะ ครูต้องตระหนักในความแตกต่างของผู้เรียน ค้นพบและรู้ด้วยตนเองมากที่สุด
7. จูงใจให้ผู้เรียนทำกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง ต้องทำให้ผู้เรียนเห็นว่า ครูใส่ใจในสิ่งที่เกิดขึ้นในชั้นเรียนเสมอ พร้อมชี้แนะสิ่งที่น่าสนใจไปสู่การเรียนรู้ตามจุดประสงค์
8. ใกล้ชิดผู้เรียนติดตามการเรียนรู้ของผู้เรียน เข้าร่วมในการทำกิจกรรมกับผู้เรียนด้วยการแจกอุปกรณ์ด้วยตนเอง ทำตัวร่วมกิจกรรมกับเด็ก
9. สรุปมโนทัศน์เรื่องที่เรียน
10. เริ่มการสอนตรงเวลา และจบตรงเวลาที่กำหนดในแผนการเรียนรู้

หน่วยการเรียนรู้เพื่อพัฒนาความสามารถในการแก้ปัญหาของเด็กปฐมวัย

สัปดาห์	หน่วยการเรียนรู้	เรื่องย่อย
1	พืช	- ดอกไม้ - ผัก - ผลไม้
2	สัตว์	- สัตว์บก - สัตว์น้ำ - สัตว์ครึ่งบกครึ่งน้ำ
3	เวลา	- นาฬิกา - กลางวัน - กลางคืน
4	สถานที่ท่องเที่ยว	- สวนสาธารณะ - น้ำตก - ทะเล
5	อาชีพ	- ทหาร - ตำรวจ - พระ
6	ยานพาหนะ	- รถมอเตอร์ไซด์ - รถไฟ - เครื่องบิน
7	เครื่องมือ	- เครื่องมือช่าง - เครื่องมือปลูกพืช - เครื่องใช้ในครัว
8	สี	- สีจากธรรมชาติ - การผสมสี - สีไฟจราจร

แผนการสอนศิลปะบูรณาการ

เรื่อง	จุดประสงค์	กิจกรรมศิลปะบูรณาการ	สื่อ/อุปกรณ์
สัตว์บก เป็นสิ่งมีชีวิต จำพวกสัตว์ที่ ต้องอาศัยและ มีชีวิตรอยู่บนบก เท่านั้น มี มากมายหลาย ชนิด ได้แก่ ช้าง สุนัข ลิง กระต่าย เป็ด เป็นต้น	1.บอกสาเหตุของ ปัญหาได้ 2.บอกวิธีแก้ไข ปัญหา 3.บอกเหตุผลของ การตัดสินใจเลือก วิธีแก้ปัญหา 4.ให้หาทางเลือก ใหม่ถ้ามีอุปสรรค 5.บอกเหตุผลการ แก้ปัญหาทางบวก	1. กระตุ้นการเรียนรู้ 1.1 ให้สิ่งเร้ากระตุ้นการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับสาระที่ต้องการให้เด็กเรียนอย่างใดอย่างหนึ่ง ➤ ครูให้เด็กทายปริศนาคำทายชื่อสัตว์บกบางชนิด ดังนี้ - อะไรเอ่ย..มีหางคล้ายแส้แต่มี 4 ขา มีผมหน้าม้า ร้อง อี้..อี้..(ม้า) - อะไรเอ่ย..สองหูยาวตั้ง ขนปุยเป็นมัน หางสั้น มี 4 ขา ดวงตาแจ๋วแหว (กระต่าย) - อะไรเอ่ย..อยู่บนต้นไม้ นั่งนิ่งไม่ได้ ชอบเล่นวิ่งไล่ กลอกหน้ากลอกตา..(ลิง) - อะไรเอ่ย..อยู่ในเล้ามีไข่ ลอยไปเหนือน้ำ มีหัวหน้าหน้า ทำเสียงก๊าบ..ก๊าบ..(เป็ด) - อะไรเอ่ย..ไถนาวนเวียนไปมา เมื่อถึงเวลาชอบหาลักนอน..(ควาย) - อะไรเอ่ย.. ตัวใหญ่เท่าฟ้า มีขา 4 ขา มีวงมีงา ตาเล็กนิดเดียว..(ช้าง) - อะไรเอ่ย... เป็นเพื่อนที่ซื่อสัตย์เสียงดังฟังชัด หัดไว้เฝ้าบ้าน..(สุนัข) (เด็กตอบถูกครูชูบัตรภาพเฉลยคำตอบทุกครั้ง) 1.2 จูงใจให้เด็กเด็กคิดและติดตามโดยใช้คำถามหรือการสนทนาหรือการอภิปราย หรือการบอกให้เด็กสังเกตและค้นหา	(1)ปริศนา คำทาย (2)บัตรภาพ สัตว์บก ได้แก่ ม้า ,กระต่าย,ลิง, ควาย,ช้าง,เป็ด และสุนัข

เรื่อง	จุดประสงค์	กิจกรรมศิลปะบูรณาการ	สื่อ/อุปกรณ์
		➤ ครูถามเด็ก ๆ ว่า สัตว์แต่ละชนิดเหล่านี้อาศัยอยู่ที่ไหนบ้าง และมีลักษณะที่พิเศษอย่างไรบ้าง ➤ ครูสนทนากับเด็กเกี่ยวกับปริศนาคำทาย โดยใช้คำถามดังนี้ (1) สัตว์เหล่านี้อาศัยอยู่ที่ไหนบ้าง (2) ที่อยู่ของสัตว์บกแต่ละชนิดเป็นอย่างไร 2. กรองส้อมโนทัศน์ 2.1 กระตุ้นให้เด็กสะท้อนคิดด้วยการโยงข้อความรู้ที่เด็กเคยรู้มากับสิ่งที่เรียนรู้ใหม่เพื่อให้เด็กขยายความรู้ความเข้าใจให้มากขึ้น ➤ ครูให้เด็กแบ่งกลุ่มเป็น 5 กลุ่ม ๆ ละ 3 คน พร้อมส่งตัวแทนออกมารับตะกร้าบัตรภาพสัตว์บกกลุ่มละ 1 ชุด ➤ ครูให้เด็กแสดงท่าทาง(การเดิน,นอน,วิ่ง,เสียงร้อง ฯลฯ)ของสัตว์ตามบัตรภาพที่แต่ละกลุ่มได้ให้เพื่อน ๆ ทายชื่อสัตว์ ถ้าถูกต้องให้กลุ่มที่แสดงหยิบบัตรภาพชิ้นนั้นและนำไปติดไว้บนกระดาน (ครูให้คำชมเชย..ให้เด็กปฏิบัติจนครบทุกกลุ่ม) 2.2 ใช้คำถามถามให้เด็กตอบจากความคิดของเด็กที่เกิดจากการเรียนรู้ของตัวเอง	(1) ตะกร้าบัตรภาพสัตว์บก

เรื่อง	จุดประสงค์	กิจกรรมศิลปะบูรณาการ	สื่อ/อุปกรณ์
		➢ ครูเขียนคำว่า “สัตว์บก” ไว้บนกระดานที่มีรูปสัตว์บกติดไว้และบอกเด็กๆ ว่า ทั้งหมดนี้เรียกว่า “สัตว์บก” คือ สิ่งมีชีวิตจำพวกสัตว์ที่ต้องอาศัยและมีชีวิตอยู่บนบกเท่านั้น ➢ ครูสนทนากับเด็กเกี่ยวกับสัตว์บกโดยใช้คำถามดังนี้ (1) นอกจากสัตว์บกเหล่านี้แล้ว เด็ก ๆ รู้จักสัตว์บกอะไรอีกบ้าง(ให้เด็กตอบให้มากที่สุด ครูจดบันทึกคำตอบไว้) (2) ถ้าคุณครูอยากเลี้ยงสัตว์บกเหล่านี้ไว้ในน้ำ เด็ก ๆ คิดว่าจะเป็นอย่างไร..... เพราะอะไรจึงเป็นอย่างนั้น (3) ถ้าเด็ก ๆ อยากจะเลี้ยงสัตว์บกไว้ที่บ้านเด็ก ๆ อยากจะเลี้ยงสัตว์อะไร และเด็ก ๆ เลี้ยงไว้เพื่ออะไร (ในขั้นนี้เด็กได้ร่วมสนทนาแสดงความคิดเห็นในการแก้ปัญหาพร้อมกับครูและเพื่อน ๆ) 3. นำสู่งานศิลปะ 3.1 มอบหมายให้เด็กถ่ายโยงความรู้สู่งานศิลปะตามรูปแบบงานศิลปะบูรณาการ ➢ แบ่งนักเรียนออกเป็น 4 กลุ่ม ๆ ละ 4 คน	1.ใบงาน 2.ดินน้ำมัน 3.กระดาษ อลูมิเนียมฟอยล์ 4.ลวดอ่อนเส้นเล็ก ๆ

เรื่อง	จุดประสงค์	กิจกรรมศิลปะบูรณาการ	สื่อ/อุปกรณ์
		➤ ครูให้เด็กปั้นดินน้ำมัน หรือขยำกระดาษอลูมิเนียมฟอยล์เป็นรูปสัตว์บกต่าง ๆ ที่เด็ก ๆ ชอบแล้วเลือกเศษวัสดุ ได้แก่ ใบไม้ ก้านไม้ขีดไฟ, กิ่งไม้, ลวดอ่อนเส้นเล็ก ๆ ไปตกแต่งเป็นสวนสัตว์ให้สวยงาม (ในขั้นนำสู่งานศิลปะเด็กได้ลงมือปฏิบัติกิจกรรมด้วยตนเอง มีโอกาสในการเลือกใช้สื่ออุปกรณ์ในการทำงานศิลปะได้ร่วมสนทนากับเพื่อนภายในกลุ่มคิดหาวิธีการสร้างผลงาน และแก้ปัญหา โดยมีเงื่อนไขว่า 1) เด็กต้องใช้สาระที่เรียนรู้ตั้งแต่ 2 สาระขึ้นไป และ 2) ต้องใช้วิธีการทำงานศิลปะตั้งแต่ 2 วิธีการขึ้นไป เพื่อพัฒนาความสามารถในการแก้ปัญหา) 3.2 ครูให้เด็กทำงานศิลปะอย่างอิสระ 4. สรุปสาระที่เรียนรู้ 4.1 ถามให้เด็กบอกสิ่งที่ตนแสดงออกว่าคิดอย่างไรและรู้อะไรจากงานศิลปะที่ทำ ➤ ครูสนทนากับเด็กเป็นรายบุคคลเกี่ยวกับงานศิลปะที่เด็ก ๆ สร้างขึ้นโดยใช้คำถามดังนี้ (1) ในสวนสัตว์ของเด็ก ๆ มีสัตว์บกอะไรบ้าง (2) สัตว์บกเหล่านี้อาศัยอยู่ที่ไหน (3) ใช้ทำประโยชน์อะไรได้บ้าง (4) เด็ก ๆ มีวิธีการจัดสวนสัตว์ได้อย่างไร และใช้อะไรตกแต่ง	5.เศษวัสดุ ได้แก่ ใบไม้ ก้านไม้ขีดไฟ, กิ่งไม้ 6.กระดาษหนังสือพิมพ์

เรื่อง	จุดประสงค์	กิจกรรมศิลปะบูรณาการ	สื่อ/อุปกรณ์
		4.1 ครูกับเด็กร่วมกันสรุปสิ่งที่ได้เรียนรู้ร่วมกัน ➤ ครูและเด็กร่วมกันสรุปว่า สัตว์บกเป็นสิ่งมีชีวิตจำพวกสัตว์ที่ต้องอาศัยและมีชีวิตอยู่บนบกเท่านั้น มีมากมายหลายชนิด ได้แก่ ช้าง , สุนัข , ลิง , กระต่าย , เป็ด เป็นต้น (ในขั้นนี้ครูเป็นผู้กระตุ้นด้วยคำถามให้เด็กร่วมสนทนาแสดงความคิดเห็นในกระบวนการทำงานศิลปะจากสิ่งที่เรียนรู้และความสามารถในการแก้ปัญหาขณะทำงานศิลปะบูรณาการอย่างเป็นขั้นตอน)	

การประเมินผล

- (1) สังเกตการร่วมสนทนาและตอบคำถาม
- (2) สังเกตการร่วมกิจกรรม
- (3) ผลงานเด็ก

ภาคผนวก ง
รายนามผู้เชี่ยวชาญ

รายนามผู้เชี่ยวชาญ

1. ผู้เชี่ยวชาญในการตรวจแผนการจัดกิจกรรมศิลปะบูรณาการ

- 1) ดร.จิตติพร พิษณุกุล โรงเรียนสาธิตมัธยมสถาบันราชภัฏเพชรบุรีวไลยอลงกรณ์
แผนกอนุบาล
- 2) นางปิยะธิดา เกษสุวรรณ สศึกษานิเทศก์ 7 สำนักงานศึกษากรุงเทพมหานคร
- 3) อาจารย์ณัฏฐดา สาครเจริญ โรงเรียนสามเสนนอก สังกัดกรุงเทพมหานคร
- 4) อาจารย์อำพวรรณ เนียมคำ โรงเรียนวัดสะแกงาม สังกัดกรุงเทพมหานคร
- 5) อาจารย์อภิรดี สีนวล โรงเรียนบ้านเขาขวนเต่า จังหวัดนครราชสีมา

2. ผู้เชี่ยวชาญในการตรวจแบบประเมินความสามารถในการแก้ปัญหาของเด็กปฐมวัย

- 1) นายอุดมศักดิ์ นาคี นักวิชาการ ว.8 ฝ่ายทดสอบและวัดผล กองวิชาการ
สำนักงานศึกษากรุงเทพมหานคร
- 2) ผศ.ดร.อัญชลี ไสยวรรณ คณะครุศาสตร์มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร
- 3) นางปิยะธิดา เกษสุวรรณ สศึกษานิเทศก์ 7 สำนักงานศึกษากรุงเทพมหานคร

ภาคผนวก จ

สื่อของจริง ของจำลอง และแหล่งเรียนรู้

การจัดกิจกรรมศิลปะบูรณาการ

ประวัติย่อผู้วิจัย

ประวัติย่อผู้วิจัย

ชื่อ – สกุล	นางสาวจิราภรณ์ ส่องแสง
วัน เดือน ปีเกิด	20 มิถุนายน 2511
สถานที่เกิด	จังหวัดอุบลราชธานี
สถานที่อยู่ปัจจุบัน	501 หมู่ที่ 3 ถนนเตชะตุ่งคะ แขวงสีกัน เขตดอนเมือง กรุงเทพมหานคร รหัสไปรษณีย์ 10210 โทรศัพท์ 0-2929-2172 , 081-579-0627
ตำแหน่งหน้าที่ปัจจุบัน	อาจารย์ 1 ระดับ 5
สถานที่ทำงานปัจจุบัน	โรงเรียนบำรุงรวิวรรณวิทยา แขวงสีกัน เขตดอนเมือง กรุงเทพมหานคร รหัสไปรษณีย์ 10210 โทรศัพท์ 0-2929-2172
ประวัติการศึกษา	
พ.ศ. 2527	มัธยมศึกษาปีที่ 3 จากโรงเรียนน้ำเย็นวิทยา อำเภอน้ำเย็น จังหวัดอุบลราชธานี
พ.ศ. 2530	มัธยมศึกษาปีที่ 6 จากโรงเรียนลือคำหาญวารินชำราบ อำเภวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี
พ.ศ. 2539	อนุปริญญาศิลปศาสตร์ สาขานาฏศิลป์และการละคร จากสถาบันราชภัฏอุบลราชธานี จังหวัดอุบลราชธานี
พ.ศ. 2542	ศึกษาศาสตรบัณฑิต สาขาการศึกษาปฐมวัย จากสถาบันราชภัฏสุรินทร์ จังหวัดสุรินทร์
พ.ศ. 2550	การศึกษามหาบัณฑิต สาขาการศึกษาปฐมวัย จากมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ